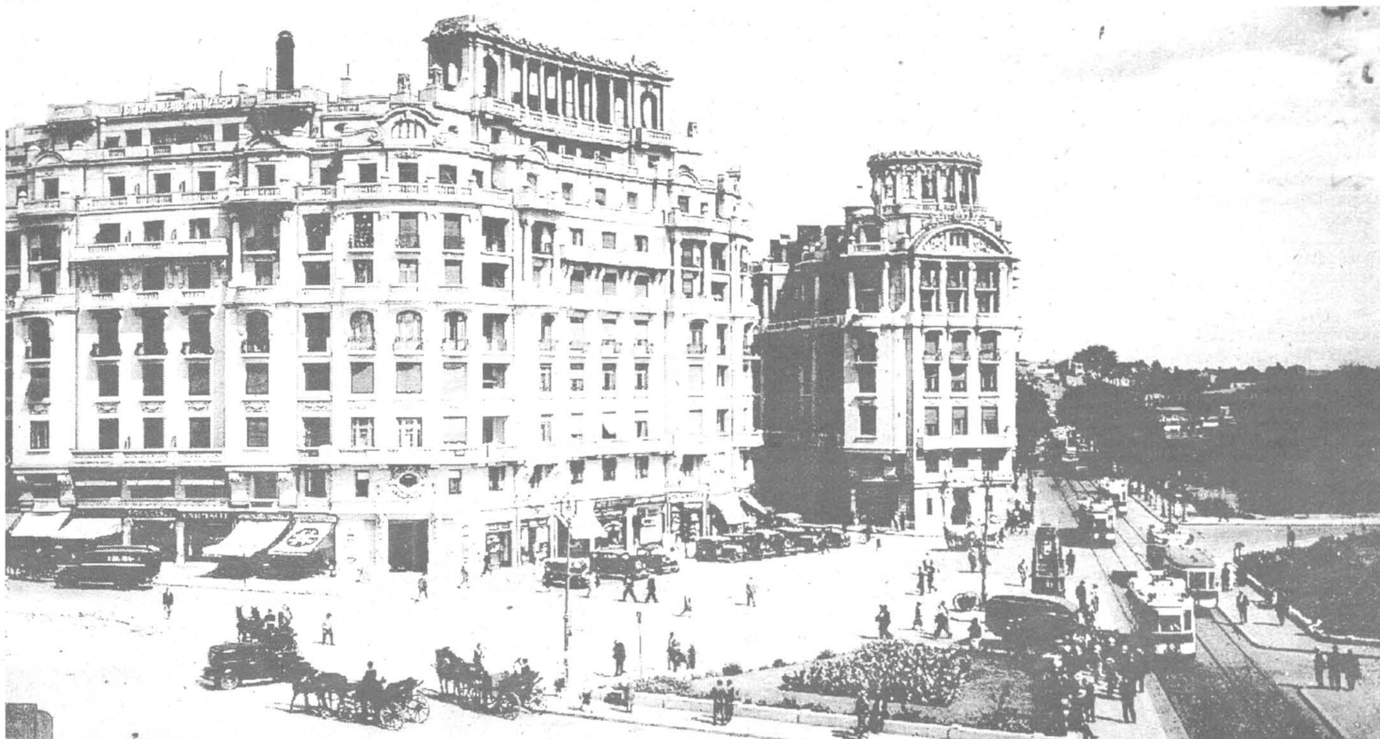
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU"
Inventar Nr. ______

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul IV Nr. 7 (127) 18-25 febr 1994

Redactor şef MARIN SORESCU

18 februarie 1994

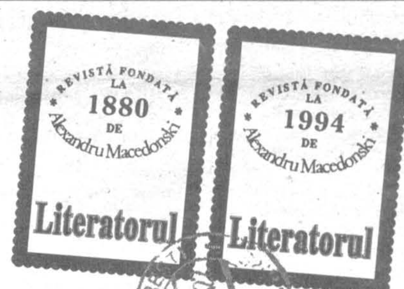
Micul Paris

Stampele de epocă şi amintirile celor mai în vârstă ni-l dezvăluie ca pe un oraş al splendorilor. Patriarhal, cufundat între pâlcuri de arbori, scăldat în lumina domoală şi romantică a Septentrionului, legănat în bătaia clopotelor de la cele peste 365 de biserici, privit de Dumnezeu prin vitralii de purpură, adâncit în deochiuri de veac stins, plin de poveşti ţesute-n alcovuri sau în chilimuri de mahala răsfăţată de cârciumi cu vin acrişor şi băuturi domneşti. Dâmboviţă, apă dulce, cin' te bea nu se mai duce - oraşul Bucureşti, dăruit şi cu palate în stil apusean, lacom de petreceri şi de răspândire cărturărească, elegiac căutându-se, toamna, zbuciumat de viscole, iarna, dar mai-presus de orice străbătut de mireasma florilor crescute-n moşiile parcului dintre lacuri, în culcuşul din visarea ferestrelor, în coşurile ţigăncilor, la cingătoarea fetelor, în palmele îndrăgostiţilor. O minune de aur dărâmat cu bulgării văzduhului pe bulevardele cu sprânceană de case urzind mistere cioplite-n diamanturi plânse cu nestemate. Era, Bucureştii de demult, chiar o inimă de ţară căutată cu gândul încolţind vrednic în culcuşul speranţei melancolice că poate fi cucerit de orice tânăr visător şi îndrăzneţ. I se spunea micul Paris - şi România era Belgia orientului – avea fântâni cu zodii potrivindu-se doar pentru împerecheri ale norocului, culegea în piatră cearcănele belşugului şi umbra serilor răsfăţate cu arcuş nemuritor, era curat şi-n lujerul turnurilor zvelte şi-n catapeteasma cupolelor răsăritene şi-n toate ale drumurilor umblate cu pasul. Părea deschis numai vânturilor mlădioase, era iubit, enigmatic, robust, frumos povestit în legende, gingaş suit în petalele melancoliei, precum şi în lemnul vrăjit al viorilor. Era, bineînţeles, nebun, lua cu trei degete din mirodeniile versului poeţilor inspiraţi şi-şi miruia fruntea largă; polenul lui era călcat numai cu pantoful de atlaz al închipuirii şi-l fermecau cu şoaptă coruptă de beţia lunii castanii, plopii, iedera, iasomia, magnolia. Părea, oricum, destinat bucuriilor fără asfinţit.

Şi l-aţi părăsit jafului şi gunoaielor, domnule primar Crin! Şi cine ştie dacă va mai găsi puteri să se adune, în acest sfârşit de veac şi de mileniu al ticăloşiei, la loc în corola micului Paris.

Fănuş Neagu

București — Blocul Adriatica

Domnului

Crin Halaicu,

Primarul General al Capitalei

Loco

MIRCEA VULCĂNESCU — inedit ▲ UN PROIECT OBSEDANT de Romulus Vulcănescu ▲ Poşta redacţiei de Marin Sorescu ▲ VERII FRANCEZI de Eugen Simion ▲ CÂT DE BINE SE DISTRAU EI de Isaac Asimov ▲ Versuri de Marin Sorescu şi Gheorghe Tomozei ▲ Mai semnează: Dumitru Micu, Nicolae Diaconu, Ruxandra Balaci, Marin Diaconu, Virgil Mihaiu

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CALENDAR

Miracolul copilăriei

ALBA. „90 de ani de la naşterea lui Mircea Vulcănescu - memorie aiudeană", simpozion - 19 februarie, Casa de cultură din Aiud.

BIHOR. „Saloanele revistei Familia" - 24 februarie, Biblioteca „Gheorghe Şincai" din Oradea.

BRĂILA. „Otilia Cazimir şi miracolul copilăriei", medalion - 20 februarie, Biblioteca judeţeană din Brăila.

BUCUREŞTI. „Festivalul filmelor româneşti contemporane" - continuare: vineri, 18 şi luni 21 februarie, *Vulpe, vânător* de Stere Gulea, marţi 22 şi joi 24 februarie, *Timpul liber* de Valeriu Drăguşanu - Institutul francez.

CĂLĂRAŞI. „70 de ani de la naşterea scriitorului Eugen Barbu", simpozion comemorativ - 19 februarie, Biblioteca orăşenească din Lehliu-Gară.

DÂMBOVIŢA. „Grigore Alexandrescu şi spiritul Târgoviştei", colocviu - 22 februarie, Biblioteca „Ion Heliade Rădulescu" din Târgovişte.

DOLJ. „Dragobetele", obicei tradiţional - 24 februarie, Căminul cultural din Poiana Mare.

GIURGIU. Concurs de creaţie literară „Nichifor Crainic", ediţia a III-a - 20 februarie, Biblioteca judeţeană din Giurgiu.

GORJ. „Publicaţii gorjene de ieri şi de azi, 100 de ani de la apariţia revistei *Fiul*", sesiune de comunicări şi expoziţie - 24 februarie, Biblioteca judeţeană din Târgu Jiu.

IAŞI. „Costache Conachi - 145 de ani de la moarte", dezvelirea unei plăci comemorative. „Alecu Russo - 135 de ani de la moarte". „Gavril Istrate - 80 de ani de la naştere", medalioane literare - 24 februarie, Clubul „Junimea", Casa „Vasile Pogor" din Iaşi.

NEAMŢ. „Biserici din lemn din România", expoziţie de cartofilie - 24 februarie, Muzeul de istorie din Piatra Neamţ.

SATU MARE. „Din lirica poetului Marin Sorescu", simpozion literar - 18 februarie, Casa orăşenească de cultură din Tăşnad.

SUCEAVA. „Artur Gorovei - 130 de ani de la moarte", simpozion - 18 februarie, Biblioteca judeţeană din Suceava.

BIBLIOGRAFIE

Publius Vergilius Maro, *Eneida*, prefaţă şi traducere din limba latină G. I. Tohăneanu, Editura ANTIB, Timişoara, 1994. 650 pag., 2000 lei.

Mirel Radu Petcu, *Ruga zilei de mâine* (poeme), Editura „Excelsior", Timişoara, 1993, 54 de pag. 350 lei.

Gheorghe C. Paţa, *Depresiunea Şarul Dornei* (studiu etnolingvistic), Editura „Glasul Bucovinei", Suceava, 1993, 105 pag., 350 lei.

Ionuţ Ţene, *Bal ca-n iad* (versuri), Editura „Zamolxis", Cluj-Napoca, 1993, 45 pag., 200 lei.

REVISTA REVISTELOR

Marin SORESCU

Poşta redacţiei

Răspund grupat, căci nu am timp prea mult, la o serie de atacuri, la care am fost supus în ultima vreme. *Atacuri*, pentru că nu se pot numi critici sau obiecţii, din cauza tonului lor suburban. Desigur, cel mai bun tratament ar fi tăcerea - dar s-ar putea interpreta că n-am ce spune, că mi-au închis gura şi că violenţele, nu numai de limbaj, sunt îndreptăţite.

Mi-am asumat dintr-o pornire altruistă şi-o înclinaţie spre sacrificiu de sine îndeletnicirea temporară de ministru al culturii. Încerc să fac bine, cât de cât, după puteri şi într-un moment extrem de greu, într-o societate încă traumatizată şi demonizată. Pe lângă numeroasele semne de înţelegere şi prietenie pe care le primesc zilnic - şi le sunt profund recunoscător celor care mi le trimit -, m-am pomenit înconjurat şi de o haită de lătrători care-mi împuiază urechile şi mă tot muşcă la tot pasul, c-o ură sper sinceră, oricum, vecină uneori cu turbarea. Le răspund cu câte o carte poştală sau, după caz, la Poşta redacţiei. Cititorul va distinge singur când e c. p. şi când e P. R.

Monica Rădoi - publicistă la „Evenimentul zilei"

Acuzaţiile pe care mi le aduceţi sunt pure aiureli. Nu vă bâţâiţi pe scaun când scrieţi, nu vârâţi degetul în gură şi nu scoateţi limba când vă iscăliţi. În general, nu folosiţi piciorul la scris, altfel apare pe pagină ceva care, la şcoala primară, se numeşte *laba gâştei*. Când simţiţi aşa o fierbinţeală la cap şi vă vine să delirați (cum se întâmplă în *Evenimentul zilei* din 12 februarie, v-aş recomanda să consultaţi un psihiatru înainte de a vă apuca şi de a da la tipar.

Radu G. Ţeposu - publicist, directorul cotidianului „Clipa" al Judeţului Maramureş

Scrieţi: „Marin Sorescu e un astfel de reprezentant al puterii pus pe căpătuială, fără nici un pic de jenă, din buzunarul nostru, al contribuabililor". Frază de demagog. Preţioasele informaţii le deţineţi din articolul iresponsabil al doamnei Monica Rădoi. (Vezi mai sus). Din pure elucubraţii, vă permiteţi să-mi aduceţi o ofensă, care în toate ţările civilizate se pedepseşte cu închisoarea, în caz că acuzaţia nu se poate proba!

Dle Radu G. Ţeposu, nu mi-am pierdut cu totul simţul umorului ca să mă şi supăr atât de tare cât aţi dori dumneavoastră. Spuneţi că sunteţi „critic literar" - (să nu care cumva să uite lumea). Nu sunteţi nici un critic literar, sunteţi un terchea-berchea, dle Ţeposu. Dacă puteţi iscăli senin asemenea enormităţi despre un scriitor (oricine ar fi el), sunteţi un cretin.

„Contemporanul" 200

Seria nouă a revistei *CONTEMPORANUL*, aceea căreia i-a fost adăugată în titlu sintagma *Ideea europeană*, se prezintă, astăzi, la 200 de numere, cu aura unui pariu câştigat, fiind o publicaţie, în ciuda unor încercări de *demolare* a câtorva mari scriitori români, care a mizat şi mizează în continuare pe cultură. În special prin atenţia acordată eseului filosofic şi literar, altor scrieri de ordin teoretic, săptămână de săptămână publicând, în traducere, autori străini mai puţin cunoscuţi la noi, cum şi importanţi scriitori români din exil, *CONTEMPORANUL* a riscat să-şi restrângă audienţa, dar nu şi să-şi compromită ambiţia de a face din paginile sale o veritabilă bibliotecă de cultură naţională şi universală. Cu adevărat revelator ni se pare faptul că revista condusă de Nicolae Breban, la apariţia numărului 200, nu se lasă dominată de patimi şi prejudecăţi politice, ci a renunţat la polemici şi atitudini de conjunctură, în favoarea celor de fond. Şi asta într-o perioadă când multe publicaţii culturale şi literare îşi fac un ideal din a vedea uscăciunile şi nu pădurea. Nu ne rămâne, deci, decât să urăm *CONTEMPORANULUI*, la „micul" său jubileu, ca orice schimbare la faţă, în semn de tinereţe spirituală, să-i fie într-un ceas bun!

LITERATORUL

„Meridianul Timişoara"

Ultimele numere (8-9, 10-11, 12/1993) ale revistei *MERIDIANUL TIMIŞOARA* prilejuiesc o necesară reîntâlnire cu Basarabia prin republicarea articolelor pe această *temă* scrise acum un veac de Mihai Eminescu: „Un drept - scria marele poet - nu se pierde decât prin învoirea formală de a-l pierde". Prin urmare, Conferinţa Păcii din 1946, desfăşurându-se, pentru România, în regim de ocupaţie politică şi militară, ultima „cedare" a Basarabiei este, de drept, nulă şi neavenită.

Pe acelaşi *meridian*, versuri de D. R. Popescu („Cântec de învârtit vârtelniţa"), Ion Horea, Gheorghe Tomozei, Petre Stoica ... Poetul Ioan Flora pledează convingător şi-n cunoştinţă de cauză pentru gazetăria micilor etnii, iar poetul Ion Miloş face o dureroasă confesiune: „În Iugoslavia n-am fost iugoslav. În Suedia nu sunt suedez. În România sunt străin (...). Eu scriu în trei limbi străine şi vorbesc încă vreo patru. Însă toate aceste limbi le-am învăţat. Limba română m-a născut. Ea este sângele şi dorul meu". Mircea Bârsilă şi Radu Ciobanu dovedesc „organ" pentru poezia recentului (şi verdelui: ca un măr, ca un păr (...) sexagenar Anghel Dumbrăveanu (merită/permit şi subiectul şi redactorul şef). Omagiindu-l pe poetul clujean Negoiţă Irimie pe aceeaşi *temă* (anexam cu drag şi sorcova noastră), D. R. Popescu (plăcută reîntâlnirea cu numele domniei sale) ne reaminteşte dintr-o scapa(ra)re de condei scrisa lui Baudelaire: „Revoluţia din 1830 a stârnit, ca toate revoluţiile, febra caricaturii. Pentru caricaturişti a fost aproape o epocă de aur". Unde-am mai văzut noi asta? ... *(N. D.)*

O revistă centenară: „Moftul român"

Cu un număr (12, 1993) elegant, cu un sumar care include colaboratori de elită (Eugen Simion, Marin Sorescu, Fănuş Neagu, D. R. Popescu, Mircea Horia Simionescu, Ion Vlad, Dumitru Solomon, Ovid S. Crohmălniceanu, Radu Cosaşu etc.), *MOFTUL ROMÂN* îşi aniversează 100 de ani de la apariţie. Cea mai *serioasă* revistă a noastră de satiră şi umor de astăzi, condusă de dramaturgul Mihai Ispirescu, care are pe frontispiciu ca fondatori pe I.L. Caragiale (director) şi Anton Bacalbaşa (prim redactor), se situează sub semnul rigorii, al bunului simţ, satira şi umorul în paginile sale neînsemnând în nici o împrejurare insultă şi jignire, bădărănie, băşcălie de tarabă, aşa cum se poartă în atâtea foi de „gen", ci inteligenţă, ironie, verb-tăios, spirit şi glumă de calitate. Din acest punct de vedere, *MOFTUL ROMÂN*, publicaţia al cărei centenar îl salutăm, demonstrează că şi-a asumat responsabil şi exigent programul formulat de înaintaşi, continuând să aspire, ce poate fi mai onorabil?, să fie indispensabilă „tuturor acelora cari cugetă şi simt româneşte". Cu asemenea ambiţii, perspectiva celui de al doilea centenar, mai mult ca sigur, nu va rămâne un moft. *(I. C.)*

TV

Scaunul catodic

Sigur că orice reporter, când vrea să atragă atenţia asupra senzaţionalului, descrie senzaţionalul văzut şi mai puţin plăcut. Dar în aceeaşi măsură trebuie să ştii tu însuţi pe care drum o apuci şi cum stai cu spatele lipit de spalier. Adică, ce să mai vorbim, dacă tu însuţi dai ocazia la senzaţional, e treaba ta, şi nu te mai plânge de alţii.

Orice călător, de la Bram Stoker încoace, coboară într-o gară, la o vamă sau pe un aeroport. Şi ce vede pe acolo, mamă, mamă, nu mai e cazul să repetăm! Intenţia de a vedea paiul din ceaşcă de cafea a amfitrionului se poate transforma în aburi dacă amfitrionul foloseşte ceşti adecvate. Aşa că un documentar intitulat „Bucarest-Gare du Nord" difuzat luni seara pe TV 5 Europe nu trebuie să ne mire, ci să ne pună pe plombe. Cu atât mai mult cu cât şi cei intervievaţi nu au părut cu nimic mai prejos decât „copiii străzii". Aştia suntem, stimaţi telespectatori, mai ales pentru *ei!* E bine că „intelectualitatea" noastră a mai scăpat din lanţ şi a mai contactat Evropa recens descripta, dar de la 1630, de la harta lui Blaeuw, şi până astăzi suntem folclorici („folklo" sau „folklorique", în franceză, are sensul familiar de pitoresc, neserios, demodat). Sigur că nu suntem cu toţii aşa, dar pas de le mai schimbă impresia iniţială, forjată deja la finele anului de graţie 1989. Şi acum îmi amintesc stupoarea unei reportere de la „Le Monde", în decembrie '89, care nota invidia sibienilor încercuindu-l pe primul secretar de atunci. Pricina? Schimba trei cămăşi pe zi, ca gangsterii americani prohibiţi. Sic!

TVR 1 a clătinat o lotcă optimistă, timp de o jumătate de duminică, pe o mare de plastic, în „contre-jour". Nechematul principal, ing. S. Nicolaescu, autorul unor filme de casă, din seria Maciste, nu fără o anumită ştiinţă a repejunii cadrelor. Din păcate, dintre atâţia senatori şi deputaţi, am rămas fără actori. TVR 2 ne-a prezentat revista „Caiete critice" (cam pe fugă!) şi lupta Diavolului (ptiu!) cu bunul Dumnezeu, în timp ce „Antena 1" a reprogramat „La Strada" a lui Fellini.

Zap, şi iată-ne din nou pe TV 5-ul francofon! La „Ora adevărului" o serie de personaje politice, acompaniate de gazetari care-şi ştiau bine partitura şi-şi mascau la fel de bine opţiunile. Dintre toţi cei prezenţi s-a remarcat discreţia şi umorul fin al dlui Balladur, născut la Smirna. Un om politic în stare să-şi asume întreaga responsabilitate, cam rar! Zap! A început derdeluşul olimpic din Hammer-ul „mic", după cum bine ne-a informat renumitul metodist cazon.

Nicolae ILIESCU

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul IV, nr. 7 (127) 1994

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI

Redacţia:
Lucian Chişu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
-redactori şefi adjuncţi
Radu Băieşu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
- redactori
Mihai D. Popescu
- grafică şi secretariat
Vasile Blendea
- fotografie

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 2046.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată: Eugen Maţotă

JORDAN

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Verii francezi

Franţa este, ştie toată lumea, sora noastră latină, mai bine plasată geografic şi mai prosperă decât ruda ei orientală. Francezii sunt fraţii, verii noştri care, în momente critice, ne sar în ajutor. De aproape două sute de ani acest sentiment este puternic în cultura română şi sentimentul trece de la o generaţie la alta, întărind ideea unei alianţe profunde în baza originii noastre comune şi, aş adăuga, în virtutea unui element mult mai puternic decât îndepărtata origine şi anume cultura. Cultura franceză a fost mereu un model pentru noi şi, chiar şi atunci când poezia şi romanul românesc s-au orientat în altă direcţie, spiritul francez a continuat să rămână în preajma noastră.

Blocul Wilson

S-au făcut unele speculaţii în jurul acestei iubiri exagerate şi n-au lipsit nici chiar acuzaţiile de colonialism literar (B. Fundoianu). Blaga a încercat-o compartimentare a culturilor şi a pus cultura franceză în categoria acelora care nu stimulează originalitatea, ci obedienţa, imitaţia servilă. Inutil să dovedesc aici că modelul francez joacă mai degrabă rol de detonator în cultura română. Cine urmăreşte evoluţia poeziei şi a prozei româneşti în ultimele două secole, constată că marile epoci de creaţie nu sunt străine, într-un fel sau altul (*altul* înseamnă şi delimitare, reacţie în plan spiritual!) de prezenţa modelului francez. Contestarea acestei acţiuni în cultură a devenit şi ea aproape ritualică. O întâlnim în toate epocile şi în rândurile tuturor generaţiilor. „Iar Franţa? Tot Franţa?... Nu ne putem odată şi odată lepăda de această servitute tradiţională?..."

N-am de gând să reiau această polemică şi nici să demonstrez că cei care gândesc astfel gândesc rău pentru că o legătură spirituală nu este o relaţie de obedienţă. Serge Fauchereau, care s-a ocupat de avangarda românească, a publicat recent în *Caiete critice* un articol în care dovedeşte că între Paris şi Bucureşti nu este doar un drum cu sens unic: ruda săracă din orientul european a dat şi ea ceva (ceva esenţial) sorei sale occidentale.

Am făcut această introducere nu pentru a soluţiona problema modelelor culturale şi nici pentru a aduce o laudă în plus (o laudă de care, de altminteri, nu au nevoie!) Franţei şi spiritualităţii ei puternice, stimulative, deschise... Jurnalul meu de azi vrea să spună ceva despre verii noştri francezi, mai ales despre gazetarii ei şi despre atitudinea lor faţă de România. Subiect delicat, temă primejdioasă. N-o ocolesc, totuşi, pentru că, în ultima vreme, verii francezi din mass-media, jurnaliştii, editorii parizieni vorbesc despre noi într-un mod care pe mine ca intelectual român mă jigneşte profund. Scot din discuţie nuanţa politică. Aici este un spaţiu vast şi oricine are dreptul să creadă ceea ce vrea şi să spună ceea ce pofteşte. Deşi, uneori, jurnaliştii scriu lucruri scandaloase. Spre amuzament dau un singur exemplu. Dl. Jean-François Revel, filosof şi analist parizian reputat, declară într-un interviu acordat poetului român stabilit în America, Dorin Tudoran, că în România s-a instalat după 1990 *un regim fascist*. Nici o justificare în plus, nici o nuanţă: fascism curat. Aveam o mare simpatie intelectuală pentru Jean-François Revel, analizele lui din *Expres* m-au interesat mult prin luciditatea şi, aş zice, directitatea lor. Într-o proză jurnalistică suspectă de bizantinism, el aducea, prin anii '70, un stil mai decis şi o atitudine mai fermă. Acum descopăr, cu uimire, că el aruncă în neştire vorbele şi nu ezită să folosească un epitet infamant despre o realitate istorică pe care, în mod cert, n-o cunoaşte.

Alt jurnalist, mai obscur, a călătorit prin România şi, ajungând în Transilvania, a văzut cu ochii lui cum românii spânzurau pe compatrioţii lor maghiari. Vărul francez în chestiune are imaginaţie bogată şi imaginaţia lui bate spre romanul negru. De Crăciun (1993), TV 5 dă o imagine despre România de azi şi ce credeţi că arată verii noştri francezi? Pe copiii handicapaţi, bineînţeles, şi pe compatrioţii noştri zlătari şi migratori. Să ne mai mire atunci că dl. Jirinovski ne numeşte ţigani italieni pripăşiţi, aici, de câteva decenii? În noiembrie trecut a avut loc Conferinţa Generală UNESCO la Paris. Cu o seară înaintea deschiderii, mă aflam într-o familie de amici francezi într-un *banlieu* din sudul Parisului. Eram la masă şi cineva anunţă gazda noastră că pe canalul T V 3 tocmai a început un film despre România. L-am urmărit, se înţelege, şi eu, şi prietenii şi invitaţii prietenilor mei. Un film, dacă am reţinut bine, făcut la Praga de un oarecare Monnier cu Pierre Mondy, actor cunoscut, în rolul principal. Pe generic este marcat C. N. Cinema Greco-Media C.E.E. O formulă ezoterică pentru mine, nespecialist în materie. Înţeleg, totuşi, că în combină, cum zice jargonul gazetăresc, se află şi un organism din Comunitatea Europeană... Combinaţie complicată, aşadar, cu o finanţare obscură. În ce priveşte filmul, ce pot spune? Că este, întâi, un film de propagandă. Că, artisticeşte, este un film nul. Şi, în al treilea rând, că este vorba de un film profund antiromânesc. Rog pe cititorii mei să mă creadă că ştiu ce spun. Un film de o exasperantă reavoinţă faţă de români, prezentaţi ca nişte indivizi tuciurii, tocmai ieşiţi din grote şi urcaţi în copaci. Figuri bestiale, indivizi primitivi, cu un limbaj semiarticulat, jegoşi şi zdrenţăroşi, fără inimă şi fără Dumnezeu ... Mă uit şi nu-mi vine să cred ceea ce văd pe ecran. Acţiunea se petrece după 1990 în Transilvania şi fabula filmului sugerează că primitivii români căsăpesc pe civilizaţii maghiari. Oamenii tuciurii, ieşiţi din mlaştinile întunecate ca personajele din romanul lui Ernst Jünger, scot din case pe unguri, le devastează cimitirele, denunţă, fac, pe scurt, tot ce este mai josnic.

Imaginea generală este, pentru noi, lamentabilă şi cine nu cunoaşte pe români (cazul francezului obişnuit care-şi petrece vacanţa în Spania, nu la Mangalia) rămâne cu impresia că în jurul Carpaţilor urmaşii lui Dracula devastează totul şi sug sângele popoarelor cultivate. O hoardă de barbari sangvinari cărora revoluţia din decembrie 1989 nu le-a eliberat decât instinctele bestiale.. Nimic altceva.

La sfârşit, după ce vedem filmul, gazda mea, un inginer subţire, om umblat prin lume, mă întreabă dacă asemenea scene sunt sau nu verosimile. Întrebare vexantă pentru mine. Omul inteligent şi fin acceptă, totuşi, posibilitatea unei verosimilităţi. Nu-i răspund, prefer să tac. Sunt cătrănit foc şi ceva din mine se revoltă teribil. Verii francezi nu ne cruţă deloc. Aş zice chiar că pun o evidentă fervoare în a ne picta pe toţi, ca naţie, în culorile cele mai sulfuroase. Ignoră totalmente faptul că, aici, într-un spaţiu de romanitate orientală, s-a creat, totuşi, o spiritualitate şi că istoria noastră cuprinde şi altceva decât ieşirea indivizilor tuciurii din cavernele Carpaţilor ...

Verii noştri francezi ... ■

APEL

suprarealişti din toate ţările
veniţi prin ţara noastră
versurile vi se aştern de-a gata
peste hârtiile boţite din buzunare
astenia vă pândeşte cu mreje
ţesute din fir de păianjen şi duraluminiu
balerinele încep un tur de manej
şi se trezesc la picioarele
dresorului blazat din emiratele arabe
eu vă conduc pe strada dostoievski
unde în plin stalinism
l-am auzit pe primul baterist de jazz
cânta cu o mică formaţie în cazarma de la colţ
dacă-mi permiteţi vă arăt şi piaţa
voi avea ca semn distinctiv
un walkman din care se aude caseta cu
cheb khaled regele muzicii rap algeriene
până la epuizarea completă a bateriilor
într-un castel rămas nedemolat
veţi fi primiţi în audienţă
de ultima descendentă a vechilor germani
rămasă aici de bunăvoie, de nostalgie
fata cu părul străluminat după o uitată victorie a raţiunii
într-un loft cu podele vopsite în alb
cu miros de wedekind şi kafka
apa curge
peste walkman-ul cu sunet tot mai stins
peste gândurile lui tarkovski
peste pubisul blondei întoarse din exil să-l
consoleze pe exilatul din interior
din al câtelea cerc?
din al câtelea quadrat sau cub?
lumea e inclusă într-un ziar enorm
totul curge
chiar şi apa aproape epuizată

Virgil MIHAIU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Singurătate și geometrie

Constantin Noica
MATHESIS SAU BUCURIILE SIMPLE
Ed. Humanitas
București, 1992

Cioran ar fi spus „singurătate și muzică". Și dacă l-am amintit pe Cioran este pentru că m-a surprins cât „cioranism" este în această primă carte a filosofului devenirii întru ființă. M-a surprins și m-a întristat această abundență de aforisme ce ar putea foarte bine să figureze în oricare din cărțile lui Emil Cioran (voi și reproduce câteva, mai încolo), după cum m-a întristat și ostentația anti-religioasă, chiar anti-creștină, cu totul neașteptată la unul din emulii lui Nae Ionescu (dar de fapt, în afară de Mircea Vulcănescu, nici unul din vârfurile generației n-a avut sentiment religios!): „Vreau să arăt numai că a dormit prea mult în noi virtutea de a întrerupe viața, de a pauza viața. Vreau să arăt că noi putem rezista credinței că *putem fi dușmanii ei, dușmanii lui Dumnezeu* (s. m./R. V.). Evident dacă păcatul lumii este că nu se opune creației și lui Dumnezeu, existența umană nu are nimic superior celei a arborilor pădurii, e dizarmonică, păcătoasă („Căci păcatul e activitate, e non geometrie") Iar „binele nu poate fi făcut"! Istoria „e o fabulă care ar fi putut să nu fie inventată" (cf. și Cioran). Soluția e pur cioraniană: „Să oprim orice mișcare, să omitem tot, să ne dormim somnul general și pe urmă să visăm".

Cartea, totuși, nu-mi place, deși e același freamăt de idei ca în orice carte a lui Noica, deci și *Mathesis...* își conține, ca toate celelalte cărți, contradicția. E însă un freamăt cam pasional, cam neprelucrat, iar asemănarea cu Cioran vine din caracterul neproductiv al acestei agitații larvare a ideilor. Filosoful se contrazice aici fără grație și asta îi afectează serios premisele discursului.

Cred, de altfel, că e cartea cea mai politică pe care a scris-o Noica și în ea aflăm și fundamentul spiritual al opțiunii sale pentru extrema dreaptă. Nemulțumirea față de lume, proprie generației '22, se datorează concluziei (nespuse) a filosofului, că, de la Aristotel încoace, lumea l-a înțeles greșit pe Platon. Ideile se află *dincoace* de lume și nu dincolo. Lumea trebuie să se ordoneze potrivit Ideilor, dar nu o face. De aceea s-a de-spiritualizat (non-ortodoxismul său nu îl ajută să vadă că, pe ici, pe colo, lumea a rămas, totuși, spiritualizată). Constatării heideggeriene că omul e singura ființare care poate da seamă de celelalte ființări (Noica o spune astfel: „Omul e singura ființă care poate să *stea*"), el îi adaugă regretul că omul nu face acest lucru *în chip efectiv*. De unde o existență de turmă, opusă chiar doctrinei Mântuitorului: „Numai Mântuitorul a știut că destinul nostru era de a fi singuri și de aceea mântuirea lui vine prin conștiință și nu prin turmă". Această preeminență nespirituală a cantității în detrimentul calității, a spiritului de masă în defavoarea celui individual a generat respectul *speciei* și întărirea instinctului de conservare: „Respectăm prea mult omul, facem prea puține experiențe cu el și de aceea nu ajungem la nici un rezultat nou de câteva secole". Soluția e contradictorie, iar contradicția, repet, nu e frumoasă și nici nu-i face cinste: „Să facem din viață un laborator unde să experimentăm deliberat ipotezele noastre". După atâtea decenii de experiențe sociale dureroase, cele de mai sus sună straniu, pe mine deranjându-mă în mod deosebit conjunctivul cu sens imperativ (din ultima frază citată) care, la persoana I plural, este prin excelență modul „gregarizării", al lozincilor și demagogiei totalitare.

Mathesis... întristează și pentru că ea confirmă ceea ce în *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* părea doar o mică fățărnicie iezuită: într-adevăr, anii în care n-a putut publica, a fost surghiunit, închis etc. i-au făcut bine. L-au vindecat de cioranism (păcat că spațiul nu-mi îngăduie să redau adevărata ciupercărie de fraze cioraniene din *Mathesis...*, de utopiile sociale, i-au redat ceva din trăirea religioasă atât de iute pierdută în tinerețe. Noica, după război și după perioada de interdicție, jură pe *evoluție* și nu pe revoluție, pe *cultură* și nu pe științe. Redevine organicist (ce altceva este *Rostirea filosofică românească*, decât refuzul teoriei structuralist-universaliste în lingvistică, deci al matematizării comunicării?), renunță a mai căuta în matematici (considerate în *Mathesis...* aproape ca o nouă religie) ceea ce nici nu putea găsi. *Singurătate și geometrie*, premisele noii existențe în *Mathesis...* devin mai târziu *comuniunea de uitare a limbii* și *devenirea întru ființă*.

Rămâne întrebarea: de ce filosoful nu și-a republicat, după anii de interdicție, acest text? Conținutul său nu e mai dinamitard decât al altor texte ale lui, care, totuși, au apărut. Întrebarea nu poate fi escamotată, pentru că dacă Noica *nu a dorit* să reediteze acest text, în care poate că nu se mai recunoștea, prezenta reeditare, ne-critică și neștiințifică, e regretabilă și echivalează cu un adevărat atentat la memoria marelui dispărut.

Răzvan VONCU

Umbra cuvintelor

Mirel Radu Petcu
RUGA ZILEI DE MÂINE
Ed. Excelsior
Timișoara, 1993

Cutezând, în 1992, să se înfățișeze cititorilor, Mirel Radu Petcu ne propunea o plachetă *amânată*, de fapt. *„Singuri în fața templelor"* (Editura *Excelsior*) aduna „un pumn de vise", adică texte asupra cărora poetul a zăbovit răbduriu, cutreierat de un tragism difuz, imposibil de a fi prins și „stins" în cămașa de forță a conceptului. Să mai amintim că volumul cu pricina, împovărat de un premiu al filialei timișorene a Uniunii Scriitorilor obliga; el, „adulmecând șansa" (cum recunoștea, cinstit, autorul) omologa o așteptare dar, mai important, deschidea un drum și promitea un salt. Cum altfel, din moment ce „potecile lumii / zac încolăcite în noi" (*Stăpânii de animale*) iar poetul pare încredințat că bietele, neputincioasele cuvinte „astâmpără setea". Dar această siguranță a enunțului, orgolios în aparență, cu tentă oraculară, desenat cu precizie geometrică, maschează „învoiala cu haosul". Autorul, inginer de profesie, condamnă - la o primă ochire - abaterile „înfricoșătoare" ori strigătele „secătuite", el e stăpânit de chinul interogațiilor și încearcă a extrage din „suprapunerile de imagini" seninul răspunsurilor. Vrea să descopere umbra cumpenei, mereu primejduită de cei care „nu cunosc ideea de ancoră". De mulțimea risipitorilor, ascultând foșnetul himeric al colbului și „ruga zilei de mâine", căutând cu îndărătnicie răspunsuri în „sămânța altui timp" și aflând că reîntoarcerile sunt, vai, interzise. Sau constatând – sub amenințarea umbrei – că „aripile îndoielilor / Nu ne vor fi înapoiate". *Umbrele-sicrie* și freamătul veșniciei se învecinează tensional, întrețin obstacolele care dau „măsura creșterii" și hrănesc tentația unei evadări. Deoarece, suntem avertizați, cuvintele „sunt ca drumurile". Între această neliniște infinită, apăsată de povara reculegerii și asaltul orelor pustii, contorsionând visele și, pe de altă parte, puterea echilibrului, a vocii interioare, poetul e locuit de o calmă vibrație metafizică, recunoscând că disperarea e o „statuie inaccesibilă". Mai mult, neliniștea care îi dă târcoale încolțindu-l, ușor sterilizată de un intelectualism uscat – enunțiativ îl obligă să îndure neodihna, alunecarea. Echilibrul, mereu râvnit este - constată Mirel Radu Petcu - „izvorul / ce ne apără / de noi înșine". Dar, aflăm imediat, înlăuntrul nostru sunt „rănile lui Iisus". Iar „cei ce vor / să îngroape / umbrele / caută singurătatea" *(Timpul tăcerii)*.

Înfrângând „timpul tăcerii" (care a fost și unul al acumulărilor, indiscutabilul talent al autorului, unul „cuminte" însă, nezgomotos, neeruptiv, fiind supus vitaminizării culturale), Mirel Radu Petcu iese iarăși în lume cu o elegantă plachetă; *Ruga zilei de mâine* vine să confirme un poet de azi, locuit de un impur „elan metafizic" (cum observa și Eugen Dorcescu), stimulat livresc, fără a întârzia în experiment. De altfel, poetul timișorean n-a cochetat cu ceea ce Eugen Simion numea „comedia poeziei" și dintru început a pornit, sisific și ușor-amatoristic, anunțându-și răspicat intențiile, la un drum greu; urmează să descopere, desigur, și „umbra cuvintelor".

Adrian Dinu RACHIERU

Mutant fript cu iaurt

O. Nimigean
WEEK-END PRINTRE MUTANȚI
Ed. Pan
București, 1993, 1 leu

O. Nimigean și-a publicat, în 1992, un volum de *Scrieri alese*. Tirajul a fost de 50 de exemplare, iar prețul fiecăruia 1.000 000 lei + 3 lei TL. Dintr-o mărinimoasă, dar și interesantă pornire, a expediat și oferit gratuit, câtorva dintre criticii considerați de el înșuși importanți, opul. Constată acum că va trebui să mai intre la cheltuială procurând celor ce, primindu-i cartea, n-au scris un cuvânt despre ea, bastoane albe, de nevăzători.

În 1993 O. Nimigean publică *Week-end printre mutanți*, pe care pune, de astă dată, evident, alt preț asumându-și riscuri incalculabile. Prețul este *1 leu* (rog corectura să mă creadă pe cuvânt și să nu adauge, din bun simț, două sau chiar trei zerouri cifrei) și va da multora prilej de răutate (pâinea noastră cea de toate zilele) dispuși să afirme că 1 leu sună nu doar mai rezonabil ci și mult mai apropiat de valoarea operei. Asta înseamnă să te frigi cu iaurt.

Lăsând gluma la o parte, e clar din capul locului că avem de-a face cu un frondeur și că, prin urmare, cele 111 pagini ale cărții sunt din belșug presărate cu gesturi și atitudini nonconformiste. Până unde merg ele? Într-o „în loc de «în loc de prefață»", O. Nimigean afirmă „că totul e posibil. Totul e imposibil". Aceasta e deviza poetică a unui spirit flegmatic predispus a transforma poezia într-un spectacol sui generis. O. Nimigean îmi pare a fi unul dintre „cinicii" adunați în jurul filosofului scatolog Luca Pițu sau al manierei acestuia, de a gândi în paradoxuri colțoase, mai mult superflue decât juste. Poetul se vrea un tip incomod, care cântărește viața cu multă și aspră severitate, fără prejudecăți, plasat mereu într-un unghi de vedere hazos-ironic, dar care odată ieșit din mediul său, poartă un război cu toată lumea doar-doar s-o găsi cineva să-l bage în seamă. Încercarea cu orice preț de a atrage atenția se confundă, în versurile și proza poematică din *Week-end printre mutanți* cu tipul de revoltă și contestare ce amintește, mai ales prin nihilismul funciar al tuturor registrelor de creație, de avangardismul literar. Poetul e cu nonșalanță pornograf (până la limite greu suportabile de hârtie), extravagant și trăznit, halucinat deopotrivă de „jungla țesută din amintiri" în care, spune, „imaginea mea adevărată/ se-ndepărtează trăgându-mă ca pe un hoit de picioare". Scandează fapte diverse în metrica latină, culege poeme într-un vers din „antologia" *Evenimentului zilei*, sembată de *drogul retoric* („timp retezat și strălucitor/ cum coada cometei/ ardere mai violentă a celulelor/ dumnezeu întrupat din glandele/ de secreție internă") sau cade pur și simplu în abulie și damnare: „ei scriu din alte puncte de vedere/ ei își pun ochiul în piatră în iarbă în metal/ sau în orbita eroilor/... / eu nu scriu din nici un punct de vedere/ eu scriu dintr-un punct de orbire/ aici totul e numai durere/ o durere de dincolo de fire/ ori poate nici măcar durere// aici totul e numai spasm și tăcere" *(Fără titlu)*.

Ce se întâmplă, totuși, cu acest iconoclast, care scrie de la nivelul certitudinilor în sus, care lansează siguranța de sine a dezabuzatului, un plictis superior și agresiv în același timp (a se vedea prefața)? Se-ntâmplă să aibă, împotriva aparențelor, neliniști. Autentice, sub a căror transparență de cuvânt și adevăr pulsează discret și grațios poezie de bună calitate, precum e cea din deschiderea volumului: „ca o întâmplare hieroglifică/ s-ar putea desfășura spusa: deci sub o pânză de nour/ s-ar fi văzut soarele, străveziu ca meduza// ori ca un glob ori ca un ou/ în care în ape abia închegate/ un pui de aur topit/ cu aripile și ciocul ar bate// apoi subțiindu-se nourul/ ai închide brusc ochii orbit/ și-ai aștepta să se risipească halourile de antracit/ desigur te-ai întreba între timp/ vedenia de aur ce semnifică/ și înainte de a-ți răspunde «nimic»/ ai povesti-o ca pe o întâmplare hieriglifică" (*dichtung und wahrheit*).

Salutând printre rândurile de deasupra influențe ale poeziei barbiene, constat că O. Nimigean e mai „poet" acolo unde se consideră vulnerabil.

Lucian CHIȘU

Jocul de-a paradisul

Livius Ciocârlie
PARADISUL DERIZORIU
Ed. Humanitas
București, 1993

Paradisul derizoriu este cel mai recent volum semnat de Livius Ciocârlie. Un „jurnal despre indiferență", cum îi spune autorul. Greu de acceptat totuși un asemenea subtitlu. Acel „despre" parcă ar promite curiosului căruia îi sare în ochi volumul cu grijă așezat pe rafturile librăriilor (sau pe tarabe) ceva mai mult decât simpla obsesie a autorului de a-și nemuri întâmplările vieții cu indiferență (autentică, poate, doar ca punct de pornire al demersului, în rest țintele ochite *întâmplător* fiind lovite în punctele sensibile).

Și totuși. Ca pentru fiecare dintre noi există și în acest volum autobiografic un „înainte" și un „după" decembrie '89. Aceste două perioade sunt nu numai formale, ci cu o delimitare în nici un caz mai puțin evidentă decât cea dintre *indiferență* și *implicare*. Dacă „înainte" *indiferența* era *liniștitoare*, *„după" implicarea* devine, sigur că da, promițătoare. Asta cel puțin la început, atunci când toate zburătoarele cerului păreau bune de mâncat. Încet, dar sigur lucrurile au început (și asta nu doar pentru autor) să (re)impună ca necesară varianta *Paradisului* (*derizoriu*, după cum îl numește chiar autorul). Mai precis adoptarea indiferenței (de această dată cu o altă motivație), care își aruncă în lupta cu greutățile, cu mizeria, cu mitocănia batalionul numit *dezinteres*. Și ce păcat că nimeni nu ne-a putut demonstra până acum că această soluție funcționează. Sau că măcar ar putea să schimbe scumpul nostru fatalism, perfuzionat din generație în generație de la nașterea Mioriței. Deși, lipsiți de acest punct comun, dezamăgirea autorului ar putea fi și mai mare decât cea exprimată în volum. „E curios că, în ciuda stării noastre naturale, care este magmatică, nu suntem solidari. Strânși laolaltă ca oile, totuși individualizați. Implicit, noi ne supunem când ar fi fost să luăm parte la o rezistență colectivă: «Dacă eu ies prost, la ce mi-a folosit? Mai bine renunț.» Poate că solidaritatea presupune relații, nu numai ședere împreună. Dar poate că ne și pierdem liantul stării naturale. Ne fărâmițăm."

Dragoș TUDOR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLEȚE

Marin SORESCU

Dispozitivul

I

Echipajul a sosit dis de dimineață.
Sunt un el și o ea.
Mașina cu număr fals a parcat în fața casei,
Exact sub fereastră.
La volan, el se apleacă, și dintr-o sacoșă murdară, cu
Sticle și borcane, scoate, discret, vârful antenei.
Raportează încet dar ferm:
„Dispozitivul e în poziție“
Apoi răsucește butonul de recepție...
Ce porcărie! Obiectivul nu s-a sculat.
Răbdare, spunea Stalin, răbdare și tutun.
El trece pe bancheta din spate.
Și începe să citească „Sportul“.
Alături, ea, plictisită, croșetează.

II

Obiectivul totuși nu dormea.
Ros de o presimțire lăsă cartea și ieși brusc din casă.
Aparatul de fotografiat automat mitraliază prin parbriz ușa.
Deși luați cam prin surprindere ei se aruncă drăgăstos
Unul în brațele altuia.
Au făcut antrenament.
Obiectivul trece, fluierând distrat, pe lângă echipaj
Tocmai când el înfierbântat, îi vâră mâna pe sub fustă,
Și domnișoara ciufulită chițcăie, geme și se preface că dă să scape.
Jenat, Obiectivul lasă capul în jos și se duce
Pe strada vecină, să-i dea o coajă de pâine
Și niște resturi lui Aguridă. Un câine „sistematizat“
Și abandonat de stăpânii care au fost mutați la bloc.
Adică, doar stăpâna a mai ajuns să înceapă o viață nouă că stăpânul
S-a spânzurat pe pragul casei lui pe care nu voia s-o părăsească.
Dulăul a lătrat la buldozere
A hămăit, tot mai speriat, mai singur
Până când a căzut și ultima cărămidă,
S-a pomenit pe un loc viran și de câteva luni
Nu vrea să se miște de-acolo.
Obiectivul îi aduce din când în când de mâncare
Și apă. Încă nu s-au împrietenit.
Pentru că Aguridă - așa l-a botezat
Fuge când te apropii de el,
Apoi, după mari târcoale, revine lângă gard.
Acum parcă e ceva mai încrezător. Dă din coadă.
Își înalță capul spre el.
Ochii li se întâlnesc, pentru o clipă, și se oglindesc unii în alții.
Câine și om la fel de speriați.

III

„Obiectivul a aruncat un pachet pe strada Abisului“
Se aude, în aparat, vocea unui „trecător“, postat
În locul acela.
„Obiectivul se întoarce acasă“, raportează echipajul din fața Casei.
Când trece prin dreptul lor, ea tocmai își îndreaptă sfioasă fusta
Și-și bagă un sân rebel în bluză.
El dă s-o mai sărute o dată pe sfârc.

IV

Obiectivul își face un nechezol tare
(„Dacă e adevărat că atacă pancreasul, o să murim toți odată,
Se gândește - n-or să rămână decât ei“.
Ziua de muncă începe c-o migrenă înfiorătoare.
Ca și cea de ieri. Ca și toate celelalte, de ani de zile.
Se leagă strâns la cap c-un prosop ud.
Și-a propus să termine azi „Critica rațiunii pure“.
Rostește cu voce fraze
De a căror traducere în românește parcă nu e mulțumit.
„Să-mi fie îngăduit a numi loc transcendental locul ce-l atribuim unui concept sau în sensibilitate sau în intelectul pur. În acest fel, determinarea acestui loc, ce i se cuvine fiecărui concept după diversitatea întrebuințării sale și instrucțiunea după regule de a determina tuturor conceptelor acest loc, ar fi topica transcendentală. Ea ar fi o doctrină care ne-ar scuti în mod temeinic de subpresiuni ale intelectului pur și de iluzii născute din ele, prin faptul că ar distinge totdeauna cărei puteri de cunoaștere aceste concepte i-ar aparține în adevăr.“
Simte că-i plesnește capul. Și se oprește să-și mai ude prosopul.
Nu înainte de-a țipa la pereți: „Am închis citatul. Și-acum timp de două minute să mă pupați în ... Fac pauză și mă leg cu antiderapantul.“
Capul strâns în prosopul umezit proaspăt pare să cedeze terapiei
O împăcare cu infinitul îl învăluie, ca o aureolă de martir autohton,
Încă nemartirizat, dar care,
Presimțindu-i chinurile apropiate și bravura îndurării lor
Vine să-i probeze circumferința căpățânii.
Încăpățânatei căpățâni umane.

V

În ziua următoare, spre prânz,
Obiectivul iese să dea un telefon, din colțul străzii.
Telefonul a fost smuls, un fir atârnă ca acea funie de care
Nu trebuie să vorbești în casa spânzuratului.
Și ghereta cealaltă e de asemenea goală.
A fost sfătuită de-un prieten ca, în plimbările lui,
Să nu depășească perimetrul celor două străzi.
Dumnezeu știe ce se mai poate întâmpla!
„Obiectivul s-a întors în bârlog“.

VI

Sosește Safta, o femeie simplă, dintr-o bucată,
Prietenă a casei, care le mai aduce câte ceva.
Când găsește.
Dispozitivul ia poziție, tinerii sunt gata să intre unul în altul.
„Nu vreți niște borș, maică?“ îi întreabă.
Ce ziceți? Am găsit borș, într-un loc dibuit de mine,
Borș, fără coadă!“ Se închină.
Îndrăgostiții oftează îi fac semn să-i lase în pace.
Iar ea intră în curte, strigă tare la băiețelul
Care inocent bate mingea în curte:
– Învață, Matei! Că dacă nu înveți,
Ca ăștia o să ajungi!
Ăștia de stau toată ziua degeaba“.

Dispozitivul părăsește postul
Dar în locul rămas gol un autobuz gol, 331,
Tot încearcă să parcheze. Reușește abia după o jumătate de oră,
Locul fiind destul de strâmt
Șoferul se dezbracă în maieu și pune picioarele pe volan.
„Încheierea dezlegării paralogismului psihologic“
Se aude din bibliotecă.
Și apoi: „Problema de a explica comunitatea sufletului cu corpul nu aparține, bine zis, acelei psihologii de care e vorba aici, deoarece ea are intenția să dovedească personalitatea sufletului și în afară de această comunitate (după moarte) și este deci în înțelesul propriu al cuvântului, transcendentă, deși se ocupă cu un obiect al experienței, dar numai întrucât el... etc...etc“
Simte că ceva îl sâcâie - deși astăzi nu-l mai doare capul.
Deschide geamul.
Șoferul mănâncă salam de Sibiu
Și bea compot de ananas (care, se știe, nu se găsesc
Decât la aeroportul internațional unde nu poți pătrunde, dacă n-ai pașaport ori cerere de plecare definitivă.
Nervii îi cedează și-l întreabă aplecându-se peste parbriz:
„Asta e țară sau roman polițist?“
Lucrătorul, în pauza de masă, nu răspunde.
Obiectivul iese din curte. Calcă apăsat, parcă făcându-și singur curaj. Merge până la capătul străzii
Trece pe lângă cele două gherete de telefon cu telefoanele smulse.
O cotește la stânga. Se va hazarda tocmai pe cea de-a treia stradă,
Unde se află o cutie poștală.
Privește oftând în jur, și strecoară în tăietura cutiei roșii o scrisoare. Și-a scris-o singur - să mai ia contact cu lumea, că n-a mai primit corespondență de-un veac. Se numește „Scrisoare deschisă către Immanuel și mine însumi“. În ea își povestește tot ce-ați citit până-acum, Plus aceste constatări, pe care le-am uitat:
Șapte ziariști din cinci continente
au fost ciomăgiți la buza perimetrului de o stradă și jumătate, dacă ținem cont și de maidanul cu Aguridă - de huligani neidentificați.
Cred că voiau doar să mă pipăie, ca pe-o ciudățenie a naturii.
Nimeni nu-mi mai trece pragul.
Dragă Immanuel tu mi-ai mai rămas,
Mă plâng ție și mie însumi în această scrisoare deschisă...“
Scrisoare pe care, deși a scris citeț adresa lui, n-o va primi niciodată.

VII

Șeful fumează. Privește fotografiile așezate vraf pe masă și ascultă pentru a treia oară banda.
„Asta e țară sau roman polițist?“ se aude vocea enervată a Obiectivului.
„Ia mai dă o dată-napoi, sergent!“ „Asta e țară sau roman polițist?“ -
Mama voastră de criminali!
Vă dovedim noi! - scrâșnește șeful de secție
„Ce-a vrut să spună?“ „Raportez că nu știu.“
În camera alăturată - camera 005124 B.K. -
Omul de la cifru se chinuie îngrozitor cu Immanuel Kant.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Amintiri şi reflecţiuni

Editura Enciclopedică, absentă în ultimii ani de pe piaţa cărţii, a publicat în 1993 o carte de „Amintiri şi reflecţiuni", aparţinând lui Mircea Ionniţiu, fostul secretar particular al fostului rege Mihai I. Din prefaţa doamnei Rodica Ionniţiu, văduva memorialistului, aflăm că însemnările au fost redactate între 1985-1990, decesul neaşteptat împiedicându-l pe autor să-şi definitiveze manuscrisul. În textul lacunar al *amintirilor (reflecţiunile*, câte sunt, nu prezintă interes) este lesne de remarcat proiectul unei lucrări pivotând în jurul datei de 23 august 1944. Similitudinea punctului de vedere al noii depoziţii cu cel deja emis de fostul monarh (cf. Mircea Ciobanu, „Convorbiri cu Mihai I de România", I-II, Humanitas 1992, 1993) este prima constatare: atitudine, la urma urmei, firească pentru un fost secretar particular care n-a avut obiceiul de-a lua notiţe sub influenţa imediată a evenimentelor, preferând notaţia a posteriori din raţiuni care, desigur, nu ne scapă. Rezumând, în ziua de 23 august, mareşalul Ion Antonescu, care se hotărâse intempestiv să plece pe front, se prezintă din motive necunoscute (le cunoaştem, dar din alte surse!) şi din proprie iniţiativă în faţa regelui. Acesta îl invitase deja în audienţă pe 26 august (invitaţie declinată, precizează sursele!), când, în conformitate cu planul urzit de şefii partidelor politice (Dinu Brătianu, Iuliu Maniu, Titel Petrescu, Lucreţiu Pătrăşcanu), trebuia să i se ceară ultimativ ruperea alianţei cu Germania, în situaţia unui eventual refuz urmând a fi demis şi arestat. Dar audienţa neaşteptată l-a „obligat" pe rege să-şi modifice corespunzător programul de acţiune şi luptă. Nu ştim cât de serios au fost căutaţi şefii partidelor (care, e drept, de teama Mareşalului s-ar fi putut ascunde şi-n gaură de şarpe, dar nu chiar aşa să nu mai ştie unii de alţii!) în ziua de 23 august pentru a participa la „istoricul" gest, însă ori n-au fost găsiţi, ori, potrivit obiceiului, s-au eschivat. Cum persoanele în cauză erau politicieni de meserie, bănuim că au preferat să nu rişte nimic, lăsându-l pe rege să scoată castanele din foc singur. Cam aşa cugetă şi Mircea Ionniţiu: „Deci, în momentele hotărâtoare, elementele reprezentative politice nu se aflau în preajma suveranului. Absenţa lor, justificată sau nu, a lăsat întreaga povară a deciziilor ce trebuia să fie luate în ceasurile următoare pe umerii regelui". Bineînţeles, cu toată singurătatea absolut regală din punctul culminant al loviturii de stat, paternitatea acesteia este împărţită, având în vedere implicarea persoanelor respective în concepţie şi acceptarea funcţiilor decorative de miniştri fără portofoliu în guvernul de mediocrităţi strălucite al generalului Sănătescu.

Ca-n orice depoziţie, unele amănunte se scot în evidenţă, altele, când nu se răstălmăcesc, se ignoră. Astfel se insistă pe situaţia gravă de pe front, care, în ochii martorului evident angajat, ar fi „justificat" demiterea comandantului de căpetenie al armatei. Cum un adevăr consacrat stipulează că prin întoarcerea armelor, România a scurtat războiul mondial cu şase luni, rezultă că putea cu cel puţin tot atâtea luni să-l lungească, ceea ce exclude lovitura de stat ca ultimă şi grabnică soluţie împotriva mareşalului. Cât priveşte opinia că întoarcerea armelor s-a făcut pentru a se evita jertfirea inutilă a soldaţilor români, o socotim, ca să nu-i zicem altfel, o simplă supoziţie, negată şi aceasta de cei două sute de mii de oameni sortiţi unui prizonierat rusesc fără întoarcere prin ordinul regal de a depune armele. Bineînţeles, aici fostul suveran ar putea invoca scuza incompetenţei militare, cu toate că era el însuşi mareşal; e drept, la douăzeci de ani şi, deci, fără instrucţie. Un alt dinte împotriva Conducătorului statului vizează aşa-zisa lui obstinaţie de a fi loial Germaniei până la capăt, ignorându-se voit toate eforturile acestuia, iniţiate încă din 1942 pentru o pace separată cu Aliaţii. Ba mai mult, Mircea Ionniţiu minimalizează, stârnindu-ne circumspecţia, tratativele duse la Stockholm în numele mareşalului cu ambasada sovietică („aşa-zisele negocieri"!) pentru a schimba capitularea necondiţionată oferită de anglo-americani la Cairo într-un armistiţiu onorabil. Ceea ce se presupune că îi şi reuşise, având în vedere tocmai decizia precipitată de a fi în ziua de 23 august pe frontul din Moldova (cf. George Magherescu, „Antonescu, Mareşalul României şi războaiele de întregire", Veneţia, 1986). Că demiterea mareşalului Antonescu n-a fost operată din pricina loialităţii sale faţă de Germania, susţinută neclintit în cursul audienţei, nu încape îndoială, aceasta constituind rezultatul premeditat al unei lungi conspiraţii, implicând persoane din anturajul regal, înalţi funcţionari din Ministerul de Externe şi, în fine, doi iluştri politicieni (Maniu şi Brătianu) care, deşi li s-a dat iluzia că sunt la cârma evenimentelor, au fost, în realitate, la remorca lor, manipulaţi, la rându-le, de eminenţa cenuşie numită Grigore Niculescu-Buzeşti, om fără nici o valoare şi fără caracter, ros, vorba cuiva, de ambiţie şi cancer (cu tot „portretul" delirant - se putea altfel? – pe care i-l consacră Mircea Ionniţiu!). Prin gravele efecte asupra situaţiei internaţionale a statului român, sabotarea negocierilor de armistiţiu de la Stockholm (depoziţia a fost făcută târziu de chiar unul dintre autorii sabotajului: cf. George I. Duca, „Cronica unui român în veacul XX", München, 1985) transformă întreaga conspiraţie împotriva mareşalului Antonescu într-un act de înaltă trădare ce n-a fost încă judecat. Comentând evenimentele puse atât de ciudat în lumină, dl. Nicolae Baciu (cf. „România în agonie", München, 1987) remarca purulenţa a două „focare de infecţie", la Palat şi la Externe, care au generat, în cele din urmă, iresponsabila lovitură de stat din 23 august 1944, prezentată în ficţiunile promonarhice din ţară sau din exil drept o atitudine de curaj moral, luciditate politică şi înalt patriotism... Judecând la rece, într-un singur punct are dreptate Mircea Ionniţiu: atunci când neagă drepturile de coautori ale comuniştilor români asupra zilei de 23 august, prezentate de istoriografia comunistă la fel de ficţionară sub cunoscuta formulă de „insurecţie naţională antifascistă şi antiimperialistă armată". Deşi şi această istoriografie se „întemeia" pe ceva, adică pe „mărturia" unuia dintre participanţi, nu altul decât cel care a executat arestarea mareşalului (cf. Emilian Ionescu, „În uniformă pentru totdeauna"), lucrurile sunt atât de limpezi încât nu merită să fie combătute. În definitiv, şi colonelul regal Emilian Ionescu trebuia să-şi plătească într-un fel galoanele de general republican, ceea ce ne face să bănuim că nici Mircea Ionniţiu, perpetuu secretar particular regal, nu putea fi ocolit de obligaţia unei forme de recunoştinţă. Astfel că, la dosarul cauzei, şi mărturiile sale, pornite permanent de la concluzii spre fapte, se resping.

Undeva Mircea Ionniţiu face o confesiune stranie: „Nu am dorit să scriu despre acele zile, convins fiind că nu-mi aparţine această sarcină" – de unde putem deduce că nu din datoria morală a mărturisirii s-au născut aceste „amintiri", cum ne-am fi aşteptat, ci, până la urmă, tot din ... însărcinare. Şi unui memorialist însărcinat îi vine uşor să-i taxeze pe partizanii punctelor de vedere contrarii drept „agenţi ai regimului comunist". Încolo, amintirile ne revelează un autor care adoarme (la propriu) în mai toate capitolele: fie în biroul regelui, fără să-şi dea osteneala de-a-i consemna pentru vecie vorbele şi gesturile istorice de peste zi, fie în maşina acestuia, cu vanitatea satisfăcută de-a avea un rege la volan, altminteri, excelent şofer: „Regele conduce maşina cu uşurinţă şi dibăcie, dar în mare viteză". Să tot dormi! Şi pentru că se şofereşte cu atâta talent în numele poporului român, să vedem cam ce români s-au perindat în jurul regelui pe 23 august 1944: păi, comandorul Arpad Gherghel, inginerul Dodo Crissoghelos, de la Telefoane, locotenentul Vania Negroponte, căpitanul Jacques Vergotti, mareşalul (de curte) Mocsony-Stârcea... Limpede! Prin contrast, echipa care-l arestează pe mareşal este neaoş românească: maiorul Dumitrescu, colonelul Ionescu, generalul Sănătescu. Din vânzoleala zilei va rezulta un guvern de nulităţi (aidoma celui de la 22 decembrie 1989), dar autorul, într-un elan de sinceritate, are grijă să menţioneze : „Trebuie să scot în evidenţă că nu toţi care au pătruns în Palat au fost numiţi miniştri" – ceea ce spune multe. Comportamentul tuturor acestor personaje a fost, cu un cuvânt blând, tâlhăresc; imbecilitatea lor politică nefiind o scuză. În ordinea rangurilor, prin acţiunea sa, Mihai I s-a situat în afara atribuţiilor constituţionale, depăşind mandatul acordat de şefii partidelor politice şi arestându-l pe mareşalul Antonescu care se prezentase în audienţă tocmai spre a-l informa în legătură cu schimbarea frontului. Prin atitudinea lor echivocă (semnalată pe parcursul amintirilor de trei ori), şefii partidelor politice dau mână liberă unui Rege (-copil, vorba mareşalului), lăsându-l la mâna profitorilor de ocazie şi agenţilor sovietici. Deşi, în planul conspirativ, mareşalul Antonescu, în eventualitatea arestării, urma să fie dat în paza PNŢ, Iuliu Maniu se eschivează încă o dată în viaţă, şi aşa ajunge mareşalul pe mâna „inginerului Ceauşu" (alias Emil Bodnăraş, dezertor la ruşi, îndoctrinat şi trimis de aceştia cu misie la tovarăşii români), care-l va preda inamicului. Cumplita bulibăşeală, rămasă şi fără cap limpede prin plecarea regelui la Dobriţa, în Gorj (a, nu din laşitate, ci pentru că fusese „sfătuit"), va transforma ceea ce trebuia să fie armistiţiul din 23 august, negociat la Stockholm, în capitularea necondiţionată din 12 septembrie, negociată la Cairo. Ni s-ar putea replica îndată că, şi fără aceste greşeli, soarta României ar fi fost aceeaşi. Tot ce se poate, dar Yalta-i altă căciulă! Oricum, în decembrie 1947, când Groza şi Gheorghiu-Dej se prezintă la rege pentru a-i cere abdicarea (ceea ce, ca „dictator", ar fi trebuit să-i ceară Antonescu!), îşi iau ca măsură de prevedere şi un pistol (aflat, la pagina 104, în buzunarul celui dintâi, iar la pagina 165, în al celui de-al doilea!): „ca să nu sufere soarta lui Antonescu", motivează unul dintre tovarăşi cu o cinică dar meritată ironie.

S-ar mai cere amendate câteva aserţiuni false, cuprinse din fuga condeiului într-un singur pasaj: „Antonescu nu a înţeles că

Bucureşti, anii '30

interesul naţiunii stă deasupra onoarei sale personale. El dăduse lui Hitler cuvântul său că România va continua să lupte alături de Germania până la sfârşit. De aceea el nu putea să participe la nici o acţiune ce ar fi schimbat soarta politicii româneşti şi a căutat să descurajeze orice acţiune de acest gen". Este limpede că, pentru un om de talia mareşalului, onoarea personală şi raţiunile de stat nu existau ca noţiuni separate. El îşi dăduse într-adevăr cuvântul lui Hitler că va fi alături de Germania, însă (cu o formulă repetată şi la ultima lor întâlnire, din aprilie 1944), atâta vreme cât aceasta îi putea garanta frontierele. Or, situaţia Germaniei, încă din 1942 (când Mareşalul rostise acest lapidar „discurs" politic: „Germania a pierdut războiul, să nu-l pierdem şi noi pe al nostru") nu mai permitea o astfel de garanţie, ceea ce înseamnă că nu onoarea personală îl ţinea pe mareşal alături de Germania, ci tocmai raţiunile de stat. El căuta să folosească interesele sovietice de-a ocupa cât mai mult din Europa înaintea anglo-americanilor, ca să obţină condiţiuni de armistiţiu cât mai rezonabile pentru un război pierdut. Aşadar, mareşalul român aflase înaintea generalu[lui] american C.V.Schuyl[er], reprezentant militar în Rom[ânia] între 1944-1947, că: „Negoc[ierile] pozitive cu Uniunea Sovietică pot fi duse decât de pe poziţi[i de] forţă" (cuvintele, citate [de] memorialist, nu şi-au pierdut [în] valabilitatea!). Acesta este sen[sul] negocierilor de armistiţiu duse [de] sovietici cu mareşalul Anton[escu] prin ambasadorii lor din capi[tala] Suediei. Antonescu n-avea cum [să] se implice în negocierile duse [de] „opoziţie" la Cairo cu Aliaţii, [c]nu putea admite capitul[area] necondiţionată oferită, dar nici i-a împiedicat cu nimic pe Mani[u şi] Brătianu să piardă vremea, [în] speranţa absurdă (dacă speran[ţa] poate fi altfel decât absurdă) [a] unei soluţii mai bune pe[ntru] România. Cât prive[şte] subînţelegerea bătrânilor şefi [de] partid prin sintagma „... prigoniţi", aceştia puteau fi, pe[ntru] Antonescu, cel mult n[işte] complotişti îngăduiţi.

Dintr-un fel de „articol rece[nt] republicat în ultimul capitol, a[flăm] şi miza amintirilor atât de târzi[i ale] lui Mircea Ionniţiu: «Cu un zâm[bet] ironic pe buze, mă întreb: oare [e] chiar aşa de scrântită idee[a ca] Regele să înlocuiască titlu[l de] „Măria Sa" cu cel de „Dom[nule] preşedinte"»?, numai că asta [n-o] face aşa, prin decret şi cam[panie] promonarhică, ci prin camp[anie] electorală, şi ne îndoim că, [în] astfel de campanie, fosta „Mă[ria Sa cu] altă pălărie" ar putea răspunde [fără] să roşească (îl credem, în c[iuda] evidenţelor, capabil încă de [ce]ceva) întrebărilor pe care ro[mânii] abia aşteaptă să i le pună. [În] definitiv, procesul comunis[mului] tot trebuie început, dar nu de [la] decembrie 1947, ci de la 23 a[ugust] 1944, iar primul incriminat [va fi] chiar Mihai I. Apoi, vom vedea dacă sub pălăria „M[ăriei] Sale" se ascunde într-a[devăr] „stabilizatorul" de care, [în] părerea lui Mircea Ionniţiu, românii nevoie. Până atunci vin în minte, vorba domnul[ui] Paler, cuvintele generalissi[mului] Stalin, care, aflând că r[egele] român a abdicat atât de uşor, exclamat: a fost un rege de [...]. De unde s-ar putea trage con[cluzia] că la aşa rege aşa se[cretar] particular...

Nicolae DIACO[...]

Gheorghe TOMOZEI

AM FOST

Pasenlor de peste Marea
le-am fost demâncarea,

lumii de zavistii și ură
i-am fost băutură.

Am fost un poet
din Tibet...

CE RĂMÂNE

Am mai rămas din tot ce-am fost un strigăt pal,
o literă cu semnele-n surpare,
un călăreț rămas fără de cal;
fum umilit, încețoșare, sare.

A mai rămas...
tot singurul și tot...
necunoscut...
când încă...

Și-așa...
se pier...
iubi...
o...

OSPĂȚUL

Mai mare peste vecernie
peste, din trupul tău, o gubernie
mai-marele clipei,
nisipurilor, risipei.

Ospăț regal
cu talgere și cu brumat pocal:
jindul te-nghite, lacrima te bea.

Cum să-mi ajungă doar tristețea mea?

PATRII

Și piatra
e patrie.

O patrie, iarba.

Sub ea
am să zac:
mormânt de patrii.

Morminturi...

CU LITERE

Ți-am mângâiat
chipul desenat,
abia-ntrezărit
pe drumul dintre lupanar și schit.

Erai
scrisă toată cu litere Braille...

ȚI-AM SCRIS

Ți-am trimis scrisori
și ninsori

ți-am scris cu fum
despre cum

Te-am înfulecat os cu os
slujit de bețișoare nipone

cu,- din tinerețe rămas la mine
acest cap pluvios
mădular de tristețe

ca și când
ca și cum

CATREN

De-aici din turnul meu de atlant
(amant chiromant) scriu versuri peste desenul
palmei tale stânge (cu lacrimi nătânge, de sânge)
vestind, prevestind, catrenul compus din bețe subțiri, de chibrit

ce se dilată, se umflă, se plânge...

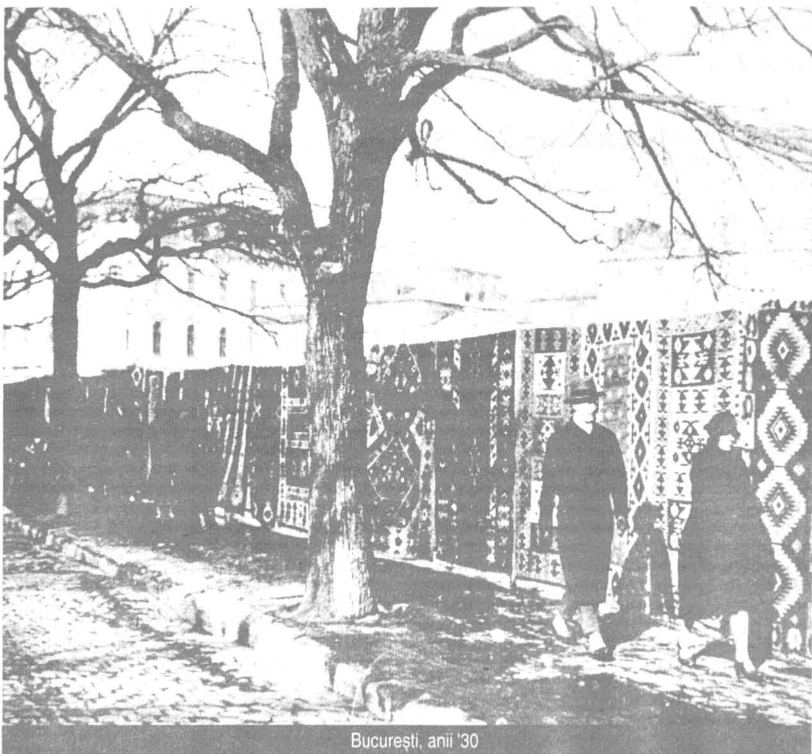
Corupție albă, cenușie, neagră, NKVD și altele

Cel mai recent număr (77, din noiembrie-decembrie 1993) al revistei *Le Débat*, editată de prestigioasa editură *Gallimard*, ne prilejuiește o serie de reflecții pe marginea unor teme al căror interes trece mult de granițele Hexagonului, avansând până spre gurile Dunării.

Pierre Nora, directorul publicației, se întreabă în preambulul primului grupaj de articole (*Era corupției?*): „A crescut alergia societăților față de practici până acum tolerate sau acestea sunt, într-adevăr, veritabilele dimensiuni ale fenomenului?" Se pare că socialiștii aflați la putere sau doar în amintirea ei în sudul continentului (Grecia, Italia, Franța, Spania) au de luptat serios cu flagelul corupției. Jean Cartier-Bresson, economist universitar parizian, se face ecou al economiștilor neo-liberali și observă că fenomenul corupției este o reacție firească a pieței (negre, în acest caz), împotriva intervenției etatizante în viața publică dar, pe de altă parte, apare și ca o ruptură cu loialitatea, în cazul celor obișnuiți să judece totul, exclusiv, prin prisma relatărilor de piață. Se pare că va trebui să ne obișnuim cu ideea că, așa cum economia va exista atâta timp cât există omul social, și corupția ne va însoți existența, ca un *dat*. Important este s-o menținem într-un stadiu pasiv prin ameliorarea managementului public și, mai ales, prin transparența actului decizional în politică și administrație. Yves Mény, directorul centrului Robert Schumann din Institutul universitar european de la Florența, distinge grade cromatice ale corupției: albă (o corupție „rezonabilă" pe care nici opinia publică nici elitele n-o consideră ca atare), neagră (unanim recunoscută și condamnată drept corupție) și cenușie (zona în care apar scandalurile și care face necesară definirea corupției după criterii cantitative și simbolice). Mény, ca și Eduard Luttwak - profesor de strategie la Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale din Washington -, coboară în concret, analizând situațiile din Franța, respectiv din Italia (în acest caz din urmă este vorba despre o savuroasă descriere a vieții publice a fostului șef al diplomației italiene, Gianni de Michelis), Pierre Moscovici, trezorierul Partidului Socialist Francez, este însă cel care va discuta problema în fond: codul vieții politice și modul ei de finanțare. Soluția adoptată de legea franceză a funcționării partidelor poate fi rezumată în patru principii: plafonarea sumelor pe care are dreptul să le cheltuiască un partid aflat în campanie, transparența întregii contabilități, obligativitatea controlului financiar și finanțarea publică, de la buget, în funcție de numărul de voturi obținute.

Al doilea set de articole (*Laicitate: încercări de redefinire*) aduce clarificări esențiale în explicarea și natura laicității, prin contribuția lui Maurice Barbier, universitar din Nancy. Barbier constată necesitatea adaptării legislației franceze la noua interpretare a laicității, mai puțin ca eliberare a statului din chingile religiei cât mai mult, ca poziție a statului de garant al libertății religioase. Francis Messner, director la CNRS, face un scurt excurs al evoluției regimului cultelor în Franța, în vreme ce David Kessler, șef al comisiei de petiții de la Consiliul de Stat al Franței, insistă asupra termenilor juridici. Sobru și obiectiv se impune studiul Francoisei Champion, cercetător la CNRS, cu privire la raportul Biserică-Stat în țările Uniunii Europene.

Lăsând la o parte contribuțiile lui Lucien Scubla și Jean-Marie Lehn, care vizează interpretări ale cazului social prin prisma matematicii și, respectiv, a chimiei, vom semnala cu interes al doilea grupaj de articole (*Arhive sovietice: o revoluție istorică*), în care sovietologii de la CNRS, Nicolas Werth și Stéphane Courtois, încearcă să prevadă consecințele deschiderii pentru străini a fondurilor NKVD și chiar a fondurilor Arhivelor centrale de stat ale Revoluției din Octombrie. Să menționăm că printr-o decizie înțeleaptă a fost autorizată studierea și, pe cât posibil, publicarea unei cantități uriașe de dosare (peste 30 de milioane de dosare incluzând și arhiva CC al PCUS, din 1952 până în 1991 și arhiva Cominternului (unde suntem și noi, românii, foarte interesați să aflăm câte ceva).

București, anii '30

Studiile de până acum au dovedit că, din punct de vedere al științei istorice, de abia se zărește vârful aisbergului și că vor fi necesare cel puțin cinci-șase decenii pentru a se ajunge la o vedere de ansamblu, nu prea bine structurată, nici aceea, cu privire la istoria celui din urmă imperiu colonial al omenirii.

„Europa se construiește. Este o mare speranță. Ea nu se va realiza decât dacă ține seama de istorie: o Europă fără istorie va fi orfană și nefericită. Fiindcă astăzi vine din ieri, iar mâine crește din trecut". Cuvintele unuia dintre cei mai buni istorici ai lumii, bonomul Jacques Le Goff, îi prilejuiesc lui François Lebrun, profesor emerit la Universitatea din Rennes, din ultimul capitol al revistei (*Europa în școală*), reflecții deocamdată amare cu privire la ceea ce se învață în școlile franceze despre Europa. Îi răspund, cam pe același ton, alți cinci istorici francezi, între care chiar Jacques Le Goff, actualmente director la Școala de Înalte Studii în Științe Sociale. Fără să ascundă problemele dificile ale definirii Europei, ale delimitării ei geografice - mai ales înspre Est - Le Goff constată moralizator, având, parcă, în vedere și unele dispute din Carpați: „NU-ul spus Maastricht-ului a fost, în cea mai mare măsură, NU-ul timizilor, rutinierilor și al celor oscilanți între resemnarea în fața declinului și încăpățânarea rămânerii într-o iluzie a grandorii, regăsită cu ușurință. NU-ul spus Maastricht-ului este NU-ul celor care se uită în urmă. Europa este și trebuie să rămână viitorul nostru *național*".

Laura FRUNZETTI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Constantin ZĂRNESCU

Ziaristul ungur și Unirea cea Mare

CARTEA ROMÂNIEI MARI (Ziua zilelor), scrisă ca un act de mărturie istorică a unui om de carte și de gând românesc, care reprezintă (prin personajul central, Traian Bazilescu) o figură vie și îndelung grăitoare - generația ideală de la 1918 - nu e un simplu *document* „arheologic", redactat cu autentice virtuți epice de povestitor, evocator și analist. EA, *Cartea*, este în afară de împlinirea unei *opere* în care găsim, alături, *teatru* excelent (tragedia politică „REGINA IOCASTA"), o excelentă *exegeză* artistică a operei și ideilor despre artă ale lui Constantin Brâncuși (AFORISMELE ȘI TEXTELE sale), *romane* (CLODI PRIMUS, MEDA MIREASA LUMII, TEII ÎNFLORESC PENTRU IRINA, sau IEȘIREA LA MARE) și *eseuri* (ASUPRA ARTEI LEMNULUI LA ROMÂNI, SCULPTURII MODERNE, lui URMUZ, sau NOULUI SPIRIT STRĂVECHI etc.) găsim o mărturie mai presus de toate *exemplară*.

E o mărturie *globală* a destinului românesc. O frescă majoră a *unității* poporului român. În același timp, CARTEA ROMÂNIEI MARI (Ziua zilelor), este un *roman familiar*, trasat în ritmul *întreg* al istoriei noastre ca Neam. De la „Dacia Felix" la Ducele de Menumorut, de la revolta iobagilor și a moților noștri, până la prezența glorioasă a soldatului român liberator, în 1919, într-o Budapestă trufașă și îndelung prigonitoare neamului nostru. Un roman *viguros* „autobiografic" se proiectează, limpede, în *destinul istoric* al neamului românesc: destrămarea unui Imperiu și ridicarea unei generații - spre *culmile* unei ROMÂNII MARI, care ne sunt descrise cu talent, plasticitate literară și în exemplară atitudine morală.

Este aceasta *o operă* cu care scriitorul Constantin Zărnescu (și venerabilul *dascăl* Traian Bazilescu, eroul romanului) se prezintă la o nouă și majoră prăznuire a *Unirii*. Prezența lui, în circumstanțele de azi, e încărcată de emoții reînoite și de speranțe grele de sens.

George USCĂTESCU
Sept., 1993, MADRID (Fragment)

„Ei au fost frații noștri și au murit pentru noi - pentru *Națiune!*" Altul zise: „Vedeți dvs., Cloșca acesta a rezistat, în fața criminalilor, mai mult decât credeau ei, criminalii, că va rezista, pentru a servi poporului și capilor răscoalelor *o mare lecție!* Și fiindcă, la fiecare lovitură, cu cuțitele roții de fier, retezând osul și despărțind genunchii și coapsele de trup, Cloșca nu-și dădea duhul, iar mai multe femei subțiri din mulțimea de popor, venite la spectacol, au leșinat și-au răposat; și ei bine, atunci Horea a trebuit să suporte toate aceste grozăvii cu ochii săi și cu poporul din față-i; era un intelectual; un avocat; și a trebuit să suporte și el și poporul și să se *pregătească de moarte,* văzând cum moare Cloșca...

Și faptul că Cloșca nu murea, la a nu știu câta lovitură mortală, care-l desfăcuse în mai multe bucăți, ce se separau (se putea chiar număra singur, despărțit în mai multe bucăți), totul s-a transformat dintr-o lecție teribilă, într-o altă lecție teribilă, înțelegeți?... Din lecția de supliciu pe care ei credeau, cu cruzime, că o merită, a apărut la vedere o altă cumplită lecție, somând spiritele: aceea a *rezistenței* și a *vitalității* acestor indivizi scoși de istorie, din popor; aceea a vitalismului *poporului*, a vitalismului *românilor.*" „Și, atunci, Horea a spus, văzând monstruoasa vitalitate a lui Cloșca și pregătirea pe care o făceau criminalii pentru el (lovitură în cap, cădere și moarte pe loc), a spus: Moor pentru Națiune!" „Iartă-ne, Horea, șopti în pumnii, uniți în rugăciune, un moș bătrân, văzând probabil celula acum pentru întâia oară; și izbucnise într-un plâns bătrânesc..."

„Te înviem destul de târziu, taică; iartă-ne, o, iartă-ne!..." Unii puneau flori uscate de busuioc și frunze de brad și plecau răvășiți, cu inima strânsă, alții lăsau, rezemate de piatră, stegulețe naționale; și omenirea se perinda mereu... Doi muncitori mineri tineri, văzând și ei celula aceea cât un dulap, cu ziduri de trei metri grosime și cu o fereastră cât un cap de pisică, izbiră cu bocancii proletari în piatră - și coborâră scările, în grabă, cu figuri rătăcite...

Și, chiar în clipa aceea văzui, printre mulțimile de pe înaltele metereze ale Acropolei Albei Iulia, de pe ziduri și pe un cronicar maghiar de la o gazetă maghiară (numele său nu l-am aflat niciodată, însă jurnalul său din Budapesta se numea „Az Ujság"), care călătorise până aici cu misiunea de a da o descriere cât mai exactă, pentru cititorii unguri a mulțimilor de români, veniți la bucuria cea mare, la Unire; veniți ca să elibereze Ardealul de Ungaria! Scria, grăbit, și nu se ținea cu ochii și mintea de neoprita curgere a omenirii, de delegațiile și mulțimile care se perindau la nesfârșire... Scria pe niște hârtii galbene, groase; iar peste umerii săi, în timp ce el făcea acest act sacru, desenând un labirint istoric de litere, peste umerii săi privirea din înalt ochiul eternității: cerul albastru, semeț și enorm; și nu-și închipuia, Doamne, nimeni că descripția sa nu va mai pieri niciodată, ieșind din paginile cele galbene și intrând în infinirea tiparului, stropite cu litere de plumb și de aur - de către toți românii!

(Mulțimile intrau pe Poarta Carol al VI-lea, înaintau, cântau și ieșeau; și se auzea, necontenit, marșul cel sublim, românesc):

„Deșteaptă-te românееe... din somnul cel de moarteee...

În care te-adânciră... barbarii de tiraaani...

ACUM ORI NICIODATĂ... CREEAZĂ-ȚI ALTĂ SOARTĂĂĂ...

La care să se-nchine... și cruzii tăi dușmaaaani..."

Iar peste umărul acelui jurnalist (Dumnezeule, el nu știa că) privește din ceruri *ochiul eternității!*... Se uita, de la acele înălțimi de ziduri, peste Alba-Iulia, peste omenirea și mulțimile urcând și intrând în Acropola Mântuirii, intând în oraș și trecând spre Acropola Mântuirii (și, act sacru pentru istorie - el scria Adevăr):

...„De jur împrejurul hotelului Hungaria, în orașul de jos se găsesc numai steaguri românești. În fruntea localităților este preotul, este cantorul, sau învățătorul! Pe drum, s-a mers patru-cinci zile în șir... Văd multe fete, femei! Armata este un cordon de două rânduri, având arma cu baioneta pe umeri; moții cu pene de vultur, la pălărie, stau de gardă și mențin o asemenea ordine cu care chiar și Budapesta s-ar putea mândri... Și marșurile nu vor să mai înceteze..., se cântă „Deșteaptă-te române", care se aseamănă cu Marseillaisa; șiruri de femei, de fete, tineri și bărbați..., voie bună, cântece, flori, panglici, frunze de stejar, steaguri și steaguri... Minerii de la Ocna Mureșului vin cu fanfare!... Și mii de oameni urcă, prin zloată și frig, spre Colină. Și, peste tot, flutură steagul național românesc și se aud urale de „Sze treaszká" „Sze treaszká!" „Sze treaszká!"

„Trecem, acum, prin Poarta lui Horea (zisă și a lui Carol al VI-lea), unde s-a chinuit martirul românilor. Suntem, iată, aproape de Poarta lui Mihai Vodă, cuceritorul Ardealului... Ne apropiem și de locul unde martirii Horea și Cloșca au fost trași pe roată, din ordinul împăratului Iosif Întâiul. Poporul românesc se închină, cu pietate, în fața memoriei lor. O însuflețire asurzitoare se revarsă peste șiragurile celor ce urcă înspre Cetate. Marea de steaguri acoperă de-a binelea culmile Albei-Iulia... Sunt înspre vreo sută de mii de oameni. AȘTEAPTĂ!...Și intonează cânturi patriotice..."

Imediat, după Poartă și Casină, la câțiva zeci de metri, era catedrala romanică, cu turnu-i celest și biserica ortodoxă, rotundă, din lemn, de pe vremea lui Mihai Viteazu. În fruntea a șase sute de popi și călugări, în spațiul dintre ele, prin mulțime, se afla un episcop, pe care nu-l mai văzusem (și se spunea că era din Arad); și se întâmpla acolo un eveniment, despre care aproape că eu uitasem: se oficia, în fața poporului român, care trecea, încet, înspre Platoul Romanilor, câmpul de exercițiu, Câmpul lui Horea; se oficia un simbolic *Te Deum*. Omenirea mergea foarte încet, prin cadrul acela de popi și de călugări, audia slujba și bărbații își luau căciulile din cap și, pentru o clipă, uralele se opreau, încetau. Unii, smeriți, se închinau. Și îmi veni iarăși să lăcrămez de emoție, când după aproape două sute de ani, în loc de „Să trăiască Majestatea Sa Imperială și Regală Apostolică Francisc Iosif, împărat al Austriei și rege al Ungariei", se auzea, acum, din gura episcopului român Ioan Papp și a corului de șase sute de călugări: „Trăiască Înalta noastră stăpânire națională", „Trăiască marele Sfat al Națiunii Române", „Trăiască Majestatea Sa Regele Ferdinand Întâi"; „Trăiască România Mareee..." Fusesem cuprins de o adevărată epifanie; până și în fața lui Dumnezeu căzuse, iată, Imperiul și Monarhia Austr-Ungară - și apăruse o lume nouă și un popor nou, la lumină...

De aici, se vedea mai bine înspre Câmpul Romanilor și înspre Poarta lui Mihai Vodă, în fața căreia, dincolo, în vechime, se odihnise Legiunea a treisprezecea Gemina, romană, înainte de a urca înspre Sarmisegetuza, inima și polisul Daciei; era puhoi de omenire peste tot, ca frunzele toamna,

București, *Blocul Adriatica*, anii '30

ca nisipul mării, în verile pustii și biblice... Cum treceau de slujba aceea, în fața poporului, căci a oficia în biserică doar câtorva însemna a te izola de acel popor, delegațiile începeau să agite steagurile naționale și să strige urale nesfârșite de „Să trăiască România Mare!" „Uraaaa!" „Să trăiască Ardealuuul!" „Să trăiască Basarabiaaa!" „Să trăiască Banatuuul!" „Să trăiască Bucovinaaa..."

Mi se părea că mă aflu în mijlocul unui ocean de voci, că fiecare steag este un catarg în furtună; că mă sufoc; mor...

Și jurnalistul ungur încă scria... Și peste umerii săi priveau ochii cei înalți ai Eternității:

„NU AM MAI VĂZUT, NICIODATĂ, UN NUMĂR ATÂT DE MARE DE OAMENI ÎMPREUNĂ!... DEFILEAZĂ PUTEREA STRĂMOȘEASCĂ ȘI TOATĂ OMENIREA CÂNTĂ... Separat, văd mergând grupuri de fete, în veșminte române, naționale. În convoaie, răsună *Internaționala.* Masele muncitoare române sosesc cu steaguri roșii... După ei, văd o unitate de marinari-matrozi - sosiți de la Mare. Pe străzi, nici nu te mai poți mișca... În fața Adunării Naționale (între biserici și lângă Casină), *este o îmbulzeală de pericol de moarte.* Mulțimile așteaptă însă afară, strigând, vâjâind ca un val, de zeci de mii de suflete...

DOAR PESTE CÂTEVA MINUTE - VA SĂ ÎNCEAPĂ *ISTORIA.*"

Ca și Andy Lende, câteva, în viața mea, în urmă, gazetarul acesta nu îmi dădea nicidecum impresia unui om de rând, dușmănos și pătimaș, ci a unui adevărat bărbat artist, bărbat artist, bărbat aristocrat al adevărului și om drept, demn, generos. Doamne, ce spunea el nu ținea de miracol, dar era parcă *un adevărat miracol:* acest popor transilvănean-românesc, covârșitor, se *dezrobea*, după câteva sute de ani; iar el, jurnalistul maghiar, spunea, ca în cărțile mari și vechi ale Neamurilor:

„Nu am mai văzut niciodată un număr atât de mare de oameni împreună. Defilează puterea strămoșească și întreaga omenire cântă:

DOAR PESTE CÂTEVA MINUTE, VA ÎNCEPE ISTORIA..."

Atunci, chiar atunci, nimeni nu se aștepta, în fața măreției acestui popor, coborât cu munții, cu văile și cu râurile sale, la Alba-Iulia, la asemenea *aurice cuvinte*, atât de grele de adevăr și de frumusețe vizionară, venite din partea unui intelectual ungur; de parcă prin mintea și pana lui n-ar fi vorbit el, ci bunul Dumnezeu. Asta, așa, ca să se vadă că istoria are părți și imprevizibile și dumnezeiești și inexplicabile; iar adevărul din gura acelui jurnalist ieșea ca să nu fie niciodată ascuns și tăinuit.

În Cetate și în Platoul Romanilor era, acum, un ocean și o mare de popor, ori încotro te uitai, vedeai o mare și un ocean de popor, în care catedrala, clădirile, Poarta lui Mihai, Biserica Romană păreau că se îneacă și se duc în neant, pe valuri de capete... Erau bărbați și femei, un mozaic de veșminte, muncitori și țărani, un mozaic de veșminte, studenți și militari, un mozaic de veșminte, tineri și tinere, mame și copii și bătrâni și cai albi, armăsari albi, înotând prin marea de capete, ca o mare de apă - caii albi, ai libertății, ai puterii, ai vieții. Săraci și bogați, țărani bătrâni, lipiți și burghezi stilați, străluciți, scrobiți... Și, în același timp, colosalul cor făcea să tremure adânc inimile noastre cu *Marseillaise* românilor:

„ACUM ORI NICIODATĂĂĂ... SĂ DĂM DOVEZI ÎN LUMEEE...

Că-n aste mâini mai curge un sânge de romaaan...

Și că-n a noastre pieptuuuri... păstrăm cu fală un numeee...

Triumfător în lupteee... *un nume de TRAIAAAN...*"

Dar, tot atunci, episodul Papp și călugării săi mai strigară, emoționându-ne până la lacrimă, căci mi se părea că sub ochii mei și ai acelora, în odăjdii de purpură și de aur, *renaște un popor*, un popor de vechi nobil de sânge, ajunși sclavi, robi și clăcași; că renaște un vechi popor transilvănean, peste care se abătuse, în vechime, o cruntă tragedie, iar *astăzi* se săvârșea o sublimă justiție - un act de mare dreptate al istoriei; mi se părea că văd înviind un popor, care ținea brațele pe sus, ca pe niște rădăcini sacre; și, iată, jura:

„Murim mai bine-n luptă... cu glorie deplinăăă...

Jurăăăm!

Decât să fim sclavi, iarăăăși, în vechiul nost pământ..."

Iar episcopul Papp striga:

"- Frați români! Frați români! Și enoriași!... Credincioși și creștini! CEL CE A ÎNVIAT DIN MORȚI, DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOOS, A ÎNVIAT DIN MORȚI, IATĂ *ASTĂĂĂZI*, ȘI NEAMUL ROMÂNESC!..." Și vorba aceasta grozavă mergea, din om în om murmurată, și din gură în gură, ca un surd vuiet până departe, ca un ecou al pădurilor române din Birnam, nesfârșite, nebune și, ei bine, atunci mi se păru că s-au spart cerurile și pică peste noi o ploaie teribilă, nemaivăzută, de zgomote, de imnuri, de cântece și toți românii din fața episcopului Papp stăteau cu gurile deschise (și nu se mai auzea ce spun, nu se mai auzea absolut nimic, decât un potop de urale și un vânt de stindarde) și buze deschise și fețe înspre slavă și oameni cu brațele desfăcute și înțepenite, în sus. În stânga episcopului era corul bănățean al vestitului Timotei Popovici; iar în dreapta, corul tot bănățean, al vestitului Ioan Vidu, care cânta acum fragmente din *Missa Solemnis* și *Oda Bucuriei*, din *Simfonia a IX-a*... Și cântau corurile, cântau bărbații și femeile, mozaicul de culori și de veșminte, cântau plângând tinerii, studenții, și soldații, plângeau cântând și bătrânii... Și, atunci, se mai văzu o mișcare

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

grozavă: şefii delegaţiilor se îndreptau, în urale, mărşăluind, înspre Casina împărătească; (poporul care nu mai avea loc, prin faţa Casinei, pe lângă Catedrală şi Biserică, se îndrepta acum înspre largul Câmp al Romanilor, de la poalele munţilor Metalici.) Iar preoţimea se aşeza, în rânduri, pe lângă guardiştii albi, blăjeni, guardiştii studenţi ai Casinei şi ai inimii Adunării celei mari şi naţionale, aşteptând să cânte altor mulţimi *Învierea* Românilor şi *Marseillaisa*... Eram uluit de firescul şi ordinea în care se rânduia şi se mişca mulţimea românească; şi aşa ceva, vorba jurnalistului ungur, nu se mai văzuse niciodată... Era ca la o înviere ortodoxă, în copilărie, când dădeam ocol bisericii, cu lumini în mână, şi lumea se aduna în jurul acelui simbol arhitectonic al Universului, toată lumea şi poporul unui întreg pământ şi ţinut... Şi mă mai gândeam: „Dacă tatăl meu, care ţinea slujbe pe ascuns, pe vremea maghiarizării şi a Memorandului, ar trăi, de fericire şi de bucurie, acum, el ar muri... Ceea ce vedeam era nesperat şi nemaiîntâlnit, şi măreţ: ochiul nu-şi mai putea închipui; iar urechea nu mai putea auzi!

Avusese destulă raţiune să spună acel teribil şi încă anonim student în teologie sau în filozofie la Universitatea din Viena, că pentru Adunarea aceasta de popor român nu au trebuit mari pregătiri şi organizări: căci *pregătirile se făcuseră*, Doamne, *de sute de ani!*...

La un anumit moment nu se mai auzea dintre strigătele şi chiuiturile şi uralele oamenilor, decât corul *Odei Bucuriei celei Mari*, parcă înflorind peste marea de omenire; *Internaţionala* şi *Răsunetul* lui Mureşianu: „Deşteaptă-te Române" - ca o Marseillaisă:

„Români din patru unghiuri... *acum* ori *niciodatăăă!*

„- Cel ce a înviat din mooorţi - Domnul nostru Iisus Hristoos, a înviat ASTĂĂĂZI, IATĂ, ŞI NEAMUL ROMÂNEEESC..."

Omenirea înconjurase Casina cea împărătească, Catadrala Romană, Biserica Ortodoxă, Palatul Principilor Transilvăneni, Strada Casinei, până înspre Batthyaneum şi zidurile de dincolo ale Acropolei ALBEI... Pe toate meterezele, de doisprezece kilometri, înconjurând Acropola salvării şi mântuirii românilor, erau ciorchine de mulţimi, ciopoare de mulţimi şi iederă de mulţimi, atrânând grele ca nisipurile nenumărate vreodată ale mărilor şi ale veşniciei; şi eu nu mai făceam altceva decât, cu uimire şi încântare, să aştept şi să văd, să văd şi să aştept, *ieşirea în lumină* a unui mare popor; o imagine colosală a omenirii, mare de capete şi de steaguri mişcătoare şi înalte, pe străzi, în piaţa Cetăţii, pe la ferestre şi balcoane, pe case, pe ziduri şi pe metereze. Până când se văzu un şir de trăsuri negre şi închise, cu armăsari albi, din care coborâră un şir lung de bărbaţi, în frunte cu o femeie nepământesc de albă, ca o împărăteasă albă, o fată, o fecioară, Anita Cicio Pop... Şi, cineva strigă de pe o tribună din zecile de tribune, de deasupra omenirii mişcătoare şi a stindardelor:

„- Fraaţi romăââni!... Domnilor prezideenţi! Să ne grăbiim! POPORUL AŞTEAPTĂĂĂ!... POPORUL ROMÂN AŞTEAPTĂĂĂ!..." ■

Din *„CARTEA ROMÂNIEI MARI"* (În curs de apariţie).

Mircea ŞERBĂNESCU

Iubind şi urând telefonul

Scrâşnet scurt, neaşteptat, neînţeles. Mă smulge.

Strident repetata sonerie a telefonului se prelungeşte. Snop după snop mă rupe şi mă aruncă în două părţi distincte, într-o parte mai eram cu Romi citindu-i însemnările din maculatorul aproape şters, în cealaltă parte... Leopoldina. Nimeni altcineva. Ea, Leopoldina.

Mai târziu am recompus filmul fulgerător al acelor clipe; cum nu-mi venea să las deoparte paginile mâzgălite cu creionul şi cum, concomitent, acţiona resortul săriturii mele spre aparatul telefonic. Cu receptorul la ureche strigam „Alo, Leopoldina!" în acelaşi timp ascultând, ascultând, dorindu-i glasul. Vocea mecanică, specifică operatoarelor de telefoane, mi-a adus laconic la cunoştinţă că sunt chemat mai mult decât interurban. Logic, Leopoldina fiind plecată peste ocean. Îl repetam pe „Alo", dorind mai iute legătura sau o lămurire, un înţeles, însă cui să mai cer ceva când în aparat trozneau şi vâjâiau necunoscutele conexiuni necesare să pună în stare de comunicare două depărtări, adeseori două destine.

În scurtul răstimp până ce s-aud vocea străină, gândul îmi era flacără, gâtul iască, de-mi venea să strig „Apă". Numele lui Romi stăruia arzător în memoria mea. Mi-era dor de glasul lui, pregătit să-i strig să vină acasă, să nu mai rătăcească, să se adune lângă mine, două ramuri, acelaşi trunchi. Năucit de vocea autoritară care îmi vorbea gutural şi repezit. Cineva îmi cerea pe cineva. Îi repeta numele, cred Grigore. Sau Grigorovici. Cred că aşa suna acest nume ciudat. Eu repetam exasperat „Alo", dându-i o nuanţă socotită de mine anglo-saxonă „Hello"; îmi rosteam numele şi întrebam „My brother? Brother?"

De dincolo „Hello"; eu „Hello"; el Grigorovici (sau cam aşa ceva), eu... şi aşa mai departe până ce s-a interpus între glasurile noastre aproape ţipate un ţăcănit enervat şi enervant şi nuanţa furioasă a celui din partea cealaltă - „damned" (sau aşa ceva). Am mai deosebit cuvântul „mistake", o accelerare de gâfâituri exasperate şi fluxul nevăzut, legătura de câteva secunde, stinsă brusc. Ca să nu pierd contactul mai ţipam în receptor „Hello, hello, hello", umplusem casa cu apelurile mele tot mai disperate şi lipsite de sens, auzindu-le şi după ce am închis telefonul. Mă mai înconjurau ecourile, nu voiau să mă părăsească, nu-mi aduceau liniştea. Lăsându-mă sleit în cel mai apropiat scaun, respiram ca după alergătură şi când am fost îndestul adunat ca să pot gândi orânduit, am început întrebările: „Ce să fi fost asta? Ce truc? Trucul lui Romi, ca măcar să-mi audă glasul, să se convingă că trăiesc, numai să mă audă?! Tertip de care avea nevoie, probabil ca să afle dacă sunt tot la vechea adresă şi mă poate găsi, totodată având grijă să nu mă «compromită»?

Negăsindu-mi tihna, m-am apucat să bat la cap telefonista din centrală, ce-a fost cu greşit-adresata convorbire, măcar din ce localitate, din ce lume venea? Rezultat negativ. Nu se ştia nimic acolo. Nu-mi mai vine să rămân aşezat pe scaun. Simt nevoia mişcării şi-n acelaşi timp pendularea stării de spirit de-o fragilitate îngrijorătoare. Am aceeaşi senzaţie ca în coşmaruri când mă văd câteodată cocoţat la cine ştie ce ameţitoare înălţime şi acolo obligat să privesc în jos, în adâncuri fără sfârşit. Mă opun, ştiu că mi-e imposibil, că-mi va veni ameţeală şi mi se va face rău şi totuşi o forţă inexplicabilă mă obligă, îmi apasă poruncitor grumazul, să mă aplec şi să-mi supun privirea... Oh, nu, nu! Nu vreau şi nu pot. Sunt gata ameţit, dar zadarnic mă împotrivesc. Nu am scăpare. Trebuie să mă măsor cu abisul al cărui afund nu se întrevede şi nu poate fi ghicit. Umblu prin cameră ca pentru a mă căuta, pierdut fiind, dar având neapărat nevoie de mine însumi ca de un punct de sprijin, altul nemaioferindu-mi-se. ...Iar când dau cu ochii de mine... Oprit într-un svâcnet, scap un pas îndărăt.

Iată-mă. Sunt acolo, în faţa mea, dar măcar de-aş fi sigur că sunt eu. Ca şi Romi, care până adineauri încă îmi vorbea de „schimbarea" meticulos notată din maculator, nici eu nu mai sunt acelaşi. Deşi aşa mi-aş dori, măcar ca-n ziua apropiată când, cufundat în apele oglinzii din cameră, mă confundam cu Romi şi-mi doream cu toată forţa să fiu eu în locul lui sau eu să fiu ca şi el, în haină militară, cu pieptul scos, cu capul ridicat, mândrie sfidătoare de tânăr, o mândrie de sine şi nimic mai mult. Din nou, faţă în faţă cu oglinda, nemaifiind acelaşi, însă nedorindu-mi aceasta...

★

Singur în casă în zi de duminică, încă tulburat de telefonul de-aseară şi încă vibrând în jurul meu cu ecouri şi tari şi pierdute, o invocam pe Leopoldina, aflată în călătorie de-o săptămână. Să fi fost lângă mine, aş fi avut cu cine mă sfătui şi certa; de unul singur îmi fac de lucru cum pot, mai fierb o cafea, mai dau drumul la radio, mai întind mâna după o revistă, locul însă nu mi-l găsesc. De cum mă aşez, simt nevoia să mă ridic şi de cum fac câţiva paşi de la un perete la altul, imperios pentru mine devine să mă las să stau ca prins de o oboseală apăsătoare, grea, adunată parcă de ani şi ani.

Caut în registrele sentimentelor ce-am simţit în clipa zisă a morţii lui Romi, a fratelui meu geamăn, cu care am fost de când mă ştiu, o singură fiinţă, chiar dacă eram doi; nu-mi închipuiam să fi fost numai el lovit de forţa proiectilului duşman şi nu-mi vine să cred că sensibilitatea mea identică şi fără cusur aceeaşi să nu fi reacţionat nicicum. De-atâtea ori mi-am închipuit cumplita lovitură şi dilema fatală: Am simţit-o? A existat ea cu adevărat? Dacă fulgerul negru îl găsise pe el - mă găsise şi pe mine?! - în acel imens şi primejdios iureş de fulgere şi tunete? Catapeteasma fiinţei îmi fusese şi mie despicată atunci când trăznetul ucigaş îl găsise în gloată pe fratele meu? Ce simţisem eu, ce se petrecuse cu mine şi în mine? Să fi fost durere? Reverberaţie sângeroasă? Sfâşiere mortală?

Mă cufundam adânc în acel trecut, îl dezghiocam de câte ori nu avea legătură directă cu clipa funestă, deşi toate se ţeseau şi se încâlceau în jurul singurei clipe asupra căreia îmi concentram luminile. Mi se spusese la regiment că atacul asupra cotei numerotată nu-ştiu-cât începuse în zori şi că durase ore întregi, şi-n acest caz îmi puteam eu memora dimineaţa agitată, starea frământată, aproape sfâşietoare din cauza celor ce se petreceau la sute de kilometri depărtare? Mă trezisem cumva în târziul dimineţii comode de civil zvâcnind din somn ca biciuit, ca sub efectul unui jet de apă îngheţată, în vreme ce sângele mi se zvârcolea apucat de nebunie în trup? Uite că nu-mi amintesc şi că zadarnic pătrundeam atât de afund şi tot mai afund în căutarea semnului genetic al nenorocirii!

A trebuit să mă smulgă iarăşi soneria telefonului. O aşteptam şi nu o mai receptam ca pe un zgomot de fierăstrău mânat dus şi-ntors. I se cuvenea acum o altă interpretare. I-am dat-o. Dacă din nou?... Repezindu-mă să răspund ca nu cumva să se risipească brusc în neant.

– Hello! Hello! Hello!

Vocea din aparat era a Leopoldinei. Limpede şi curată ca atunci când îmi vorbea de-aproape şi mă aşeza într-acel echilibru al cărui secret îl stăpânea la perfecţie. Am izbucnit instantaneu să-i comunic ştirea şi bucuria mea. Romi mă chemase. Oh, de-ai şti! Eu - emoţionat, incoerent; ea - calmă şi cu judecata trează.

De unde chemase? Din ce oraş? De unde?

O nemulţumea ca foarte vagă lămurirea mea că fusese un telefon internaţional.

-Din ce localitate se vorbea?

-Stai să-ţi spun cum s-a-ntâmplat.

-Te-ai pierdut. Erai prea tulburat.

-Aşa e. Dar să-mi aduc aminte exact.

-Ai reţinut ceva sau nu ţi s-a spus nimic?

-Aşa s-a-ntâmplat...

Abia am început să-i relatez încă o dată cum decurseseră lucrurile, că m-a întrerupt: de unde certitudinea că fusese el? Dacă putea *să fie!*

-Oh, Leopoldina! Dacă ai şti ce-am simţit... Cum îl simt!

-Ai schimbat vreun cuvânt cu el? I-ai recunoscut vocea?

-La distanţa de unde telefona... şi la atâta timp de când n-am mai vorbit? Am certitudinea că a evitat, apărându-mă, să nu mă compromită, ştii tu!

-Scumpul meu, din tot ce-mi relatezi nu pricep decât că te înşeli singur, că-ţi alimentezi iluziile! Să fi fost cu adevărat Romi, aşa cum îţi place ţie să presupui, nu avea motiv să umble cu tertipuri şi să nu-şi ducă până la capăt comunicarea, bănuind el mai mult ca sigur că-l socoţi ieşit din viaţă. Nu, băiatul meu drag, nimic nu-l îndreptăţeşte să se joace cu tine - câinele şi pisica. Tu, în schimb, o faci, hrănindu-ţi nişte iluzii lipsite de orice suport...

-Ce simt eu nu e un suport, unul real, absolut?

–Am discutat de atâtea ori, hai să lungim şi convorbirea asta telefonică tot pe chestia asta; nu-ţi contest simţămintele, ţi-o repet, ceea ce nu-mi place este interpretarea ce-o dai unor fapte eronat înţelese.

–Ca de obicei eşti necruţătoare.

–Sunt dreaptă.

–De câte ori auzi de Romi... întotdeauna procedezi aşa când mă refer la fratele meu.

–Nu te grăbi cu acuzele. Vreau să te ajut, acesta e adevărul.

–Halal ajutor!

Poftim dacă şi acum duminica poate fi limpede şi curată! După ce trântesc receptorul în furcă, mă reped să închid fereastra. Căpătase aerul de afară miros? Şi după cum se zbăteau perdelele pe la geamurile deschise în vecini, vântul se pornise să bată, clătinând ceva mai departe tufişul ruginit al unui castan transformat în perspectivă într-un fel de lichid de culoarea coniacului uşor agitat în pahar. Mi-am adus aminte de o rămăşiţă la fel din bufet. Am scos sticla şi am turnat în pahar. Am tras o duşcă plin de năduf.

Nici alcoolul nu excela ca gust, deşi avea marcă de import. Am mai pus în pahar. De data asta am făcut o degustare pe îndelete. Altă viaţă! Dar zbuciumul îmi rămânea, cu toate că privind din nou pe fereastră m-am mai avut impresia vântului stârnit, nici licoarea ruginie a frunzelor de castan clătinându-se ca lichidul din paharul meu. Cuibărit în fotoliul dublu din camera de zi am hotărât să veghez lângă telefon. Dacă nevoia mă împingea să mă duc la bucătărie sau în baie, lăsam în urmă toate uşile deschise ca nu cumva soneria din aparat să mă cheme şi eu să nu aud. Mi-a dat prin minte că pe numele de fată, mama se chemase Grigorescu. Coincidenţă cu numele atât cât îl descifrasem prin telefon? Alte certitudini? Nelinişti? Alte explozii ale nădejdii şi deznădejdii? Şi mai presus, convingerea fanatică şi gândul nebun că telefonul se va repeta, că mă pot aştepta şi la alte semne din partea celui ce nu putea fi decât în viaţă şi dornic să comunice cu mine. Răstignit în fotoliu iubeam şi uram ca nimeni de pe pământ telefonul tăcut de lângă mine. La fel de golit cred că aşteaptă tot timpul iernii un copac primăvara. Germinează în el frunzele ce vor izbucni victorioase în soarele primului anotimp, atunci când sună a triumf cu toate trâmbiţele în fortissimo viaţa, nădejdea, împlinirea.

(Fragment din romanul *„Întâia noapte a destinelor"*)

București, *zarafi din anii '30*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Mircea Vulcănescu-**inedit**

Fundaţia

O clipă cu „tânăra generaţie“

În ultimii ani, ceea ce s-a denumit „tânăra generaţie“ în anii '30 se dovedeşte a fi deosebit de vitală prin reprezentanţii ei de frunte, fie aceştia Constantin Noica sau Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade sau Mihail Sebastian, Emil Cioran sau Dan Botta, Petru Comarnescu sau Paul Sterian, Ionel Gherea sau Constantin Floru, Eugen Ionescu sau Haig Acterian, Floria Capsali sau Mac Constantinescu...

Este gruparea intelectuală care vine ca *generaţie*, ca o unitate spirituală bine conturată în peisajul culturii româneşti. Astfel că personalitatea fiecăruia se afirmă prin lucrările proprii şi se luminează, împlinindu-se, prin personalităţile celorlalţi; căci cu toţii s-au plămădit printr-o vie raportare la generaţiile anterioare (raportare în care n-au lipsit chiar excese negativiste), prin înţelegere şi suficientă detaşare, adesea tensiune con-crescătoare în interior.

Nu întâmplător, desigur, în ultimii ani ai vieţii Constantin Noica s-a străduit să aducă în partea noastră de cer pe unii dintre cei cu care a pornit în aventură culturală. Despre Vulcănescu sau Cioran şi-a depănat risipite amintiri, publicate sau inedite, iar în urmă cu câţiva ani promisese gânduri despre Constantin Floru...

Iată-l, de data aceasta, pe Mircea Vulcănescu aducând în conul luminos al atenţiei noastre ceva din atmosfera spirituală a vremii în care s-a format o generaţie în cadrul Fundaţiei Universitare „Carol I“ din Bucureşti. Suntem la începutul anilor '20...

Textul care urmează, scris probabil prin 1945-1946, se păstrează în arhiva familiei Vulcănescu; are 7pagini dactilografiate şi mi-a fost pus la dispoziţie, cu deosebită amabilitate, de doamna Măriuca Vulcănescu, păstrătoare a unor alese însemne spirituale, fiica Gânditorului.

Marin DIACONU

Mircea Vulcănescu împreună cu Elena Văcărescu

Dincolo, la Fundaţia, mergeam dimineţile, când n-aveam curs, să citim.

Uneori în sălile rezervate studenţilor, încălzite, în care se citeşte atât de bine în băncile şi pupitrele largi şi izolate.

Alteori în sala mare, rezervată conferenţiarilor, unde Directorul Tzigara-Samurcaş ne făcea favoarea să ne îngăduie pe noi, câţiva studenţi mai răsăriţi, a căror prietenie cu feciorul lui era o garanţie de bunăcuviinţă.

Aci, în sălile spaţioase rezervate studenţilor, am cetit *Dialogurile* lui Platon, trilogia lui Péguy, *Trois Hommes* a lui Suarès şi *Etica* lui Hermann Cohen.

Dincolo, în sala mare, citeam cărţile lui Le Dantec şi *Lumea ca voinţă şi reprezentare* a lui Schopenhauer.

Uneori d-l Tzigara-Samurcaş ne chema la el în birou şi, cu vorba lui sfătoasă şi plină de morgă, trecându-şi din când în când mâna prin barba-i împărătească, ne istorisea ceasuri întregi, ba despre năzbâtiile din tinereţe ale lui Iorga – subiect predilect – ba de ale altora.

Până într-o zi, când am aflat că într-un accident stupid de maşină la Berlin, Tzigara-Samurcaş şi-a pierdut barba.

Despre barba asta s-au spus nenumărate poveşti. Nu numai pentru că era o podoabă de invidiat, a aceluia căruia îi plăcea să-l botezăm Balthazar Castiglione, dar şi pentru că ştia s-o poarte ca nimeni altul, într-o vreme cu puţine bărbi... Cea mai bună mi se pare însă următoarea anecdotă: Se zice că Tzigara-Samurcaş – prin legăturile lui cu Palatul – dobândise una din decoraţiile cele mai mari nemţeşti, purtate numai de membrii Casei domnitoare de Hohenzollern, care se purta la gât. Pe când era prefect de poliţie sub nemţi, şi venea de se oţărea la el câte o ţoapă – cu îndrăzneala firească [a] ocupantului –, Tzigara-Samurcaş nu răspundea, ci doar îşi plimba mâna prin barbă, cu un gest larg de răsfirare a bărbii, pe care, dând-o la o parte, îşi descoperea la gât o clipă decoraţia cu pricina. – Ca la un ordin, ţoapa lua poziţia de drepţi şi toată îndrăzneala i se risipea în faţa „indigenului“ împodobit cu o aşa de rară distincţie...

Multe a avut de suferit Tzigara-Samurcaş, de pe urma faptului că a primit să fie prefect de poliţie sub Mackensen. Iorga mai ales l-a urmărit aprig, cum ştia s-o facă el întotdeauna, mai ales faţă de cei cu care fusese legat!... A publicat Tzigara chiar o carte de răspuns: *Mărturisiri Si-li-te*, pe care ne dădea s-o cetim.

Şi, mai târziu, când prin 1934* ne-a dat pe mâini, pentru un timp, redacţia „Convorbirilor literare“ – căci asta era altă marotă a lui: întinerirea „Convorbirilor“, pe care le conducea de la o vreme –, ne-a povestit, cu amănunte pe care nu le voi uita, de înţelegerea care – cu toate încercările şi aranjamentele făcute spre a dovedi contrariul – a existat, după mine pentru cinstea lor, între Ion Brătianu şi Marghiloman, în legătură cu soarta războiului de întregire. O serie de fapte, răstălmăcite de atunci, precum şi paginile lipsă din Memoriile lui Marghiloman, îşi dobândeau astfel însemnătatea... Dar să mă întorc la sălile Fundaţiei din care am plecat.

Mircea Vulcănescu

Treceam cu sfială prin sala adâncită a Administraţiei, unde sfiosul poet Ciuchi îngrijea, în tovărăşia d-lui şi d-nei Burg şi apoi a d-nei Ciuchi, de aprovizionările cu cărţi ale bibliotecii, de contabilitatea cărţilor luate acasă şi a cărţilor de student ce le înlocuiau – funcţie la care mai târziu s-a asociat d-l Coman.

În sala de lectură a studenţilor oficiau, pe rând, la pupitrul anume rezervat bibliotecarilor, întrerupându-se din cetit sau din scris numai pentru a pune ştampila pe foaia de control al cărţilor cetite: Mircea Florian, pe atunci conferenţiar de istoria filosofiei, preocupat de filosofia datelor pure, vecinic înconjurat de cărţi şi fişe, apoi poetul pletos şi pleşuv Ion Al. George şi un al treilea băiat, mai tânăr, creţ, tot poet. Mai târziu a venit, de la Mânăstirea Dealului, şi d-l Lazăr.

Priveam sfioşi cum plecau pneumaticele cu fişele cărţilor cerute, gândindu-ne la „augustele“ figuri dispărute, care oficiaseră cândva pe acele locuri, de care ne vorbiseră mai marii şi încercam să substituim flirtului inocent al lui Mircea Florian cu colega noastră Lucica Vidraşcu, ţesătura tragică de destine a lui Iosif, cu Anghel şi cu Natalia Negru.

În sala din colţ am dat cu Florian primul şi ultimul meu examen de istoria filosofiei, despre Kant. Tot aci am preparat, cu Goswin Uphnes, lucrarea mea la el, pe care a premiat-o şi pentru care m-am certat cu Nae Ionescu la examen.

În sfârşit, tot aci, cu prilejul ceremoniilor nunţii Prinţului Carol cu Principesa Elena, am privit în 1921, din balcon, cortegiul falnic, având cu acest prilej marea cinste şi bucuria pentru mine, de a vorbi întâia oară „de aproape“ şi în afară de curs cu Profesorul Nae Ionescu.

În sala mare, tapiţată cu cărţi adevărate – nu ca la Palatul Cantacuzino, unde sunt numai cotoarele –, cărţi la care te urcai pe scări şi prin galerii înalte, era adunată biblioteca lui Titu Maiorescu. Aci se ţineau, pe când eram student în anul I, şedinţele intime ale Societăţii de Filosofie.

În jurul mesei largi, pe care odihneau lămpi plăcute, cu lumina verde răzbătută-n jos de mari *abat-jour*- uri de postav, se adunau din când în când către seară, sub preşedinţia d-lui Rădulescu-Motru, neschimbat: Mircea Djuvara, Mircea Florian, Nae Ionescu, Const. Antoniade, Alice Voinescu, Tudor Vianu şi alţii mai puţin ştiuţi.

Noi, ca mai mici, caracudă, stam pe scaune mai îndepărtate şi ascultam pe Mircea Djuvara făcând deosebirea dintre calitate şi cantitate şi dovedindu-ne cu Hermann Cohen – mi-aduc aminte cât m-a tulburat atuncea arătarea – că albul zăpezii nu s-a putut transforma în apă prin topire, fiindcă apa e străvezie şi că deci una e materia, expresie cantitativă a zăpezii care se regăseşte în apă, cu aceeaşi greutate şi care deci e suportul transformării, şi alta e calitatea, realitate spirituală, care nu se poate schimba în altceva decât e, ci poate numai înceta de a mai fi... relativ la un obiect exterior.

Tot de Fundaţie se leagă conferinţele din amfiteatrul cel mare în care treceam de la lectură, uneori, prin coridoarele învecinate.

Cele de „Istoria artelor“, pe care le făcea Tzigara-Samurcaş „cu proiecţii“, pe care Iorga le botezase maliţios: „cai verzi pe pereţi“, sunt printre cele dintâi.

Adevărul e că Tzigara-Samurcaş ne arăta reproduceri după operele maeştrilor italieni de la Girtaudajo la Luini în diapozitive cenuşii necolorate, ceea ce nu-l împiedica să comenteze, răpit de ideea culorii hainei care drapa bustul Monei Lisa: „Priviţi acest verde intens“. Noi uitam de cenuşiul clişeului şi vibram în gând cu dascălul de frumuseţea formei!

Nu uit, în aceeaşi sală, conferinţele căpitanului Ştefan Christescu, un specimen de savant, ameţit de teorii, care venea cu o aparatură întreagă de saltimbanc: linii, metri, sfori, apărători de muşte, în frac, cu mănuşi albe să ne dovedească cum „a dat jos pe Anştain“, prin invenţia ultra-eterului şi a altor concepte hazoase, construite cu „meta“ şi cu „para“, de-i ziceam Metacăpitanul, Paraştefan, Ultrachristescu.

Venea şi zicea publicului, în loc de „Domnilor şi Doamnelor“: „Bă“, şi ca introducere: „Eu sunt căpitan, dar sunt şi genial. Dovadă: *ingénieur du génie*“, şi scotea o carte de vizită: „Uite, scrie aici. Şi o confirmă şi... “

Aici scotea o scrisoare. „Nu-i aşa, Doctore Marinescu?“, se adresa el ilustrului neurolog, care din banca I-a îl aproba, băgând-o pe mânecă. Să fi fost obsesia clinică de a nu-şi contrazice „subiectele“ sau ad[...] naivă a savantului pentru do[...] adecvate ale ştiinţei sale? Ci[...] va mai putea spune?

Fapt e că noi făceam haz [...] el şi, având de ales între dusul [...] ori la Fundaţie, alegeam în c[...] Fundaţia, unde ne distra[...] inginerul Tănăsescu, mai [...] profesor la Politehnică, să in[...] cabina electricianului şi să-i s[...] lumina în toiul demonstraţiei...

Şi ce discuţii, după aceea, [...] ziuă, despre spaţiu, ti[...] relativitate!...

Alteori, în acelaşi amfi[...] trona Mihalache Dragom[...] înconjurat de augurii Institu[...] literatură tricotomică: [...] Struţeanu, doamna Co[...] Valescu. Îl văd chemând, în [...] Costache Ionescu care [...] cuvântul şi care, cocoţat în lo[...] la etajul al 3-lea al tribunelor, [...] sa coboare, zicând rar şi apăsa[...] Eu mă simt bine aici“.

Parcă-l văd pe Mih[...] Dragomirescu explicând fab[...] Alexandrescu şi încercând, cu [...] piţigăiat şi nesigur, să-şi pre[...] ideea:

„– Căţelul, Domnilor, [...] este...“

Apoi, zărind pe Şerban Cio[...] la estrada primului amfit[...] proclamă mulţumit cu d[...] arătător spre discipolul reca[...] care-i făcea zile fripte cu nesf[...] lui obiecţii şi cârteli:

„Căţelul este ... Cioculescu!“

Iar Cioculescu, oţărându-[...] luându-i explicaţia din g[...] răspundea apăsat pe ultimul c[...] în hazul întregei asistenţe:

„–Bine, bine, dar ci[...] *câinele!*“

Iar Mihalache Dragomire[...] înfuria şi, uitând că el [...] deschisese lupta, striga:

„– Să iasă afară obraznicul!“

Tot aci profesorul francez [...] Bataillon, un pisălog, făcea [...] săli goale şi îşi începea confe[...] care eram numai eu şi c[...] Sterian, cu: „*Mesd[...] Mesdemoiselles, Messieur[...]*“ Paul Sterian pleca pe la m[...] conferinţei; iar eu rămâ[...] perplex, cu întrebarea la c[...] aveam curajul să aflu răspuns[...] face ăsta acum, dacă aş pleca [...]

Aşa era Fundaţia pe v[...] studiilor noastre.

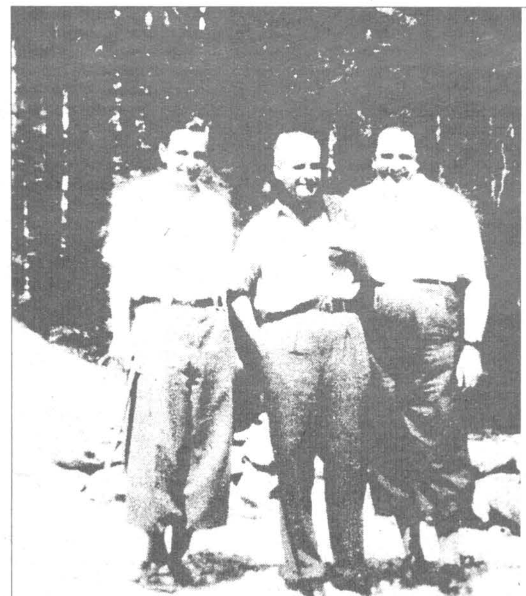
Mircea VULCĂNE[SCU]

* În text: 1932.
Între ianuarie-mai 19[...] comitetul de redac[...] „Convorbirilor literare“ a[...] parte, printre alţii, [...] Cantacuzino, Mircea El[...] Noica, H.H. Stahl, Ale[...] Cristian Tell, Sandu Al. [...] Samurcaş şi [...] Vulcănescu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Orizontul fiinţei

Existenţa, intrată în fluxul gândului, este probată „cantitativ" de Mircea Vulcănescu, însemnând sondarea ei prin posibilitatea „unităţii" şi a „multiplicităţii" sau a „întregului" şi a „părţilor". *Întregul* se dezvoltă din *fire*, admiţând prin consistenţa sa lumea la câte un popas sau răspântie de timp. *Partea* este restrânsă la *ins* sau *fiinţă*, dar înglobată în întâmplare sau fapt. Unică, deplină şi eternă, firea se aşează drept oglindă spre a reflecta modulaţiile, căderile şi zădărnicia fiinţei. Filosoful propune un înţeles românesc asupra existenţei raportând fiinţa cu stările ei la noţiunea timpului şi a spaţiului. Echivalentul celor două noţiuni, întrebătoarea fiinţă românească îl află în „vreme" şi „loc". Acestea, după cuvântul filosofului, sunt denumite „receptacole" în stare să adune lumea laolaltă. Cum înţelegerea românească a existenţei presupune instituirea unui mod diferit de apreciere a lumii, Mircea Vulcănescu îi stabileşte o primă caracteristică: în mentalitatea românească lumea se desfăşoară în spaţiu şi timp nu numai printr-o aşezare „ierarhică de esenţă", cât şi printr-o prefacere, fiind „o devenire, o curgere". Aşadar, ideea românească receptează lumea ca o „petrecere", în felul unui „alai mare" care îmbracă timpul şi spaţiul. Prin termenul „petrecere" Mircea Vulcănescu priveşte lumea ce se preumblă în firea românului (preumblându-l şi pe el). Prin acelaşi termen întâlnim definită lumea şi-n registrul filosofic al lui Wittgenstein: „Lumea este tot ce se petrece în felul lui „ceea ce se cade să fie" („Was der fall ist", „*Tractatus ogico-philosophicus*"), Concepţia românească despre lume, privind dezvoltarea ei în orizontalitatea spaţiului, la dimensiunea unei „petreceri", nu însingurează lumea şi nici nu o limitează, pentru că potrivit acestei concepţii lumea este vegheată şi dirijată de ochiul lui Dumnezeu. Prinderea, în *locul* desfăşurării, presupune o distribuire a impulsurilor printr-o ordonare a fiinţelor care se află deja în lume. În sprijinul acestei observaţii se exemplifică o străveche vorbă românească: „Toate se fac la locul lor". Facerea lor indică o desfacere în părţi componente, o refacere pe alte coordonate spre a atinge o anume desăvârşire urmată de aşezarea „la locul lor". Românul pe cât este de iubitor de rânduială, printr-o sinceră, dar severă apropiere de lucruri, pe atât se află prins între cele două ipostaze ale „dreptăţii" de fiinţă ce i-a fost hărăzită. Deşi, „dreptatea umblă în lume cu capul spart", ea se reface prin răbdare şi sacrificiu, deoarece într-un târziu „dreptatea iese totdeauna deasupra ca untdelemnul". S-a cuibărit în mentalitatea românească teza neîntreruptelor desfăşurări de forţe care ar împiedica o anume fixare a lucrurilor în locul lor destinat şi ar întârzia clipa propice rânduielii. Dar aceasta - consimte filosoful - nu exclude posibilitatea refacerilor pe ecranul vieţii în ciuda forţelor lucrative ce le-ar estompa formele. În reprezentarea românească *vremea* aduce în lume acele neîncetate prefaceri, fiind „un fir, dar şi un cuprins". Acest *cuprins* adună ca într-un buchet de împliniri şi eşecuri existenţa care se dezvoltă sub impulsul vremurilor (Sub acelaşi impuls, resimţit ca o apăsare, gândul românesc devine suplu şi volubil). Mircea Vulcănescu, interesat să observe la român „sentimentul unei vaste solidarităţi universale", constată acea legătură tainică între viaţa omului şi mişcarea aştrilor. Interdependenţa naturală om-astru îmbracă existenţa românească cu atributul totalului. Românul percepe lumea, din interiorul cuprinderii sale, ca o succesiune de fapte şi întâmplări dezvoltate într-o „ierarhie prestabilită". Şi totuşi ceva împiedică această desfăşurare lumească. Presimţirea surpării unor aşezări din fragilitatea lumii; românul datorează neparticipării directe la *validarea* ei, având de trecut atâtea baricade (fiind oprit de alţii şi de sine, poate de uşurinţa cu care priveşte şirul prefacerilor). Căci dacă „nu noi stăpânim lumea, ci lumea ne stăpâneşte pe noi", românul, apărându-şi „sărăcia şi nevoile şi neamul", rosteşte gânditor: „bietul om e subt vremuri".

Mircea Vulcănescu cu Constantin Noica (stânga) şi Constantin Floru (mijloc)

O altă caracteristică a înţelegerii româneşti despre existenţă se referă la „ideea că toate lucrurile au un sens, că lumea este o carte de semne, un „trepetnic". Priveliştea lumii, în mentalitatea românească, se desfăşoară între înfăţişările *bune* şi cele *rele* (excluzând adeseori neutrul).

Mircea Vulcănescu acasă

Ceea ce devine specific spaţiului românesc este că fiecare lucru, prin care lumea se cade să fie, se comportă în felul unei fiinţe. Românul se vede astfel aşezat într-o simultaneitate de semne şi chemări care vin de dincolo de fiinţa sa, întărindu-i sentimentul de participare la „procesiunea" vieţii concrete. Această împletire de „aici" şi „dincolo", într-o formulă care defineşte realul, presupune un neîncetat transfer valoric dintre faptă şi înţeles, dintre ins şi întâmplările lui. „Porneşti în cotidian şi, fără să vrei, te pomeneşti în legendă" - remarcă Mircea Vulcănescu. Preocupat de stabilirea unui înţeles românesc al existenţei, filosoful îi constată revărsarea „într-un fel de lume de basm". Predominarea „animistă" asupra „realităţii pozitive", ca o notă specifică ontologiei româneşti, aduce anumite distincţii: „românul e născut poet" sau „deştept", după cum îi sunt îngăduite „scepticismul", „caracterul nepractic" sau chiar „lipsa de stăruinţă". Existenţa românească se defineşte printr-o cuprindere a totului, căci fiinţa românească adună într-o sintagmă unică pe „aici" şi pe „dincolo", suprapunând pe unul peste celălalt. Linia de demarcaţie se află într-un fel de trăire „printr-o schimbare de fire a fiinţei". Fata de neam nobil şi Luceafărul, din poema eminesciană, se întâlnesc ca două firi diferite într-o modulaţie a fiinţei româneşti. În orizontul fiinţei româneşti Mircea Vulcănescu află câteva din ipostazele desfăşurării ontologice: posibilitatea lumii de dincolo de a putea fi reprezentată de lumea de aici, ceea ce presupune o continuare a vieţii pe un alt plan; posibilitatea lumii de dincolo de a se prelinge în lumea de aici, suspendându-i limitele. În ambele cazuri concepţia românească asupra existenţei admite o interpătrundere a celor două lumi, pentru că excluzând pe acel „în afară", îl acceptă pe „alt fel" şi astfel se accentuează „ideea de petrecere continuă". Modelul existenţei româneşti, fiind un „amestec de fiinţă şi nefiinţă", se diferenţiază prin acea unică paletă ce închide deopotrivă continuitatea şi schimbarea. Disjuncţia românească respinge ruptura pe cât îşi află deplinătatea în a da sens faptelor făcute pe făgaşul celor ce sunt de făcut. Înţelesul românesc pentru *nicăieri* nu are în vedere spaţiul („Lumea e tot, dar e şi peste tot") cât fiinţa sau lucrul prin nevoia lor de a se situa undeva în lume. Mircea Vulcănescu delimitează nuanţele care-l aşează pe român în această „petrecere continuă": există mai întâi „*totdeauna*" în care timpul şi veşnicia se dezvoltă separat, întregindu-se unul prin altul în „unitatea totalului"; apare apoi „*mereu*", însemnând pe româneşte arătarea ronţăitoare de clipe; urmează „*pururea*" (echivalat cu „totdeauna mereu"), amestec de sfinţenie şi sfătoasă înşurubare a timpului şi eternului. În sensul românesc al ontologicului coexistă esenţialul, acel pur şi simplu, cu necontenita curgere dată de petrecerea lucrului şi a fiinţei în lume. Şi pentru a da explicaţie acelor multiple şi nebănuite înfăţişări pe care le ia existenţa, Mircea Vulcănescu are în vedere atât fiinţa ca întreg cât şi „fiinţa singuratică" numită *ins*. Chiar şi prin această ciudăţenie dată de singurătate, insul nu poate fi închipuit fără apartenenţa la totalitatea existenţei marcată prin locul în timpul său şi prin timpul care umple un loc. Caracterul personal al fiinţei are în vedere prezenţa genului: bărbatul cu firea sa „lucrativă", femeia cu firea sa „pătimitoare". Şi cum firea nu se aşează în imediata caracterizare a insului (acesta putând fi scos din „fire" şi pus „sub vremi"), în schimb se află în atingerea „lucrării Dumnezeirii". Caracterizarea insului este sporită de „*chip*" (un creuzet de însuşiri), de „*rost* " (admiţând participarea la chemările de lume prin posibilitate, nu şi prin realizare), de „*soartă*" (prins în împrejurările vremurilor în felul atâtor *păţanii*). Individualizarea insului este stabilită de „lucrarea lui Dumnezeu", pentru că Atotputernicul este „un ins mai presus de fire, dar atotfăcător în fire". Cum existenţa concretă nu a ivit în perimetrul spaţial românesc un mod existenţial al „lucrurilor" ci unul al persoanei, insul apare „un fenomen neautonom al fiinţei universale". Faptul acesta explică fatalismul românesc prin felul integrării fiinţei în ritmul total al vieţii: fiinţa există nu prin voinţă proprie lucrativă, ci simbolic, graţie puterii dumnezeieşti, pentru că lucrarea aparţine Divinului.

Prin „*Dimensiunea românească a existenţei*" Mircea Vulcănescu, pe linia deschisă de Eminescu, Conta, Pârvan, Rădulescu-Motru, înalţă o coloană la „clădirea unei filosofii a comunităţii româneşti".

Nicolae HAVRILIUC

Romulus VULCĂNESCU

Un proiect obsedant

De-o vreme încoace mă obsedează un proiect major: să scriu un studiu care să releve întreaga activitate spirituală a lui Mircea Vulcănescu, trăită şi comunicată în scris.

Acest proiect nu subestimează, ci include tot ceea ce s-a publicat despre creaţia acestui mare cărturar de la reconsiderarea vieţii şi operei lui postrevoluţionare din 1989 încoace. Studii scrise din diferite puncte de vedere, în majoritate parţiale: eseuri pertinente, amintiri şi omagii colegiale, evocări şi relatări din penitenţa şi din procesul intentat, tot ceea ce adânceşte cunoaşterea omului, a caracterului, temperamentului şi preocupările intime sau publice ale unei personalităţi reprezentative şi definitorii pentru cultura românească.

Păcat că o parte din manuscrisele lui au fost dispersate, răvăşite sau confiscate şi pierdute, însă pentru a face o „restitutio in integrum" a operei ar fi fost strict necesare. Cele publicate până în prezent ne deschid o perspectivă complexă şi integratoare de sugestii şi ipoteze care ne fac să surprindem în esenţa lor registrele şi articulaţiile multilaterale ale gândirii lui sistemice. Ar fi excelent ca o editură de stat sau particulară să-şi asume publicarea întregii lui opere scrise, conferinţe, recenzii şi corespondenţa, pentru a oferi cititorilor un material compact de documentare unitară şi preţuire interdisciplinară.

În proiectul propus, accentul cade pe concepţia lui despre viaţă şi lume, la modul general-uman şi cel particular românesc şi bineînţeles pe viziunea acestei concepţii istorico-comparative a religiei creştine (ortodoxe şi catolice) cu celelalte religii, care include metafizica, filosofia, etica, noologia şi axiologia celor două registre menţionate.

Mircea Vulcănescu a fost un practician al propriei lui gândiri, a trăit cum a gândit şi a scris cum i-au impus direcţia şi semnificaţiile acestei gândiri. A fost profund sincer creştin, convins că drumul lui este cel corect, că ideaţia lui nu se abate de la realitatea spirituală vie a oricărei culturi axate pe coordonate ce împacă transcendentul cu imanentul.

Între cele două războaie mondiale ale secolului nostru, a fost cap de generaţie a unor scriitori români deveniţi celebri: cap de generaţie nu numai prin prestanţa, omenia şi spontaneitatea gândirii, dar mai ales o sursă de inspiraţie prin ideaţia lui fulgurantă care deschidea celor din juru-i perspective inedite. Aşa se face că o bună parte din generaţia lui a preluat şi fructificat sugestii ideative. Unii din aceşti colegi de generaţie au recunoscut în scris, în elogii, meritele şi valoarea influenţei lui benefice, precum: Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Petre Ţuţea şi alţii.

În deplină sinceritate doresc ca înainte de a păşi pe calea Marii Treceri să transform proiectul într-o sinteză demnă de opera lui atât de pură, demnă, elevată şi preţioasă nu numai pentru români. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

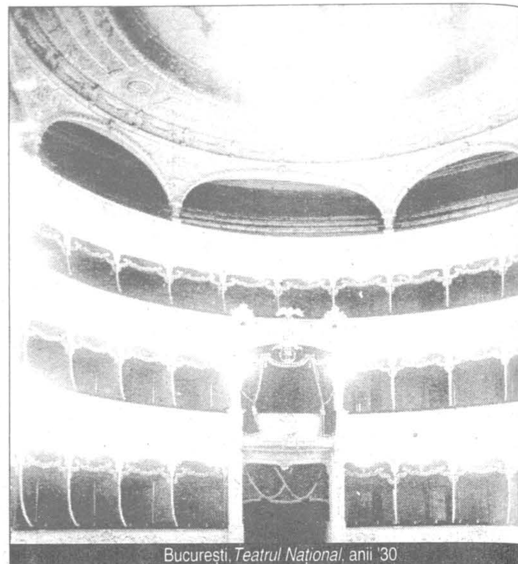
TEATRU

Joc de jivine feline

Humphrey Bogart spunea: „Eu n-am încredere în oamenii sobri", ceea ce Raluca Iorga Mândrilă a asimilat şi a materializat scenic în spectacolul „Joc de pisici" de Örkény István. Opţiunea repertorială merită o apreciere specială. Este un gest generos şi afectuos să joci la secţia română a Teatrului Naţional din Târgu Mureş o piesă a unui scriitor maghiar, tot aşa cum, recent, secţia maghiară a aceluiaşi teatru a pus în scenă drama „Cruciada copiilor" de Lucian Blaga. Pisicile, aceste jivine feline pe care le iubesc şi oamenii sobri, au năvălit pe scenă, într-un joc *spumos* de-a viaţa şi de-a moartea, refuzând jocul grotesc pe care, probabil, nouă din zece regizori l-ar fi îmbrăţişat. Sunt tragi-comice aventurile şi tribulaţiile unui etern *triunghi* al iubirii, alunecând uneori în grotesc sau buf, în cabotinism sau infantilism, prin firească vârstă a protagoniştilor (sexagenară, nu sexologică), dar rămânând, permanent, în zona candoarei, a jocului copilăresc pur şi cinstit! Suferinţele şi bucuriile sunt reale şi brutal prezente, pasiunea şi recluziunea, firescul şi bizarul, sentimentul tumultuos şi înfrânarea nostalgică, obişnuitul şi neobişnuitul, lupta cu viaţa şi cu moartea, cu tine însuţi (însăţi), sunt principalele stări şi semne teatrale care compun acest spectacol agreabil şi deconectant, dar mai ales răscolind *meditaţia*. Încrâncenarea cu care nişte bătrâni se bat pentru ceea ce li se cuvine de la viaţă, în crepusculul ei, naşte hilaritate şi ridicol, naşte râsul nostru cu surdină (mai mult zâmbetul condescendent), compasiune, dar şi iubire şi respect. Atenuând paradoxalul şi stridenţele, accentuând demnitatea şi euforia temperamentală, esenţializând şi nuanţând fin relaţiile şi reacţiile contrapunctice dintre personaje, autorul spectacolului (regie şi scenografie), Raluca Iorga Mândrilă, reuşeşte un lăudabil act teatral, cu un text dificil (plin de tirade solilocviale şi dialogale), renunţând la unele stufozităţi sau repetări semantice, *pariind* pe creaţiile actorilor distribuiţi. Drama vieţii, ruina umană şi moartea implacabilă (şi inevitabilă, nici măcar prin jocul detaşat şi defulatoriu, nici prin forţa spirituală...) sunt răscolitor redate prin simbolica şi paralizant de dureroasa cortină care cade ca o ghilotină peste paroxisticul (dementul) joc de pisici, rămânându-ne înfipte în memorie şi conştiinţă chipurile eroinelor sluţite de riduri, descărnate şi cotropite de frică, mortificate, cu privirile sticloase şi cu lacrimile neputinţei şi deznădejdii, luminate de o ultimă rază a vieţii! Şi, totuşi, *moartea este învinsă*! Prin credinţă şi acţiune, uitând că ea există în noi şi că murim câte puţin în fiecare zi, mai ales în fiecare noapte, bătându-ne joc de ea, recuperându-ne visurile şi speranţa, pe care ni le fură, cosindu-le, în fiecare clipă netrăită din plin şi în echilibru pasional-raţional. Firesc, viziunea regizorală şi scenografică este unitară ideatic, semnificant şi estetic. Elementele (mobile) de decor, pentru diferitele spaţii ale acţiunii, „vorbesc" (plastic) redundant despre decrepitudinea locurilor unde vieţuiesc eroinele, folosindu-se, prea încărcat, clişee şi simboluri comune (rame de tablouri, pânze-plase de păianjeni, culori prăfuite, veştejeli şi scorojeli, alte coduri plastice' *déja vu*...). Apoi, fundalul cenuşiu, pierdut într-o beznă imensă, tăiată de spoturi luminoase, pe care sunt lipite, obsedant, cele două ceasuri ale surorilor Elza şi Gisella (semnificând pulsaţiile vieţilor lor), iar, central, tabloul nostalgicelor amintiri ale fetiţelor în peisajul rustic al aşezării Leta - simbolizând drumul sinuos al eroinelor, una rămânând (deloc resemnată) în Ungaria comunistă, cealaltă emigrând în lumea liberă (dar cu sufletul rănit şi total resemnat în sfâşietoarea ei paralizie), care, în final, se întorc, înfrăţindu-se total, în spaţiul natal din Leta (devenind... letal!). Costumele (rezumând portretul fiecărui personaj) şi luminile (aflate şi ele într-un joc nervos, uneori obraznic-dezvelitor...), folosind cam mult medalionul (modalitate vetustă, saturantă prin repetare), întregesc straturile vizuale ale tablourilor scenice (deasa lor fragmentaritate fiind *legată* coerent stilistic de către regie şi bine gradată, ritmurile interioare ondulatorii devenind o virtute a reprezentaţiei scenice). Ne înrobeşte chiar o nostalgică atmosferă romantică, plină cu parfumuri de boemă târzie şi cu florării baroce, pe un fundal sonor de gavotă şi menuet, în care rezonează, şoptit, iubirile pure din sonete, ode şi epode!

Actorii redau universul lumii interioare, portretizând exact fiecare personaj, într-o largă şi diversă gamă expresivă, cu accente de pedanterie histrionică, oscilând, în general, între optimism robust şi demnă (chinuită şi dureroasă) nostalgie. Elza Orban este personajul visului şi al pasiunii năvalnice, adolescentă eternă, îndrăgostită eternă, nonconformistă eternă. Temperamentală fără zăgazuri, ameţitor şi copleşitor de zăpăcită (nu de dragul originalităţii, ci fiindcă aşa a născut-o pe ea mama!), având trivialitatea mahalagioaicei din bloc sau cartier, dar şi majestatea regală sau vestală, toate amestecate (alandala, anapoda) în comportamentul ei năucitor. Rolul acesta lung şi sinuos, plin de antagonisme şi paradoxuri, şarmant, uimitor, năbădăios (uneori, bolovănos), a fost scris, se pare, special pentru Smara Marcu şi vine să încununeze o carieră bogată de autentică artistă comică. Sunt convins c-a visat acest rol şi, iată, l-a... *posedat* cu voluptate nebună! Este atât de drăcoasă şi serafică în galopul ei scenic, încât ratează cu nonşalanţă poante şi stări de un haz rarisim, dar poate că e bine aşa, rămânând destule carate în creuzetul creaţiei sale, care-i fac prestaţia scenică limpede şi naturală. Vulcanică şi somnambulă, trăind incendiar (şi justiţiar) viaţa şi relaţiile cu ceilalţi, visând miraculos şi magic, murind şi înviind spre a povesti - hohotind de umor - tot ceea ce a văzut în jurul său, când realistă şi orgolioasă, când pisicindu-se-n călduri, pe acoperişurile fierbinţi, lângă motanul ei tomnatic şi răguşit, tot timpul dialogând cu noi, spectatorii, de fapt, cu sora ei, Gisella, aflată-n alte zări (ostracizant capitaliste), despre toate ale noastre, despre înălţarea şi mizeria vieţii noastre de toate zilele şi nopţile (ostracizant socialiste)! Gisella, sora ţintuită într-un cărucior de paralizat, şi-a găsit în Cristina Pardanschi interpreta rece, gravă (foloseşte excelent timbrul vocii sale), demnă, nuanţând până la refuz cuvintele, cărora le dă varii semnificaţii, uşor de redat dacă ar fi putut să le sublinieze şi prin mişcare. Suferinţa ei cumplită este bine strunită şi ascunsă în suflet, iar bucuria din final este năucitoare şi izbăvitoare, când intră-jocul de pisici! Paula, prietena snoabă, găunoasă afectiv, concurenta Elzei la mâna cavalerului tomnatic, preţioasă, ridicolă, este minuţios interpretată de Elena Jitcov. Apropo de jocul pisicesc, pe ea am fi dorit-o... jigodie! Marinela Popescu a surprins prin naivitate, realizând o compoziţie de trepăduş (ge... Tom şi Jerry), în irezistibilul Şoricel (vecina şi confesoarea candidă a Elzei). Victor, cavalerul tomnatic, artistul liric ratat, celibatarul timid, dar gentil, oscilând între două femei arzânde şi posesoare, nălucă şi gafeur, hipersensibil şi nătâng, nu putea fi întruchipat decât de Ion Fiscuteanu. De asemenea Iolanda Dain, şi-a marcat cu lătrături şi misteriosul (maleficul) personaj Adelaida, smulgând aplauzele şi admiraţia noastră. Doina Preda (Ilona) şi Cornel Frimu (Iosif şi Garsonul), s-au „întins" atât cât le-au permis rolurile!

Vlad Andrei ORHEIANU

Bucureşti, *Teatrul Naţional*, anii '30

ARTE PLASTICE

Evocare şi incantaţie

Teodor Botiş, pictor şi conferenţiar la Academia de Arte Vizuale din Cluj-Napoca, a mai expus la Bucureşti, în 1975 şi în 1986, dar expoziţia sa actuală de la galeria „Orizont" a constituit, în peisajul artistic al Capitalei, o surpriză revelatoare deoarece pictorul se afirmă ca un reprezentant tipic al artei din Transilvania. Botiş continuă o tradiţie bogată, fructuoasă, de prestigiu, a pictorilor ardeleni, şi este suficient, în acest sens, să-i amintim pe Simon Holossy, întemeietorul Şcolii de la Baia Mare, pa Catul Bogdan, Al. Ziffer, Imre Nagy, Al. Mohi sau Aurel Ciupe, care i-a fost şi profesor până în 1962 când a absolvit Institutul. În timp ce înaintaşii lui au reprezentat pictura impresionistă şi pe cea expresionistă, adică pictura vizualităţii directe a peisajului şi aceea a redării situaţiilor sociale şi a stărilor psihologice, Teodor Botiş impune, orgolios şi inventiv, o concepţie picturală modernă, contemporană, conjugând în operele lui fantezia creatoare cu consonanţele poetice ale pământului, cu fiorul doinelor, cu atmosfera de basm a colinelor, cu farmecul odoarelor şi icoanelor populare, interpretându-le în imagini picturale ce se stabilesc stilistic la frontiera dintre cubism şi constructivism. Nu întâmplător, Nichita Stănescu afirma că în picturile lui Botiş se desluşesc apele mitice ale substraturilor noastre tracice, ceea ce corespunde faptului că artistul a fost preocupat să redea esenţa spirituală a locuitorilor, de ieri şi de azi, de pe pământul transilvănean.

Referinţa la concret şi spiritual este permanentă în creaţia lui Botiş, dar la redarea şi interpretarea lor artistul aplică o metodă picturală proprie în care culoarea, cu nuanţe subtile, rafinate ca şi compoziţia sunt riguros gândite şi construite pe principii geometrice. Fermitatea desenului, sinteza şi stilizarea contribuie intens la precizarea stilului său. Obiectele stilizate geometric îşi pierd individualitatea şi concreteţea, textura lor fiind învăluită discret în spaţiul cromatic ca într-o fastuoasă ceremonie. El acordă luminii atributul de atmosferă vibrantă fără să fie tentat să reţină structura materială a obiectelor. Sistemul său de figuraţie are unele consecinţe pe planul spaţial al imaginii. Reduse la un desen liniar, obiectele pierd din densitatea lor, vidate de substanţa lor materială, ele par un volum imaterial. Pornind de la esenţa lucrurilor, artistul ajunge la seducţia culorilor cristaline ingenios orchestrate. Pictura lui devine astfel o artă a metaforelor şi poeziei. În exaltarea sa de constructor, realitatea este concepută în semne topografice, ca o hartă, fiindcă analiza îl conduce pe artist la semne qvasi-abstracte. Dominate de griuri, de tonuri mate de roşu şi galben, pictura sa pare a rezolva relaţii matematice şi geometrice evidenţiind, în acest sens, simetria, ordinea cubistă a compoziţiei, echilibrul detaliilor şi sistematizarea lor riguroasă, pedantă, chiar exagerată, ca şi sistematizarea hieratică a expresiei plastice. Prin astfel de procedee, artistul obţine o nouă cadenţă sonoră, aspră şi deliberat şocantă, a ritmului pictural. Pentru asemenea preocupări era firesc ca nuanţele culorilor să participe fără stridenţe violente, ci calme, potolite şi armonizate, în strălucirea lor accentuând dinamismul grav al compoziţiei dar cu forţă în puterea de comunicare şi impresionare. Astfel, în final, Botiş obţine o expresie artistică personală şi originală. Pictura sa exaltă un farmec rustic-modern, iar evocarea şi incantaţia decorativă se transformă într-o sărbătoare organizată în surdină. Valorile senzaţiei vizuale sunt subordonate exigenţelor construcţiei pentru a realiza unitatea imaginii. Totul se reduce la desen, formă, culoare.

Într-un ansamblu larg şi valoros al artiştilor din Cluj-Napoca, Teodor Botiş a reuşit să se singularizeze printr-un stil propriu. Solul, climatul spiritual transilvănean sunt prezente convingător, temperamental şi artistic, în viziunea, sensibilitatea şi expresia plastică a creaţiei lui Teodor Botiş.

Mircea DEAC

Bucureşti, *Piaţa Universităţii*, anii '30

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FOTOGRAFIE

Bucureștii anilor '30

Fotogaleria GAAD, inaugurată de Mihai Oroveanu la Oficiul Național pentru Documentare și Organizarea Expozițiilor de Artă, este închinată memoriei lui Gaad Johannes Schuster Gross, fotoreporter român ucis în Războiul Golfului, în 1992. Este un spațiu de expus exclusiv fotografii, vizând atât restituiri/recitiri ale unor capitole de istorie a fotografiei cât și „momente" sau autori ai fotografiei contemporane românești și străine.

Expoziția „Bucureștii anilor '30" deschide seria recuperărilor estetice și, în secundar, documentar-istorice ale fondului de clișee pe sticlă ce au aparținut cândva, în majoritate, Ministerului Propagandei Naționale, ce funcționa intens în perioada interbelică, cu o fotografie românească extrem de puțin cunoscută, cea a anilor '30. „Exercițiu" de prezentare ce s-ar putea înscrie pe linia unor sincrone căutări internaționale de acest tip: este foarte actuală, la modă chiar, fără a implica în vreun fel eventualele nuanțe peiorative ale termenului, repropunerea fotografiei anilor '30 și interbelice în general (atenție care, *in extenso*, se exercită asupra întregului fenomen artistic al epocii).

Coerentă documentar, cea de față este o prezentare fără pretenția măcar de a identifica autorii fotografiilor - deși unele dintre ele sunt remarcabile - din păcate, identificări de autori pentru respectiva perioadă la noi fiind lucru anevoios, probabil de efectuat din perspectiva unor viitoare cercetări de echipă, prin verificări ale aparițiilor fotografiilor în publicațiile vremii etc.

Pretențiile expoziției ar fi de căutat, mai degrabă, în zona concilierii documentarului cu esteticul. Fotografiile sunt, în cazul de față, *recte* în perioada respectivă, încă „hibrid" între documentar și artistic dar se dorește mai ales sublinierea acestui din urmă aspect și, poate, a calității de a reface un anume tip de atmosferă.

Așa cum Man Ray descoperea valențe suprarealiste sau dada în fotografiile vecinului său de stradă din anii '20 -'30, pe-atunci necunoscutul Eugene Atget, Atget cel care se autoconsidera, cu modestie, doar un „documentarist" al Parisului - trebuie notat că în expoziție se află imagini ca aceea cu „Magazinul Pălăria Roșie" foarte aproape în spirit de a sa „Rue Möffetard" din 1926, de pildă, sau lustragii și chivuțe bucureștene, asemănătoare „chifonnier"-ilor ori personajelor populare ale Parisului (dincolo de iconografia similară există analogii ale tipului de imagine: cadraj, impostare etc.) deci, emulându-l pe Man Ray, ar fi de descoperit, poate, valențe suprarealiste și nu numai și în multe dintre imaginile de față.

Și deci de descoperit, dincolo de document, sigur foarte elocvent în sine pentru redobândirea configurației unui București al anilor '30, subiacența spiritului artistic al unei epoci. Acea transparență „des moeurs et des arts" pe care astfel de imagini o posedă.

„Bucureștii anilor '30", între documentar (c'est à dire o „anecdotică" vizuală de epocă) și „arta fotografului": în spatele documentului – relevant, intrigant și... (neacademic) înduioșător –, suflul modernismului „au début". Atât de contemporane cu „Modern Times" al lui Chaplin din '36, vremurile „în schimbare" atunci înnoitoare apar perimate, dar nu prin aceasta mai puțin atrăgătoare, pentru recititorii actuali ai acelor imagini, doritori de a recupera tente vetuste prin prisma gustului pentru revival nostalgic și expresivul „subcultural".

„Moeurs et arts" sau, mai corect, „de l'artistique dans les moeurs"... Arhitecturi și personaje (mereu țărani cu căruțe, precupeți, chivuțe, deși apar și bucureșteni bine îmbrăcați pa Calea Victoriei, în centru)... Uneori personajul, aparent simplu „solist" al unei scene de gen, devine „arhitectură" a locului, încremenind efigiatic: lustragiul, zaraful, florăresele... Iar personajele „simandicoase" mărturisesc canoane de frumusețe azi anacronice, ilustrând o altă „viață a formelor" la care nu mai avem acces la nivel existențial (suntem, cu timpul nostru, deja în alt sistem de referință) ci doar la nivel estetic; dar și așa, oricum, accesul ne este mediat de alte grile de citire, ale noastre de acum. Recitim/ Lecturăm altfel: și doamnele (cu ciorapi de mătase și voaletă) și domnii (cu pălării și ghetre) din romanele Hortensiei Papadat Bengescu, și mașinile Hispano Suiza sau Nash, tramvaiele care, treptat, înlocuiesc landourile și muscalii dar niciodată căruța țăranului piețar; și magazinul englez „Bur berry's" și firmele Kodak, Philips, Remington, Royal Chambrey, și Expoziția Nudului din 1931; și lampioane cu feronerii bogate și monumentele și clădirile, palate sau case negustorești, multe azi dispărute (Teatrul Național, palatul Sturdza, blocul Wilson, statuia lui Brătianu de la Universitate) sau, între timp, modificate. Orașul își definea configurația atunci (care, în linii mari, este și cea actuală) între atmosfera „fin de siècle" a eclectismului de sorginte franceză sau austriacă, balcanismul inerent și inconfundabil și nota „ultramodernă", virulentă a arhitecturii „constructiviste" (deseori în expresia „mussoliniană").

Ceea ce se reprezintă în aceste fotografii „are stil": inconfundabil în particularitatea sa, de apreciat ca pozitivă ori negativă, după gust, stilul Bucureștilor anilor '30; și atmosferă.

Dar și fotografiile (cum se reprezintă) „au stil"; deși cu siguranță aparțin unor autori diferiți (poate Petit, Berman, Nicolae Ionescu? poate alții?) o anume coerență a expresiei este lesne sesizabilă în claritatea formulării, dezinvoltura cadrajelor... Fotografii care, importante și prin ceea ce și prin felul în care reprezintă, rămân importante poate, mai ales, prin dimensiunea filosofică, de „devenire" implicată...

București, *Ateneul Român*, anii '30

Ruxandra BALACI

FILM

Artizanalul eroic

Oglinda de Sergiu Nicolaescu nu e un film. De altfel mă tem că, asemeni multor cineaști români, Sergiu Nicolaescu a cam uitat să facă film. În ce-l privește, se află după o întrerupere a lucrului pe platouri de vreo cinci ani, iar precedentul titlu din filmografia personală era un argument să nu publice în programul de sală o listă întinsă până la cifra 54, cu numerotarea de câte două ori a peliculelor duble prin metraj și inventarierea fiecăruia dintre episoadele serialelor coproduse în coregie. O evidență selectivă l-ar fi scutit să citeze subprodusul din 1988, *Coroana de foc* - erzatz de film istoric și de aventuri sub nivelul comercialului.

Oglinda (numărată și ea de două ori în filmografia cu 54 de titluri, separat pentru partea întâi, intitulată *Începutul adevărului*, după un tipic știut al studiourilor și al steagurilor de la Buftea) nu este un film în primul rând pentru că vine pe banda rulantă, acum deblocată, a peliculelor turnate fără o scenaristică propriu-zisă, într-o cinematografie, pare-se, fără scenariști. Textele numite „scenarii" (în accepțiunea și cu metodologia preluate de la ruși în anii '50, cu un autor unic pentru toate compartimentele de lucru comasate) sunt de regulă admirabile, fie prin numele câte unui important scriitor, fie chiar prin bunele premize eminamente literare ori documentaristice, dar au vag a face cu scenaristica (sceneggiatura, screen play etc.), pe care o compun compensatoriu, in extremis, tacit sau declarat, regizorii înșiși. Cu sau fără har, profesionist ori artizanal. Iar Sergiu Nicolaescu, realizator incontestabil dotat cu simțul ritmului, al plasticității dinamice și discursului demonstrativ, a intrat și el în acest curent compensatoriu, semnând și definitivând „scenariul" alături de Ioan Grigorescu - excelent reporter și vivace prozator eseist, la rându-i mai puțin dramaturg ori dialoghist. Așa se face că prima parte din *Oglinda* se vrea *Începutul adevărului* pentru istoria românilor din anii '40-'50, dar *începe* și se încheie simetric cu câte o secvență la comandamentul trupelor germane, unde (sau pentru că aici) îl găsim, în rolul unui general neamț, pe regizorul însuși, în a treia ipostază, ca interpret bine pus în cadru și cu o partitură accentuată suplimentar; pentru ca apoi „adevărul" să mai „înceapă" o dată, într-o ipostază veche și prea bine cunoscută: primul personaj care intră în acțiune și e urmărit de aparat cu aplicație, în inițierea actului de la 23 august 1944, este comunistul Lucrețiu Pătrășcanu (Șerban Ionescu) - probabil în virtutea unei variante a „scenariului" din 1984, scrisă pentru o primă formă a peliculei, sub titlul *Ziua „Z"*; sunt sechele perpetuate până în stop-cadrul ultim (al celei de a doua părți), tot cu Pătrășcanu, care ștampilează finalmente proiecția cu declarația „Înainte de a fi comunist, sunt român!"

În continuare ar trebui să notăm multe alte handicapuri create de scenarizarea comasată a secvențelor: unele sunt reduse la citirea integrală de către actori a stenogramelor unor ședințe sau convorbiri istorice - nu-i vorba, autentice, - altele aduc și scot precipitat din cadru o multitudine de personalități politice care nu numai că nu devin personaje, dar spre a fi identificate ca atare, se strigă perpetuu unele pe altele („Domnule Maniu!", „Domnule Titel Petrescu!") sau au nevoie de câte o carte de vizită înscrisă pe peliculă, ca la emisiunile TV sau în caricaturi. Cele mai multe rămân totuși într-o a treia categorie: figurația. Încă mai surprinzătoare, pentru cine se aștepta ca *Oglinda* să fie un film, sunt aproximațiile decupajului regizoral - în cazul când Sergiu Nicolaescu nu va fi decis să se dispenseze de el, cu riscul de a nu mai ști pe platou unde să-i ceară operatorului a pune aparatul. De aici decurg inadvertențele de încadratură și montaj, debitarea amorfă a unora dintre replici, rigiditatea obligată a interpreților, stingheriți în interioarele - autentice, ca și stenogramele - unde contribuția regizorului pare să se fi concentrat în grija de a-i face pe actori să privească și să se îndrepte cât mai des spre fereastră, să iasă și să reintre frecvent pe ușă. Dezavantajate în acest mod sunt unele episoade cheie, altminteri riguros situate și binevenite, precum unele cu regele Mihai (interpretat de debutantul Adrian Vâlcu, care se contaminează de la context și scrie în programul de sală: „Cred că Dumnezeu a vrut ca regizorul Sergiu Nicolaescu să mă aleagă pe mine pentru a fi primul interpret al Regelui Mihai").

Și încă n-am pomenit erorile de distribuție, începând cu rolurile Hitler–Jurgen Lederer și Vîșinski –George Constantin, supradimensionați într-o monumentalitate bonomă și tandră, stârnind ilaritate în sală; în timp ce alte licențe, cum e motto-ul nesemnat, cu sugestia implicită că regizorul se autocitează, ne fac să ne întrebăm dacă, după un film ce nu parvenea nici până la treapta comercialului, cel de față poate accede la o condiție strict culturală. Dar asemenea observații sunt prea la îndemână, încât altceva ne grăbim a spune: *Oglinda* e mai puțin, dar și mai mult decât un film.

Se știe, cinematograful e mai puternic decât propriile sale erori, trădări și slăbiciuni. Înregistrarea atâtor documente și momente istorice - inclusiv inserarea introductivă a fragmentelor din pelicula filmată de Ovidiu Gologan la execuția din 1946 și reconstituirea cu actori, către final, a aceluiași act (ambele secvențe excelent prelucrate și strunite în rimă de regizor), șansa ce i-a surâs și nu i-a scăpat eficientului Sergiu Nicolaescu de a descoperi în actorul Ion Siminie un interpret tipologic ideal pentru rolul lui Ion Antonescu (doar uneori depersonalizat prin încadratură); valorificarea episodică a tradiționalei retorici lapidare din filmele noastre istorice (primirea lui von Killinger de către Mihai I); toate acestea și altele asemănătoare (o bună parte din reconstituirea procesului lui Antonescu, cu prestația laborioasă a lui Ștefan Radof în rolul lui Iuliu Maniu) creează în cele aproape trei ore de proiecție o stare hipnotică, meta-artistică și meta-culturală, în perceperea tragică a destinului național. *Oglinda* nu e începutul „adevărului", dar este o prospecție utilă în acest sens, etalată ca atare publicului.

OGLINDA, de Sergiu Nicolaescu, cu Ion Siminie

Valerian SAVA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Octav Şuluţiu

O împrejurare oarecare mi-a amintit că în acelaşi an cu cei doi poeţi înfăţişaţi într-un număr precedent, Bazil Gruia şi Petre Pascu, la împlinirea vârstei de optzeci şi cinci de ani, s-a născut şi un critic şi romancier, Octav Şuluţiu. Nu în ianuarie, ca ei, ci tocmai în noiembrie, ziua a cincea. A fost secerat în floarea vârstei, când intra în (abia) al patruzecilea an, la 9 februarie 1949 - acum patru decenii şi un lustru. Prilej de-a schiţa şi profilul său intelectual, în câteva propoziţii.

Rareori pomenit în presa literară, puţin cunoscut, dacă nu chiar ignorat de către numeroşi succesori, Octav Şuluţiu a fost în perioada interbelică, în timpul războiului şi în anii imediat următori, până la moarte, una dintre cele mai active prezenţe în critica militantă. Născut în 1909, la Bucureşti, ardelean de origine, coborâtor dintr-o familie ce include pe mitropolitul Alexandru Sterca-Şuluţiu, viitorul cronicar literar a debutat în *Ultima oră* şi a colaborat în continuare, în 1929-1930 şi în tot cursul deceniului al patrulea, la majoritatea periodicelor literare şi de cultură, împărţindu-se între publicaţii de notorietate, ca *Vremea, Rampa, Viaţa literară, Familia, azi, Facla, România literară, Pagini literare, Reporter, Revista Fundaţiilor Regale* şi reviste efemere precum *Herald, Vitrina literară, Zodiac, Abecedar*. Colaborarea cea mai susţinută a avut-o la *Familia* din Oradea, unde ţinea cronica literară, sub genericul *Pe margini de cărţi*. Conferenţia frecvent la Radio. Din 1940 până în 1944 a scris la *Revista Fundaţiilor, Luceafărul* din Sibiu, *Kalende*. A dirijat la Braşov pagina culturală a ziarului *Tribuna* şi suplimentul lunar *Tribuna literară*.

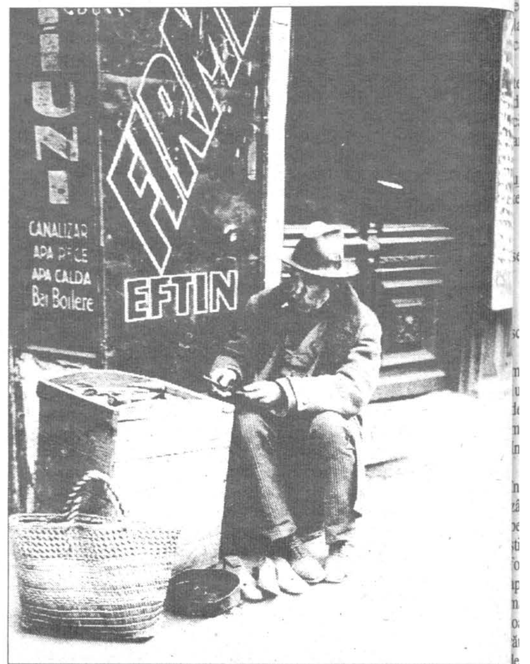
După 23 august 1944 semnează în noua serie a *Vieţii româneşti*, în *Apărarea* şi *Naţiunea*. A publicat un singur volum de critică, *Pe margini de cărţi* (1938). Un al doilea, *Poeţi şi poezii*, contractat la Fundaţii, n-a mai putut să apară. Sumara bibliografie şuluţiană include, în schimb, monografia *Braşov* (1937) şi două romane: *Ambigen* (1935), *Mântuire* (1943). Primul e un roman psihologic, autoanaliza necruţătoare, crud flagelantă a unui tânăr refulat, chinuit de conştiinţa propriei ambiţii; al doilea: o construcţie mai narativă, dar tot pe fond psihologic, cu sondarea la modul dostoievskian a zonelor abisale. Meritorie, opera prozastică a lui Şuluţiu nu atârnă în contextul istorico-literar mai greu decât cea critică. Octav Şuluţiu rămâne, asemenea lui Ibrăileanu, un critic care a scris şi proză epică, nefiind, ca Mihail Sebastian sau Anton Holban, un prozator şi dramaturg activ şi pe tărâmul criticii.

Caracteristica primordial definitorie a scrisului său critic este interesul pentru fenomenul literar actual. Şuluţiu n-a ocolit trecutul literar (în 1970 i-a apărut, la douăzeci şi unu de ani după moarte, volumul *Introducere în poezia lui George Coşbuc*, dar şi-a făcut o profesie din urmărirea apariţiilor curente, din formularea unor observaţii estimative „pe marginea de cărţi" abia ieşite de sub tipar. Neavând ambiţii de creaţie critică - sau virtualizându-şi-le constant - s-a resemnat să rămână un cronicar, - şi a fost, într-adevăr, cronicarul literar prin excelenţă, emiţând în citatul volum din 1938 opinii ce capătă valoarea unei profesiuni de credinţă. Octav Şuluţiu stabileşte pentru uzul propriu o distincţie între cronicar şi critic, acordând ultimului prerogative ce revin mai curând istoricului literar. „Cronica literară e - în viziunea lui - născută din ziar şi pentru ziar. Ea discută opera literară la imediata ei apariţie şi e obligată chiar la promptitudine". Cronica literară răspunde nevoii de informaţie, suscitată de spiritul enciclopedist al secolului al optsprezecelea. Satisfăcută atunci de dicţionarul enciclopedic, nevoia de informaţie şi-a creat între timp un instrument incomparabil mai adecvat, ziarul. Suprafaţa pe care acesta operează e mai largă şi în acelaşi timp mai restrânsă decât a enciclopediei. Mai restrânsă, întrucât nu traversează sferele cunoaşterii şi diacronic; mai largă, întrucât, adoptând perspectiva sincronică, o lărgeşte în principiu la infinit, putând prinde în obiectiv tot ce se petrece, tot ce se creează, tot ce se gândeşte în prezent. Cotidianul ideal e oglinda atotcuprinzătoare a fiecărei zile. În formularea criticului nostru: „pe când informaţia în secolul al XVIII-lea era mai mult informarea asupra tuturor domeniilor spirituale în ceea ce au câştigat ele până la stadiul actual, în secolul al XIX-lea informaţia se restrânge la stricta actualitate, pentru a ajunge în secolul nostru la goana după ultima oră, după ultima ştire, după ultima noutate".

Concepută drept „o formă de informaţie a publicului asupra ultimelor noutăţi literare apărute", cronica literară nu trebuie confundată în nici un caz - avertizează Şuluţiu insistent - cu reclama. O informaţie onestă exclude prin definiţie lauda nemeritată, supralicitarea, calitatea de cronicar presupunând, înainte de orice, „bună credinţă, cinste intelectuală, simţ moral". Articolul laudativ plătit în vreun fel nu serveşte nici cartea, nici autorul, nici, fireşte, pe cititor. „Dacă e proastă, cartea va cădea în uitare, cu timpul, de la sine, autorul va pierde, pentru că cititorul nu se va mai lăsa păcălit şi a doua oară, iar cititorul pierde bani şi timp". La rezultat analog duc judecăţile de valoare influenţate de sentimentele şi resentimentele cronicarului, acesta neputându-şi exercita magistratura decât dacă e „perfect obiectiv, nedeformat de nici o prietenie şi nici o duşmănie".

Spre cinstea lui, emiţătorul unor asemenea opinii de bun simţ elementar şi de permanentă actualitate le-a exemplificat prin scrisul propriu, constant. Făcând abstracţie de fiinţa umană a scriitorilor, el le-a luat în consideraţie doar operele. Spre a invedera până la brutalitate acest mod de înţelegere a oficiului critic, Şuluţiu nu utiliza, nici măcar în conferinţe şi cuvântări direct adresate unor personalităţi, în ocazii solemne - cu atât mai puţin în articole - apelativul „d-l" sau vreun pronume de reverenţă ci îi scria sau rostea numele fără nici o apoziţie şi spunea „el", „tu", ca şi cum ar fi vorbit despre răposaţi. Un scriitor în viaţă era pentru Şuluţiu în durata actului critic, tot atât de abstract omeneşte ca Neagoe Basarab sau Matei al Minelor.

Fără a fi scris, de regulă „pentru ziar" la propriu, cronicarul *Familiei* a judecat cărţile recenzate din perspectiva actualităţii, imprimând recenziilor un caracter net funcţional, evitând generalizările estetice, teoretizările, stabilirea de filiaţii, într-un cuvânt: studiul. „Cronicarul literar - era de părere Şuluţiu - informează numai". Nu face decât să informeze, dar oferă „o informare intelectuală în sensul superior al cuvântului", întrucât „cronicarul literar informează analizând opera şi arătând care este caracterul ei specific". Spre distincţie de „critic", „cronicarul" nu poate avea pretenţia valorificării exacte, definitive, cu atât mai puţin a ierarhizării operelor, lui revenindu-i doar funcţia mai modestă de a inventaria noile apariţii, punând prin aceasta la îndemâna istoricilor literari şi viitorului diagrama realizărilor dintr-o anumită perioadă şi devenind astfel, el însuşi, „obiect de studiu al criticii literare". Dar însăşi această inventariere implică o selecţie, iar analiza include o judecată de valoare „tacită", relativă, desigur, provizorie, dar judecată, totuşi. Ce particularizează cronicile lui Octav Şuluţiu e tocmai fermitatea judecăţilor de valoare. Vrându-se un ghid bibliografic, aceste cronici au deseori caracter de referate: de acceptare sau respingere. Care e valoarea lor astăzi? În pofida schematismului, didacticismului, numeroaselor platitudini, cronicile pot fi, dacă nu citite pentru ele însele, consultate, în orice caz, cu profit. Fiecare cuprinde observaţii de natură a lumina un aspect sau altul al scrierii abordate. Recenzând, bunăoară, *Tablete din ţara de Kuty*, cronicarul observă că fiecare portret pe care-l face T. Arghezi e o „sinistră caricatură", fiecare personaj încondeiat - „un monstru". La apariţia *Cimitirului Buna Vestire*, el descoperă că Arghezi „nu poate vedea obiectiv, nici în mare", ci „vede numai sucit, frânt, răsturnat, ca o oglindă concavă sau convexă… orice caz altfel decât e în realitate… nu observă şi nu înregistrează… răsfrânge realitatea şi o destram… Notabile observaţii emite Şulu… asupra operei lui Blaga. După… sinuciderea lui Manole, de pildă… cunoscuta piesă, „nu mai este jert… Este neputinţa omului de a supor… greutatea jertfei. A împlinit-o, d… umerii lui de om nu o pot duce."

Bucureşti — 1930

Stilistic, articolele criticului… sunt atrăgătoare. Oralitatea… construcţia frastică deseori neglije… nu sunt, în cuprinsul lor, compens… constant (ca în critica lui Ibrăilea… spre exemplu) de foarte scăpărătoa… intuiţii şi de robia subtextuală… ideilor. Apar, totuşi, intermiten… incontestabile frumuseţi, formul… inspirate, sugestive.

Principalul merit al lui Octa… Şuluţiu rămâne acela stabilit lapid… de Călinescu, de „recenzent onest"… Nefiind un critic de talia l… Perpessicius, Mihail Sebastia… Pompiliu Constantinescu, Vladim… Streinu, Şerban Cioculescu (spre a… mai vorbi de Călinescu), articole… prodigiosului cronicar literar comp… un edificator inventar critic, ut… cercetătorilor şi tineretului studio… vrednic de a constitui „obiect d… studiu al criticii literare".

ROLUL VIEŢII

Aştept rolul vieţii pe-un spaţiu arid,
Iubesc marţi un pictor şi joi un atrid
Iar luni, între două esenţe teatrale,
Îmi pun flecuri noi la aceleaşi sandale.

Cortine tabu se aştern pe Elada,
Recuziterii, cu lotus, mi-acoperă cada,
Voi fi Cleopatra sortită de-un zeu,
Unui nou Antoniu miop şi ateu.

Mi-e frică să fiu, doar pe scenă n-am trac,
Mă simt fără vină şi când mă prefac.
În raftul cu drame la care visez,
De fildeş stă Buddha, nipon şi obez.

DUPĂ KATHARSIS

Ca un actor zeul meu devenea mereu altul,
Nisipul clepsidrei cădea, ignorând înălţimea şi saltul,
Greşelile sale s-au strâns undeva, decantate,
Într-o altă clepsidră, cu preţuri lipite pe spate.

Mă-ntorc înăuntru, să-mi răscumpăr erorile toate,
Zeul meu are, azi, vechea identitate,
Are suflet de cal şi gândire de şarpe
Şi-mi întinde o mână ca un pod peste ape.

Nu regret dacă-am plâns în căderile mele,
Zeul meu le transformă în râu, pescuieşte în ele,
Bogăţiile mari nu se-mpart pe din două,
El şi eu suntem unul în viaţa cea nouă.

FATIGUE

E-atâta linişte după noaptea de furii,

un calm al amintirii de albastru,

de-mi pare că-n mine s-au copt pe ram,

ochi mari de sihastru.

Să stau? Să plec? Mi-e greu în trecut

şi cu teamă visez la ceea ce vine.

Oare tu simţi aşteptarea

plutind în mine?

Florina FABIAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Isaac ASIMOV (S.U.A.)

Cât de bine se distrau ei

Cât de bine se distrau ei este, probabil, cea mai mare surpriză din cariera mea literară. Un prieten personal m-a rugat să scriu o povestire științifico-fantastică mică, pentru pagina pentru copii a unui grup de ziare, pagină pe care o edita, și am fost de acord, de dragul prieteniei. Mă așteptam că o să apară în câteva ziare, câte o dată, și apoi o să dispară pentru totdeauna.

Însă *Fantasy and Science Fiction* a publicat-o și, spre surprinderea mea, cererile de retipărire au început să sosească. A fost retipărită de cel puțin treizeci de ori și nu a fost vreun moment în, poate, cincisprezece ani (inclusiv în momentul acesta) în care noi retipăriri să nu fie în curs.

De ce? Nu știu de ce. Dacă aș avea o mentalitate de critic (ceea ce hotărât nu am), m-aș așeza și aș încerca să-mi analizez povestirile, să-mi dau seama de factorii care le fac pe unele să aibă mai mult succes decât altele, să cultiv acei factori și, pur și simplu, aș izbucni în perfecțiune.

Dar, la naiba toate astea. N-o să cumpăr succesul cu prețul conștiinței de sine. N-am temperamentul necesar pentru așa ceva. O să scriu cum îmi place și o să-i las pe critici să analizeze. (Ieri, cineva mi-a spus că un critic este ca un eunuc într-un harem. Ar putea să observe, să studieze și să analizeze - dar n-ar putea să o facă el însuși.)

(*The Best of Isaac Asimov*, N. Y., Fawcet Crest, 1976)

Margie chiar a scris despre asta, în noaptea ceea, în jurnalul ei. Pe pagina pe care era scris 17 nai 2157 a notat: „Astăzi Tommy a găsit o carte devărată!"

Era o carte foarte veche. Bunicul lui Margie pusese odată că, atunci când el era un băiețel, unicul *lui* i-a spus că au fost vremuri în care oate poveștile erau tipărite pe hârtie.

Au întors paginile, care erau îngălbenite și nototolite, și a fost extraordinar de amuzant să itească niște cuvinte care stăteau nemișcate în loc ă se deplaseze, așa cum ar fi trebuit - pe un cran, știți cum. Și după aceea, când s-au întors a pagina dinainte, avea pe ea aceleași cuvinte pe are le avusese când o citiseră prima dată.

„Măi, a spus Tommy, ce risipă. Când ai erminat cartea, cred că o arunci. Ecranul nostru le televizor trebuie că a avut pe el milioane de ărți și e bun pentru încă o mulțime. Eu nu l-aș runca."

„Și-al meu tot așa" a spus Margie. Avea unsprezece ani și nu văzuse tot atât de multe elecărți ca Tommy. El avea treisprezece ani.

Ea a spus: „Unde ai găsit-o?"

„În casă la mine." A arătat cu degetul, fără să e uite, pentru că era ocupat cu cititul. „În pod."

„Despre ce-i vorba în ea?"

„Despre școală."

Margie era disprețuitoare. „Școală? Ce se poate crie despre școală? Urăsc școala."

Margie urâse școala, dar acum o ura și mai nult ca niciodată. Profesorul mecanic îi dăduse ucrare după lucrare la geografie și ea se lescurcase din ce în ce mai prost, până când nama ei dăduse din cap cu tristețe și chemase nspectorul Regional.

Era un omuleț rotund, cu o față roșie și cu o ntreagă cutie de scule, plină de cadrane și fire. I-a âmbit lui Margie și i-a dat un măr, apoi l-a luat e profesor deoparte. Margie sperase să nu mai tie cum să-l monteze la loc din nou, dar el a știut oarte bine cum și, cam după o oră, acesta a părut din nou, mare, negru și urât, cu un ecran nare pe care se vedeau toate lecțiile și apăreau oate întrebările. Nu ăsta era, însă, lucrul cel mai ău. Lucrul pe care Margie îl ura cel mai mult era leschizătura în care ea trebuia să-și pună temele și ucrările. Trebuia să le scrie întotdeauna într-un od cu perforații, pe care o puseseră să-l învețe ând avea șase ani, și profesorul mecanic calcula nota imediat.

Inspectorul zâmbise după ce terminase și o mângâiase pe Margie pe cap. I-a spus mamei ei: „Nu-i vina fetiței, dnă Jones, cred că sectorul geografie era reglat puțin înainte. Se mai întâmplă câteodată lucruri de-astea. L-am coborât la un nivel mediu de zece ani. De fapt, schema totală a progreselor ei este destul de satisfăcătoare." Și-a mângâiat-o din nou pe Margie pe cap.

Margie era dezamăgită. Ea sperase să-l ia pe profesor de tot. Il luaseră odată pe profesorul lui Tomy pentru aproape o lună, pentru că sectorul istorie se ștersese complet.

Deci i-a spus lui Tommy: „De ce să scrie cineva despre școală?"

Tommy s-a uitat la ea cu o privire superioară. „Pentru că nu e vorba de felul nostru de școală, nepriceputo. Este vorba de vechiul fel de școală, pe care-l aveau acum sute și sute de ani." A adăugat, apoi, cu mândrie, pronunțând cuvintele cu grijă: „Cu *secole* înainte."

Margie se simțea rănită. „Păi, nu știu ce fel de școală aveau ei cu atâta timp în urmă." A citit din carte, un timp, peste umărul lui, și după aceea a spus: „Oricum, aveau un profesor."

„Sigur că aveau un profesor, dar nu era un profesor *obișnuit*. Era un om."

„Un om? Cum putea un om să fie profesor?"

„Păi, el le spunea băieților și fetelor tot felul de lucruri, și le dădea teme, și le punea întrebări."

„Omul nu este destul de deștept."

„Ba sigur că este. Tatăl meu știe tot atâtea cât profesorul meu."

„Nu se poate. Un om nu poate ști tot atât cât un profesor."

„Știe aproape tot atât, pun pariu."

Margie nu era pregătită să conteste asta. A spus: „N-aș vrea un om străin în casă care să mă învețe."

Tommy a crăpat de râs. „Nu te prea pricepi, Margie. Profesorii nu trăiau cu tine în casă. Aveau o clădire specială și toți copiii se duceau acolo."

„Și toți copiii învățau același lucru?"

„Sigur, dacă erau de aceeași vârstă."

„Dar mama spune că un profesor trebuie reglat să se potrivească minții fiecărui băiat sau fetițe pe care îi învață și că fiecare copil trebuie învățat în alt fel."

„Totuși, ei, atunci, nu făceau așa. Dacă nu-ți place, n-ai decât să nu citești cartea."

„N-am zis că nu-mi place", a zis Margie repede. Voia să citească despre școlile acelea caraghioase.

N-ajunseseră nici la jumătate când a strigat mama lui Margie: „Margie! La școală!"

Margie s-a uitat în sus. „Încă nu, mamă."

„Acum!", a zis dna Jones. „Probabil că e timpul și pentru Tomy."

Margie i-a spus lui Tommy: „Pot să mai citesc cu tine din carte după școală?"

„Poate", a spus el nepăsător. A plecat fluierând, cu cartea veche și prăfuită sub braț.

Margie s-a dus în clasă. Era imediat lângă dormitor și profesorul mecanic era pornit și aștepta. Se întâmpla totdeauna la aceeași oră, în fiecare zi, în afară de sâmbăta și duminica, pentru că mama ei spunea că fetițele învață mai bine dacă învață la ore precise.

Ecranul era aprins și pe el scria: „Lecția de aritmetică de astăzi este despre adunarea fracțiilor ordinale. Introdu, te rog, tema de ieri în deschizătura respectivă."

Margie a făcut-o cu un oftat. Se gândea la școlile vechi pe care le avuseseră când bunicii bunicului ei erau niște băieței. Toți copiii din tot cartierul veneau râzând și strigând în curtea școlii, stăteau împreună în clasă, mergeau împreună la sfârșitul zilei. Învățau același lucru, deci se puteau ajuta unul pe altul la teme și puteau vorbi împreună despre ele.

Și profesorii erau oameni ...

Profesorul mecanic clipea pe ecran: „Când adunăm fracțiile 1/2 și 1/4."

Margie se gândea ce mult trebuie să le fi plăcut copiilor în zilele acelea. Se gândea cât de bine se distrau ei.

Traducere de
Ștefan MERA

Urmare din pag. 16

LO JACOMO: Pe când celelalte limbi impun de bicei o concepție despre lume, mă întreb dacă în azul limbii esperanto nu este concepția despre ume aceea care îndeamnă la învățarea limbii.

„Religia" esperanto

ECO: Just, aceasta este una dintre descoperirile nele din ultimele șase luni. Trebuie să recunosc că n comparație cu alte proiecte de limbi nternaționale, în spatele limbii esperanto stă o deologie, ceea ce ne explică de ce ea a rezistat, pe ând celelalte au eșuat. Există o „religie" speranto, care-i face pe oameni să învețe și să vorbească limba, pe când o „religie" a limbii olapük sau a limbii ido nu există. Engleza se nvață actualmente din motive practice. Dar pot xista îndemnuri ideale care-i decid pe oameni să nvețe o limbă, și ele sunt puternice.

LO JACOMO: Esperanto poate fi privită din nghiuri de vedere diferite, mai întâi, ca proiect; poi, ca limbă care a depășit faza de proiect, voluând continuu; în sfârșit, poate fi luat în onsiderație tot ce este legat de esperanto sub spect sociologic și psihologic, ceea ce se poate umi *fenomenul* esperanto. Care dintre aceste specte vă interesează mai mult?

ECO: E cam greu pentru mine să răspund. Esperanto ar putea să mă intereseze cândva ca necanism lingvistic. Dar până acum n-am lucrat ndeajuns în această direcție. Să spunem că în rincipal istoria și ideologia ei îmi par fenomene nteresante: acestea sunt fața ei necunoscută. Damenii percep esperanto întotdeauna ca pe o ropunere de instrument (de comunicare). Ei nu tiu nimic despre elanul idealist care o animă. Totuși, eu unul am fost fermecat de biografia lui Zamenhof[3], nu de gramatica lui Migliorini.[4]

Ar trebui să faceți mai bine cunoscut acest spect! De ce nu s-a făcut niciodată un film despre Zamenhof? Latura ideologico-istorică a limbii sperantо rămâne absolut necunoscută.

ERTL: Dar ar trebui să spunem și că nu eapărat vreo ideologie îi determină pe oameni să levină esperantiști. Identitatea noastră e dată de nai mulți factori, care nu se regăsesc toți la fiecare sperantist.

ECO: Am folosit cuvântul *ideologie* într-un ens foarte larg: totalitate de idei, de opinii ... Mă ândeam mai degrabă la ceea ce englezii și mericanii numesc *philosophy*, *filozofia* unei ntreprinderi, a unei organizații de cercetași... Deci, o orientare generală. Fără asta, de exemplu dv. nu ați avea toate revistele[5] dv. - ar exista numai un comerț de gramatici, și atâta tot. Chiar ideea de a traduce totate operele literaturii universale este ideologică, nu utilitaristă. După câte am putut constata, adesea e vorba de autori de mâna a doua. Am văzut că s-a tradus Giacosa sau De Amicis*, și să nu-mi spuneți că lumea avea nevoie de ei[6] ...)

LO JACOMO: Pentru că esperantiștii își folosesc limba pentru a face cunoscută identitatea lor întregii lumi, în mod activ. Fiecare traduce operele pe care el însuși le consideră importante. Este un mod de autoexprimare.

ECO: Mi-ați dezvăluit ceva foarte interesant ... și foarte ideologic! Deci, se traduc Giacosa și De Amicis nu numai pentru a se arăta că limba e capabilă de a traduce totul, ci și pentru că trebuie să se dea tuturor posibilitatea de a vorbi. Asta este filozofic. Din păcate, numai esperantiștii profită de asta..

ERTL: În câteva cazuri, totuși, traducerea esperanto a servit ca punte pentru traduceri în chineză, de pildă[7]. De altfel, faptul că se traduce mult din propria limbă în esperanto este un obiect de cercetare foarte interesant. Aceasta pentru că normele limbii esperanto sunt mai puțin rigide decât acelea ale altor limbi; ea este mai suplă, în mâinile unui bun traducător ea recreează mai ușor stilul originalului.

ECO: Dar spuneți-mi, dacă citesc un text esperanto gândit în altă limbă, oare nu m-ar putea impresiona ca ceva rău scris?

ERTL: Asta depinde mai ales de competența traducătorului - și, mai general, de distribuția sociolingvistică a esperantiștilor. Unii folosesc un stil bun, pe alții îi influențează mai mult schemele propriei lor limbi.

LO JACOMO: Toleranța lingvistică joacă un rol important în esperanto. Aș spune că există nivele de comprehensiune, de corectitudine lingvistică. Evident, cu cât mai înalt este nivelul, cu atât ești mai conștient de subtilități, cu atât mai mare grijă te exprimi. Nu știu ce credeți despre asta ...

ECO: Aflu lucruri noi. E un interviu interesant, în care intervievatul are prea puține de spus.

ERTL: Atunci are să iasă un interviu prost.

ECO: Dar a fost un dialog foarte interesant. De exemplu, nu m-am gândit niciodată la diferențele de stil (în esperanto) sau la gradele de toleranță despre care ați vorbit.

Dv. știați doar, când ați venit la mine, că nu vă puteați aștepta la revelații surprinzătoare din partea cuiva care nu vorbește esperanto.

Traducere din esperanto
și adnotări de
Constantin DOMINTE

1) Ideea a preocupat, de-a lungul timpului, pe numeroși filozofi și pedagogi, chiar pe unii dintre lingviști. Raționalismul și empirismul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea au atins una dintre culmi în privința preocupărilor teoretice de căutare a unei limbi universale. Nu a fost străin de ele Descartes (1596-1650), după cum nici Fr. Bacon (1561-1626) sau G. W. Leibniz (1646-1716), mai puțin fiind cunoscute la noi încercările concrete în această direcție ale lui Comenius (1592-1670), expuse în a sa *Panglottia*, manuscris din 1656-1662, descoperit în 1935 în Germania și publicat în 1966 de Academia Cehoslovacă de Științe (cf. Jaroslav Panek, „Comenius. Teacher of Nations", Orbis, Praga, 1991, p. 59 și 63-64). De la Descartes și Leibniz purced trei direcții de gândire, născute din preocuparea amintită: 1) logica simbolică a lui George Boole și a lui Gottlieb Frege. 2) direcția explicativă a construirii enunțurilor în limbile naturale, prezentând oarecare soluții de continuitate, de la gramaticile raționale până la gramatica generativ -transformațională a lui Chomsky. 3) construirea limbilor internaționale auxiliare, în postura Cenușăresei între aceste trei curente de gândire. În spațiul nostru geo-cultural este de amintit, în cadrul curentului din urmă, Daniel Dimitrie Philippide (1758-1832), profesor la Academia Domnească din Iași, personalitate aparținând în egală măsură culturilor neoelenică și română, cu a sa încercare de construire a unei limbi metodice, *Apopeira analýseos tou noumenou* („Eseu de analiză a gândirii"), Leipzig, 1817, complet trecută cu vederea de Ch. T. Dimaras în istoria literaturii neogrecești, dar menționată, foarte critic, de către Iorga, în „Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)". Despre geneza proiectului și opiniile autorului, ulterioare publicării lui, în aceeași problemă, a se vedea „Correspondance de Daniel Démétrios Philippidès et de J.-D. Barbié du Bocage (1794-1819)", Salonic, 1965, ed. de Al. Ciorănescu. De asemenea, studiul nostru *Precursori din România ai planificării lingvistice și ai limbilor construite* din „Analele Universității București. Limba și literatura română", Anul XXXIV- 1985. Dispunem de o atestare, indirectă, a interesului manifestat de B. P. Hasdeu față de aceeași problemă: lucrarea de seminar, sau de examen (?), a studentului său August Scriban, *Limbile artificiale* (1896), păstrată la Arhivele Statului din București (cf. Gr. Brâncuș, *Note* la: B. P. Hasdeu, „Studii de lingvistică și filologie ", 2, Ed. Minerva, București, 1988, p. 516).

2) Benjamin Lee Whorf (1897-1941), discipol al lui Edward Sapir (1884-1939), fondatorul etnolingvisticii sau al direcției mentaliste în lingvistica americană din prima jumătate a acestui secol. Ipoteza Sapir-Whorf sau teoria relativismului lingvistic susține că limba este un sistem de simboluri a căror structurare determină modul de gândire și de comportare al oamenilor, prin transpunerea inconștientă a normelor lingvistice în experiența de viață reală.

3) Ludwig Lazar Zamenhof (1859-1917), oftalmolog polonez, poliglot, inițiator al proiectului lingvistic esperanto (1887): instrument de comunicare internațională exclusiv grafică, la începuturi, și orală, cel puțin în medii monoglote, până în anul 1905 când, cu ocazia primului congres internațional al esperantiștilor (Boulogne sur Mer, Franța), a devenit instrument de comunicare orală în foarte diferite medii aloglote și heteroglote (n. trad. rom.).

4) Bruno Migliorini (1896-1975), romanist italian, profesor la Universitatea din Roma, redactor șef al marii enciclopedii italiene. A scris, între altele, o gramatică esperanto pentru italieni (apărută în mai multe ediții) și, în colaborare cu fratele său, Elio, cercetător la Institutul Geografic al Universității din Roma, a compilat o culegere de lecturi în esperanto (n. trad. rom.).

*Giuseppe Giacosa (1847-1906) și Edmondo de Amicis (1846-1908), scriitori italieni, populari în timpul vieții lor. Astăzi, mai bine cunoscută este cartea pentru copii *Cuore* a lui de Amicis, tradusă în esperanto în 1936 (n.red. esperanto).

5) Câteva dintre cele mai importante reviste actuale de limbă esperanto, în afară de aceea după care s-a tradus interviul de față: *Biblia revuo* (Ravenna, 1964), trimestrială, editată de Asociația Internațională a Bibliștilor și Orientaliștilor, *El popola Cinio* (Beijing, 1950), lunară, revistă sociopolitică, culturală, esperantologică, editată de Liga Esperanto Chineză, *Espero el Koreujo* (Seul, 1976), bimestrială, revistă de cultură și esperantologie, ed. de Asociația Esperanto Sud-coreană, *Fonto* (Chapeco- SC, Brazilia, 1980), mensual literar, *Heroldo de Esperanto* (Madrid, 1920), 17 numere pe an, revistă literară și esperantologică, *Informilo por interlingvistoj* (Rotterdam-Varșovia, 1974), trimestrială, *Kulturaj kajeroj* (Gresillon, Franța, 1958), bimestrial, ed. de Casa de Cultură Esperantistă din Gresillon, *Lingvaj problemoj kaj lingvo-planado* (1968), trimestrială, ed. de University of Texas Press și Centrul de Cercetare și Documentare pentru Problema Limbii în lume (Rotterdam), *Literatura foiro* (Geneva-Milano, 1970), bimestrial literar, *Monato* (Brasschaat, Belgia, 1980), 10 numere anual, revistă politică, economică, culturală, *La revuo orienta* (Tokio, 1919), lunară, parțial în japoneză, ed. de Institutul Esperanto Japonez ș. a. Și-au încetat, mai mult sau mai puțin recent, apariția *Der Esperantist* (Berlin, 1965-1989), bimestrială, *Hungara Vivo* (Budapesta, 1961), bilunară, *Nuntempa Bulgario* (Sofia). După o scurtă existență și-a încetat apariția, în urmă cu doi ani, *Jugoslavia Stelo* (Sarajevo), în schimb, la mai multe decenii după încetarea apariției revistei *Vjetnamio antaŭenmarŝas* (Hanoi), a reapărut, foarte recent, o revistă vietnameză de limbă esperanto, *Vjetnamio* (Ho Chi Minh). (n. trad. rom.)

6) Dar în esperanto s-a tradus și „Divina Commedia" de Dante (trad.esp. Giovanni Peterlongo, prima ed. 1963, ed. a doua, Milano, 1979), în versuri fără rime, ediție bilingvă de lux, cu ilustrații după Sandro Botticelli (n. trad. rom.).

7) Esperanto a servit ca limbă punte, între altele, pentru traduceri din literatura română în olandeză (două nuvele, de Sadoveanu și de Brătescu-Voinești) și în limba chineză (o nuvelă de Brătescu-Voinești). În limba mongolă, basmele lui H. Chr. Andersen au fost traduse prin intermediar esperanto de către fino-ungristul și esperantologul Yongsiyebu Rinčen (cf. Ivo Lapenna, Ulrich Lins, Tazio Carlevaro, *Esperanto en perspektivo. Faktoj kaj analizoj pri la internacia lingvo*, Centro de Esploro kaj Dokumentado pri la Monda Lingvo-Pronlemo, Londra-Rotterdam, 1974, p. 147) (n. trad. rom.).

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Umberto Eco: „Mitul limbii materne e nefondat"

După interviul cu André Martinet (tradus în „Literatorul", nr. 13/ 2 aprilie 1993, p. 16), François Lo Jacomo, împreună cu István Ertl, redactorul revistei „Esperanto. Oficiala organo de Universala Esperanto-Asocio (en konsultaj rilatoj kun UN kaj Unesko)", a avut o convorbire pe aceeași temă cu Umberto Eco. Cele mai importante părți ale interviului au apărut în nr. 1045 (2 februarie 1993), p. 21-24, al revistei amintite.

Personalitatea lui Eco elimină necesitatea unei prezentări. Totuși,câteva cuvinte, destinate tinerilor cititori ai „Literatorului", se cuvin a fi scrise. Cunoscut publicului larg mai ales ca romancier („Numele trandafirului", 1980, și „Pendulul lui Foucault", 1988, s-au tradus și în limba română, cel din urmă foarte recent, iar cel dintâi - și în esperanto, cunoscând și o versiune... cinematografică), Eco este și unul dintre cofondatorii semioticii moderne, specialist de reputație internațională în acest domeniu. Volumul „A Theory of Semiotics", Indiana University Press, 1976, semnat de el, a apărut și în traducere românească („Tratat de semiotică generală", traducere de Anca Giurescu și Cezar Radu, Postfață și note de Cezar Radu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982). Eco posedă rara capacitate de creație științifică, desfășurată de-a lungul unei vieți, și de aplicare a rezultatelor acesteia la fenomenele cotidiene într-o manieră inteligibilă cititorului simplu: în eseuri despre fotbal, despre Statele Unite, despre filmele de popularizare. Nu de mult a fost ales în „consiliul de învățați" al UNESCO, cu 21 de membri , a căror misiune este pregătirea viitoarei Conferințe Generale a organizației mondiale a culturii, cu tema privind rolul acesteia la sfârșit de mileniu.

În 1992 a fost invitat ca al treilea profesor străin la Collège de France din Paris, institut științific unde prelegerile sunt publice. Cursul ținut de Eco a durat din octombrie 1992 până în ianuarie 1993 și a avut în primul rând ca obiect istoria ideii de filozofie a limbajului privind imperfecțiunea limbilor și necesitatea elaborării unei limbi perfecte în scopuri filozofice. În cursul propus, Eco a făcut aluzii repetate și la esperanto, iar prelegerile din 17 și 18 decembrie le-a dedicat, între altele, acestei limbi construite.

Pentru a cunoaște mai îndeaproape punctul de vedere al lui Umberto Eco în această privință, cei doi esperantologi amintiți la început au fost primiți de savantul italian în apartamentul său din Paris, la 20 ianuarie. Găsind că interviul dat cu acea ocazie prezintă interes și pentru cititorul român, îl reproducem mai jos în traducere.

ECO: Problema privind posibilitatea traducerii dintr-o limbă într-alta este o foarte veche problemă filozofică, dar până acum ea a fost tratată în mod destul de imprecis. Actualmente, pentru prima dată în istorie, oamenii se ocupă serios de această problemă.

Cred că această problemă este de o importanță profundă pentru dv., pentru că esperanto poate exista numai dacă se acceptă principiul posibilității traducerii. Dacă ar exista o limbă perfectă, ea ar fi etalonul oricărei traduceri posibile. Dar, lipsind un astfel de etalon, o limbă vehicul poate exista numai dacă este posibil să se traducă din orice limbă în oricare alta. Aparent, limba vehicul ar trebui să elimine traducerea, dar, dimpotrivă, traducerea este chiar principiul care îndreptățește posibilitatea și existența limbilor vehicul.[1]

Umberto Eco și Alexandru Balaci

LO JACOMO: Just, există studii care dovedesc că esperantiștii știu, în general, mai multe limbi decât oamenii medii, ei sunt, prin urmare, și mai sensibili la problemele traducerii.

ECO: Asta nu mă surprinde. Cine învață o a doua limbă, acela este întotdeauna mai deschis spre învățarea unei a treia. Am în această privință o experiență directă cu fiii mei, care sunt bilingvi. Pentru ei e foarte ușor să învețe o a treia limbă, pe care poate o vor uita mai târziu, totuși... Există o oarecare predispoziție mentală la trilingvism.

ERTL: Credeți că e vorba mai curând de o predispoziție mentală decât de eficiența propedeutică a limbilor deja învățate?

ECO: Am făcut o dată un experiment. Într-o dimineață am arătat unuia din fiii mei o bucată de unt și l-am întrebat:

—Ce e asta?

—*Burro* (unt).

—Dar nu este și *butter* ?

—Ba da - mi-a răspuns -, este și *butter* .

Am împărțit bucata în două și am întrebat:

—Care din cele două este *burro* și care *butter* ?

—Amândouă sunt *burro* și *butter* împreună.

Am putut să constat că pentru el nu se produsese o divizare a realității.

Dacă știi în mod nativ că obiectele pot avea două nume, acest lucru pregătește mental posibilitatea de a exista chiar un al treilea nume. Se știu încă puține despre bilingvism, dar actualmente, când căsătoriile mixte din punct de vedere etnic devin ceva foarte normal în societatea europeană, vom dispune poate de studii mai bune pe această temă.

ERTL: La Universitatea La Sapienza din Roma se pregătește un experiment cu vreo douăzeci de gravide care vor naște copii dintre ale căror două limbi una va fi esperanto.

ECO: Da? Totuși, orice formă de bilingvism implicând esperanto va împinge această limbă spre o poziție minoritară, căci pe stradă se vorbește limba mediului respectiv. Mai concret, mitul limbii materne este nefondat: copiii se identifică nu cu limba mamei, ci cu limba celei care ține casa ...

Copiii mei au învățat în Italia limba germană, a mamei lor, dar limba pe care o folosesc între ei este italiana.

LO JACOMO: Limbile răspund întotdeauna unei nevoi de comunicare. Este refuzată o limbă dacă se folosește într-o situație de comunicare nedorită. Cineva care se simte bine în mediul străzii va prelua în mod automat limba străzii și, dacă va avea conflicte cu părinții, va refuza limba părinților ... e vorba de situații clasice.

Pe lângă aspectul pur lingvistic, trebuie să se ia în considerație și sentimentele legate de limbă. Din acest punct de vedere esperanto pare a diferi de alte limbi. În mod obișnuit, învățarea unei limbi înseamnă o încercare de integrare în grupul care o vorbește, în timp ce prin esperanto unii încearcă tocmai să se desprindă de grupul care formează mediul lor natural.

ECO: Dar, pe de altă parte, cu siguranță poți fi afectiv legat de comunitatea esperantofonă. În viață apar adesea situații speciale din punct de vedere afectiv: eu continui să vorbesc franceza cu acei prieteni din Statele Unite cu care am vorbit franțuzește de la bun început.

Cu ocazia uneia dintre prelegerile mele am glumit spunând că o limbă de circulație internațională se folosește întotdeauna în relațiile publice, iar nu pentru a face amor. Îndată am primit un bilețel din partea unei studente, care m-a pus într-o mică încurcătură: „Domnule, nu aveți dreptate. E foarte posibil să faci amor în esperanto. Fac deja asta". Nu mi-am dat seama dacă era vorba de o propunere…

Da, dacă există legături de afecțiune față de comunitatea esperantofonă, e ușor de înțeles că esperantiștii pot face dragoste în esperanto.

ERTL: Prin urmare, unii sunt emoțional legați de esperanto. Dar alții poate că se tem de ea. E posibil să te temi de esperanto?

ECO: Nu, cred că nimeni nu se teme de esperanto. Atitudinea generală este lipsa de interes…

ERTL: Mai bine, una de ignoranță.

ECO: Da. Luați-mă pe mine de exemplu. Până acum șase luni puțin îmi păsa de esperanto. Vă asigur. În ciuda faptului că pot fi luat ca model de om cult și foarte dornic de a ști cât mai multe. S-a ivit necesitatea să încep lucrul la „În căutarea unei limbi perfecte", tema prelegerilor mele la Collège de France, pentru a ajunge la limbile internaționale.

La început mi s-a părut că e imposibil să faci ca o limbă artificială să fie folosită, căci istoria demonstrează imposibilitatea acestei utopii. Altă obiecție a mea își avea originea în ipoteza lui Whorf[2], după care orice limbă reprezintă și un „Weltanschauung" deosebit. Nici o limbă nu poate fi neutră, din moment ce „Weltanschauung"-ul pe care ea îl impune se confruntă cu „Weltanschauung"-urile impuse de alte limbi.

Dar trebuie să spun că, îndată ce, din motive științifice, am început să mă ocup cât de puțin de esperanto, mi-am schimbat poziția și am adoptat o atitudine mai flexibilă.

Faptul că în istorie nu s-a reușit să se facă folosită o limbă artificială este un argument desigur foarte puternic, dar . nu decisiv de important. Tot așa s-a demonstrat că nu e posibil să ajungi pe Lună!

Principiul că nu ar fi posibil să pui în practică o limbă artificială a fost valid până ieri, dar mâine situația se va putea schimba. Uitați-vă la Albania: într-o singură generație italienii i-au învățat în mod voluntar pe albanezi italiana pur și simplu pentru că albanezii aveau posibilitatea să privească în fiecare seară emisiunile italiene de televiziune. Tinerii de azi vorbesc, de bine-de rău, engleza ca urmare a puterii pe care o au asupra lor *mass-media*. Trăim într-un moment al istoriei în care este mai ușor ca limbile să se facă acceptate. Chiar o limbă artificială.

De altfel, artificialitatea limbii esperanto nu este un dezavantaj. Înainte de a avea idei mai clare despre esperanto, și pe mine mă deranja caracterul ei artificial. Dar, dacă n-aș fi știut de fapt că e vorba de o limbă artificială, aș fi putut crede că e una naturală.

Egoismul guvernelor

Celălalt argument, valid împotriva oricărei limbi internaționale, citat încă de filozoful Fontenelle, se referea la egoismul guvernelor, care nu au interes să susțină o limbă internațională, căci preferă să o răspândească pe a lor proprie. Ei bine, astăzi tocmai egoismul guvernelor ar putea să le îndemne să sprijine esperanto. De ce?

Văd ce se întâmplă actualmente în Franța: se vorbește mereu de pericolul englezei, dar fantoma care-i obsedează efectiv pe francezi este germana. Curând ei vor fi gata să susțină o limbă vehicul, numai pentru a împiedica fortificarea altor limbi (naturale pe o astfel de poziție). Din acel moment rezistența guvernelor ar putea dispărea.

Mai rămâne pentru mine o obiecție importantă. Anume că orice limbă vorbită suportă schimbări, prin urmare dacă o limbă internațională se răspândește, riscă să se schimbe - sau dimpotrivă, să devină excesiv controlată, precum franceza clasică…

Aceasta este o contradicție de bază dar, în lipsa experienței istorice, nu se poate afirma ceva despre asta. Va trebui ca zece milioane de japonezi să înceapă să vorbească esperanto pentru a putea decide dacă esperanto a japonezilor devine dialect sau nu.

ERTL: Dar tocmai despre așa ceva tratează teza lui François Lo Jacomo, *Libertate sau autoritate în evoluția limbii esperanto* , care descrie cei doi poli ai evoluției.

ECO: Da, dar problema s-ar putea schimba radical, imprevizibil, din momentul în care veți avea un miliard în loc de un milion…

ERTL: Ați spus că în spatele oricărei limbi este un „Weltanschauung". După părerea dv., lucrul este valabil și pentru esperanto? Ea nu e, mai curând, prin natura ei, un loc de întâlnire a diferite „Weltanschauung"-uri, o răscruce a comunicării?

ECO: Nu sunt în stare să vă răspund, din moment ce nu vorbesc esperanto, deși i-am studiat gramatica. Cum și în ce măsură o limbă contribuie la formarea concepției dv. despre lume, asta veți constata numai în cursul învățării acelei limbi.

În principiu aș putea accepta că o limbă mixtă, care și-a luat structurile lexicale și sintactice din diferite limbi, poate reduce particularitățile concepțiilor despre lume reflectate în limbile-sursă. Dar dacă e vorba de o limbă serioasă (am în vedere un univers lingvistic autonom), atunci presupun că ea impune o anumită concepție asupra lumii.

Totuși nu trebuie să exagerăm în privința elementului whorfian. Am auzit cu toții până la saturație despre eschimoșii care au patru cuvinte pentru *zăpadă*. Ei bine, dacă îi explicați unui eschimos că pentru dv. zăpada este una și aceeași, el va înțelege foarte bine. Da, limba definește gândirea, dar ea asigură totodată și posibilitatea metalingvistică de continuă ieșire din limbă. Probabil 80-90% dintre aceia care cunosc „Război și pace" de Tolstoi au citit romanul în traducere. În ciuda acestui fapt, el va inspira cititorului japonez și suedez idei și reacții foarte asemănătoare.

Aceasta nu răspunde la întrebarea dv. …

ERTL: Mai departe, din punct de vedere teoretic, sunteți de acord că o limbă internațională ar trebui să fie în mod ideal un punct de întâlnire neutral, potrivit pentru interpretarea unor viziuni diferite asupra lumii?

ECO: Da, asta mi se pare practic posibil. Deși insist că orice limbă, inclusiv esperanto, reprezintă un „Weltanschauung" propriu, cred și că ea poate deveni o răseruce, un fel de Hong Kong al limbilor. Pentru orașe ca și pentru limbi este normal ca frecvența relațiilor internaționale să dea naștere unei mari posibilități de contact cu culturi diverse.

SPORT

Adio, Casa scriitorilor!

I-am învins pe americani tocmai în îndepărtatul Hong Kong grație unei lovituri de la unsprezece metri acordată la un fault imaginar asupra lui Ilie Dumitrescu. Se zice că „scripcarul" a fost cel mai bun om de pe teren stârnind aplauzele spectatorilor. Este o victorie care va conta mult din punct de vedere psihologic.● În orașul de pe malurile Dunării a debutat sub auspiciile milioanelor aruncate cu generozitate o veritabilă gală de box profesionist. Domnul Fănuș Neagu, prezent la fața locului în carne și oase, ne-a relatat scene care ne-au făcut să pălim de invidie.● Se va aplica și la noi metoda acordării celor trei puncte echipelor victorioase. Din presa sportivă a reieșit că unii sunt contra, alții sunt pentru. Nouă ne este... inclusiv deoarece nu descifrăm „sensul" chestiunii. ● Am pierdut Casa scriitorilor, grație inițiativei domnului președinte interimar L. Ulici care a cedat-o Primăriei, care, la rândul ei, o va ceda prin „asociere" unui afacerist din Londra. Dânsul, fire miloasă și „culturală", o va transforma în... Cazino. Restaurantul-cantină (!) pentru scriitori va fi amenajat în spate, la fostele grajduri Monteoru. Asta da tranziție! ● Deși a tras cu pușca nimerind câțiva ziariști mai insistenți, Maradona a refuzat să se prezinte în fața judecătorului de instrucție declarând că data viitoare va folosi... mitraliera. La noi, această atitudine se lăsa cu o grevă a foamei. ● Și tot micuțul Maradona a declarat recent că vrea să joace până la ... 50 de ani bătuți pe muchie. Cu o lună în urmă afirma categoric că se va retrage din fotbal definitiv. Una e să vrei și alta e să poți. ● A început Olimpiada albă într-un peisaj de-o frumusețe incredibilă. Cu acest prilej am constatat, ca un proaspăt posesor de televiziune prin „cablu", că avem o televiziune extrem de conștiincioasă și promptă. În timp ce pe majoritatea canalelor nemțești și italiene se transmiteau în draci reclame multicolore și stupide, ai noștri comentau cu profesionalism jocurile de iarnă. Trăiască ai noștri! ● Deși a participat indirect la agresiunea asupra patinatoarei Nancy Karrigan (cea după care exploda de fericire domnul C. Țopescu), domnișoara Tonya Harding, tot patinatoare, a fost iertată de „judecătorii" Comitetului Olimpic. Ea este speranța unei medalii de aur pentru America. Unde strălucește aurul, pălește justiția.

Mircea MICU

Preț: 50

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro